

Samfunnets underliggende bikubestruktur

En økofeministisk lesning av *Bienes historie* (2015) av Maja Lunde

MARIELL JOHNSEN

VEILEDER

Reinhard Hennig

Universitetet i Agder, 2019

Fakultet for humaniora og pedagogikk
Institutt for nordisk og mediefag

Forord

En stor takk til min veileder Reinhard Hennig. Takk for svært god hjelp til å finne kilder, strukturere og tydeliggjøre avhandlingen. Setter pris på all konstruktiv kritikk og veiledning i prosessen. I tillegg en takk for introduksjonen av økokritikk og gode diskusjoner i forelesningene.

Tusen takk til venninner og tidligere medstudenter ved Nordisk språk og litteratur, Kristine Midtbø og Julia Kleppestø, for utallige oppmuntrende ord. Jeg er spesielt takknemlig for at dere har tatt tiden til å lese deler av avhandlingen og kommet med tilbakemeldinger.

Til slutt en takk til min mor, Anne Johnsen, for din støtte gjennom prosessen og for at du har bidratt til å løse de dilemmaer som til tider har dukket opp. Takk for god hjelp med formuleringer og korrekturlesning mot slutten av løpet.

Arendal, 3.mai 2019

Mariell Johnsen

Innholdsfortegnelse

1. Innledning og bakgrunn for avhandlingen	4
1.1 Tema og forskningsspørsmål	5
1.2 Handlingsforløp i Bienes Historie.....	6
2. Teori	7
2.1 Hva er økokritikk?.....	7
2.2 Antroposentrisme.....	10
2.3 Økosentrisme.....	11
2.4 Økofeminisme.....	13
2.5 Caring (omsorgsevne) hos de ulike kjønn.....	16
2.6 Animal Studies.....	17
3. Metode	20
4. Bienes historie – en økofeministisk lesning og analyse	21
4.1 Kjønn og mellommenneskelige relasjoner.....	21
4.1.1 Patriarkatet.....	26
4.1.2 Primitive behov, feminitet og natur.....	40
4.1.3 Kvinner og omsorg.....	46
4.2 Menneskenes forhold til naturen.....	54
4.2.1 Omsorg for biene.....	61
4.2.2 Den Andre.....	67
4.2.3 Myten om Cupido.....	71
4.3 Sammenligninger mellom mennesker og andre arter.....	73
4.4 Bienes historie?.....	76
5. Avslutning og konklusjon	76
5.1 Sammenheng mellom kjønn og omsorg for naturen.....	76
5.2 Sentrale oppdagelser i analysen.....	79
6. Litteraturliste	81
7. Sammendrag	84
7.1 Sammendrag av avhandlingen.....	84
7.2 Summary of the thesis.....	85

1. Innledning og bakgrunn for avhandlingen

Menneskelig aktivitet sies å ha påvirket jorden i såpass stor grad at vi nå har gått inn i en ny geologisk epoke. Vi har beveget oss fra Holocen over til det foreslåtte geologiske tidsavsnittet Antropocen, der «antropo» betyr menneske (Hofstad, 2014). Klima- og miljøspørsmål får stadig mer oppmerksomhet blant folket og i mediene. 22. mars 2019 ble det gjennomført en planlagt skolestreik for klimaet der flere tusen ungdommer stilte opp i ulike deler av landet (NRK, 2019). Interessen og engasjementet for miljøspørsmål øker og dette blir også tydelig i litteraturen. *Begynnelser* (Tiller, 2017), *Sju dager i august* (Bildøen, 2015) og *Blå* (Lunde, 2017) er noen eksempler av flere nyere titler som tar opp miljøproblematikk.

Idéen for denne avhandlingen startet da vi på masterstudiet i nordisk litteratur og språk ble introdusert for økokritikk som forskningsfelt. Økokritikk var temaet for fordypningsemnet ved vårsemesteret 2018. I utgangspunktet hadde jeg vært inne på tanken om å skrive en avhandling med tema innen feministisk litteratur og forfatterskap, men hadde vanskelig for å finne en spesifikk vinkling av interesse. Min retning ble raskt endret da jeg som en del av fordypningsemnet fikk lese *Bienes historie* (Lunde, 2015). Boka i seg selv var gripende, men det var lesningen i kombinasjon med økofeminisme som virkelig interesserte meg. Økofeminisme er teorien om at undertrykkelsen av kvinner og undertrykkelsen av naturen er sammenknyttet. I forbindelse med litteraturen kan man for eksempel se etter relasjoner mellom de ulike kjønnsrollene og naturen. Carol J. Adams og Lori Gruen hevder:

Ecofeminist theory provides ethical guidance to challenge inequities arising along racial, gendered, and species boundaries. At a time when human violence and encroachment as well as climate change threaten to permanently alter the earth, with devastating consequences for all the animals and plants that make this planet home, the insights of ecofeminists are more important now than ever. (Adams & Gruen, 2014, s. 5)

Her hevder Adams og Gruen at økofeminismens relevans er større nå en noensinne, ikke bare på grunn av klimaforandringene, men også på grunn av urettferdigheter rundt minoritetsgrupper. Det var derfor overraskende at økofeminismen og økokritikken generelt er relativt lite utforskede forskningsområder i forhold til andre typer litteraturkritikk, spesielt her i Norden. Etter å ha gjort noen litteratursøk og undersøkt temaet nærmere fant jeg ut at det ikke var skrevet særlig mye om økofeminisme i kombinasjon med norsk litteratur. Jeg fikk heller ingen treff da jeg søkte etter masteroppgaver om *Bienes historie*. Derfor følte jeg at

dette virkelig var et spennende område å utforske. Jeg hadde også en sterk følelse av at diskusjonen om boka i forelesningen kun skrapet i overflaten av noe veldig interessant. *Bienes historie* er ikke den første boka som har blitt skrevet om utrydningstruede arter, heller ikke den første som er skrevet om bier. Likevel er den én av få norske bøker med miljøproblematikk som faktisk har fått stor medieoppmerksomhet. Den har toppet utenlandske lister og blitt solgt i over én million eksemplarer på verdensbasis (Åkervik, 2018). Derfor er nettopp denne romanen relevant å forske på i lyset av økofeministiske perspektiver.

1.1 Tema og forskningsspørsmål

Hovedfokuset i de fleste artiklene som ble skrevet etter utgivelsen av *Bienes historie* var at temaet i romanen er bienes viktighet og at romanen er politisk engasjert rundt miljøspørsmål. Det var derimot ikke fokus på at romanen også skildrer mennesker, familieforhold og kjønnsperspektiver i forbindelse med naturen. Det er nettopp dette jeg skal ta for meg i min lesning av romanen, med utgangspunkt i økofeministisk teori.

Temaet for min oppgave er menneskelige kjønn/kjønnsroller og deres relasjoner til den ikke-menneskelige naturen. Jeg vil undersøke hva slags familieforhold (og mellommenneskelige forhold) som skildres i de ulike delene av *Bienes historie* og hvordan dette er knyttet til samfunnet karakterene lever i. I tillegg vil jeg se nærmere på skildringen av omsorgsevnen til de ulike karakterene i romanen. Er omsorgsevnen knyttet til kjønn? Deretter vil jeg gå dypere inn på sammenknytninger mellom mennesker, kjønn og naturen. Mitt forskningsspørsmål blir derfor:

Hvordan fremstilles de ulike kjønn og kjønnsroller i romanen, hvilke perspektiver blir tydelige gjennom mellommenneskelig interaksjon og i interaksjoner mellom mennesker og ikke-menneskelig natur?

Andre aktuelle forskningsspørsmål vil være: På hvilken måte fremstilles de ulike kjønnenes omsorgsevne i *Bienes historie* og hvordan relateres denne omsorgsevnen til naturen? Hvordan skildres relasjonene mellom menneskene og andre arter (representert av biene)?

1.2 Handlingsforløp i *Bienes historie*

Romanen er delt i inn i tre deler, som beskriver ulike handlingsforløp, karakterer, årstall og verdensdeler. Vi følger tre ulike jeg-personer sine subjektive fortellinger fra de tre tidsplanene. Jeg velger å gjøre rede for de ulike delene i kronologisk rekkefølge, selv om det ikke skjer slik i boka. Dette er for at handlingsforløpet skal være mer oversiktlig og lettere å forstå.

I året 1852 er William sengeliggende på ubestemt tid. Han er biolog og frøhandler i England, men den siste tiden har han vært rammet av melankoli og ikke beveget seg fra sengen. Kona og barna prøver iherdig å overtale ham om å stå opp og komme tilbake til normalen, men ingenting hjelper. Den eneste William er interessert i å høre fra er hans sønn, Edmund, som sjelden kommer på besøk. Det er ønsket om å imponere Edmund som til slutt får William til å krype ut av sengen og begynne å jobbe igjen. William har lenge hatt en fascinasjon for insekter, bier spesielt, men da han var lærling under en anerkjent forsker fikk han ikke utforske dette området. Som resultat av dette mistet han sin lidenskap og trakk til sengen. Nå har han bestemt seg for å revolusjonere forskningen av bier og skape nye oppfinnelser på dette området. Datteren, Charlotte, viser stor interesse for farens prosjekt ivrer etter å lære. Til tider ser det lyst ut for William, da hans idéer er flerfoldige, men det hele ender allikevel i nedtur. I denne vanskelige perioden er det Charlotte som er der for å støtte ham.

I 2007 i USA driver George som birøkter. Han bor sammen med sin kone, Emma, og sammen har de en sønn, Tom, som studerer ved universitetet. George er ikke helt enig i at Tom skal bruke all sin tid på å studere ettersom det forventes at han skal ta over birøkterrollen etter sin far. Emma er derimot mer aksepterende av sønnens ønsker, både når det gjelder studiene og da han forteller at han har blitt vegetarianer. George og Tom har et anspent forhold og de kommuniserer dårlig, noe som i stor grad dreier seg om ulike interesser. Da det underlige fenomenet Colony Collapse Disorder plutselig preger deres bikuber blir Tom likevel engasjert i farens arbeid. Dette resulterer i et sterkere bånd mellom far og sønn.

I 2098 i Kina jobber Tao med håndpollinering sammen med mange andre kvinner. Det er bare kvinner og barn som kan drive med håndpollinering ettersom det er en jobb for de fingernemme. Tao er gift med Kuan og sammen har de en gutt, Wei-Wen, som er tre år gammel. Dette er flere år etter en stor kollaps og verden er derfor preget av sult og harde kår. Tao jobber iherdig med sin sønn for å lære ham mest mulig i ung alder, dette vil gi ham flere muligheter når han blir eldre. Kuan er derimot ikke fullt så streng, men prøver å inkludere tid

til å leke med Wei-Wen. En dag de er ute på tur blir Wei-Wen borte en stund og da de finner ham er noe galt. Han ender opp med å bli fraktet av leger til et ukjent sted. Tao må derfor bruke alt hun har for å prøve å finne ham. Hun drar på en reise gjennom ukjente landskap der byer har blitt øde og dystopiske. Det ender med at Wei-Wen blir en inspirasjonskilde for en miljøbevarende aksjon bestemt av den kvinnelige lederen.

De tre delene handler om ulike karakterer og er adskilte både i tid og sted. Allikevel er alle tre delene knyttet sammen. William Savage finner opp Savages standardkube og dens tegninger blir passert nedover i generasjoner etter hans datter Charlotte tar dem med seg til Amerika. George overtar disse tegningene fra sin far og bygger sine kuber etter Savages standardkube. Etter å ha blitt rammet av Colony Collapse Disorder flere ganger bestemmer George sin sønn, Tom, seg for å skrive en bok kalt *Den blinde birøkeren*. Denne boka finner Tao da hun er barn og begynner å lese den, for å så gjenfinne den i voksen alder og lære av den på nytt. Boka blir sentral i en holdningsendring når det kommer til menneskenes forhold til naturen.

2. Teori

2.1 Hva er økokritikk?

Økokritikk er et relativt nytt forskningsfelt innen litteraturvitenskap. Det skjedde mye rundt økologi på 70-tallet og perioden har blitt kalt for the ecological turn. Begrepet økokritikk ble først brukt i 1978 av William H. Rueckert i hans artikkel «Literature and Ecology: An Experiment in Ecocriticism», men det var først på 90-tallet at økokritikk ble et eget litteraturvitenskapelig forskningsfelt. To av de fremste teoretikerne innen økokritikk er Cheryll Glotfelty og Harold Fromm som står bak boka *The Ecocriticism Reader* (1996). Boka har kartlagt landemerker i litterær økologi og er sentral innen økokritisk forskning. Glotfelty uttrykker at det var en seriøs mangel på miljøbevisst litteraturkritikk, hun skriver:

If your knowledge of the outside world were limited to what you could infer from the major publications of the literary profession, you would quickly discern that race, class, and gender were the hot topics of the late twentieth century, but you would never suspect that the earth's life support systems were under stress. Indeed, you might never know that there was an earth at all. (Glotfelty, 1996, s. xvi)

Dette var i sterk motsetning til det som ble snakket om i mediene på denne tiden, der det var en konstant flyt av ulike debatter om naturkatastrofer, atomvåpen, utrydningstruede arter, global oppvarming osv. Allikevel påpeker Glotfelty at det faktisk har eksistert økologisk

bevisst litteraturteori siden 70-tallet, men de hadde ikke organisert seg til egen gruppe eller et eget teorifelt som folk anerkjente før på slutten av 80-/begynnelsen av 90-tallet.

Men hva er egentlig økokritikk? Økokritikk er et bredt felt og kan generelt defineres som studiet av forholdet mellom litteratur og det fysiske miljøet. Glotfelty forklarer at:

Despite the broad scope of inquiry and disparate levels of sophistication, all ecological criticism shares the fundamental premise that human culture is connected to the physical world, affecting it and affected by it. Ecocriticism takes as its subject the interconnections between nature and culture, specifically the cultural artifacts of language and literature. As a critical stance, it has one foot in literature and the other on land; as a theoretical discourse, it negotiates between the human and the nonhuman. (Glotfelty, 1996, s. xix)

Altså er det sentrale i økokritikken å studere forholdene mellom kultur og natur, det menneskelige og det ikke-menneskelige, og mellom litteratur og det fysiske miljøet. Videre eksemplifiserer Glotfelty hva slags type spørsmål som kan være aktuelle å stille i en økokritisk lesning av et verk. Hvordan er naturen representert i verket? Hvilken rolle spiller den fysiske settingen i fortellingen? Skriver menn annerledes om naturen enn det kvinner gjør? Dette er noen av eksemplene Glotfelty tar opp. (1996, s. xix). I denne oppgaven vil jeg fokusere på relasjonen mellom kjønn/kjønnsroller og naturen (representert av biene) i romanen.

Ordet kritikk i sammenhengen økokritikk er ikke slik vi normalt definerer det, altså som en negativt ladet vurdering eller bedømmelse av noe/noen, men heller kritikk som et undersøkende og analytisk begrep. Greg Garrard legger til at økokritikken i stor grad er politisk rettet.

So ecocriticism is an avowedly political mode of analysis, as the comparison with feminism and Marxism suggests. Ecocritics generally tie their cultural analyses explicitly to a 'green' moral and political agenda. In this respect, ecocriticism is closely related to environmentally orientated developments in philosophy and political theory. (Garrard, 2012, s. 3)

Da økokritikk ofte blir sammenlignet med feminisme og Marxisme er det tydelig at teorien er sterkt preget av det politiske aspektet ved miljøproblematikk. Det er veldig vanskelig å drive miljøbevisst litteraturkritikk uten å trekke inn politikken rundt emnet. I romanen blir politikk et sentralt aspekt i diskusjonen rundt menneskenes forhold til naturen. Hvem som styrer og

hvordan man styrer det menneskelige samfunnet preger også den ikke-menneskelige naturen og andre arter.

Mange mener at den utløsende faktoren for moderne 'environmentalism' eller miljøvernaktivisme var boka *Silent Spring* (1962) av Rachel Carson. Helt spesifikt er det den fiksjonelle fortellingen på starten av boka kalt 'A fable for tomorrow' som sies å ha påvirket enormt mange mennesker. Hun maler et idyllisk bilde av en liten by i Amerika, der naturen er vakker og både dyr og mennesker lever i harmoni med hverandre. Det er grønne jorder, klare bekker fulle av ørret og vakre markblomster. Men så brytes det vakre bildet av en merkelig og mystisk katastrofe.

Then a strange blight crept over the area and everything began to change. Some evil spell had settled on the community: mysterious maladies swept the flocks of chickens; the cattle and the sheep sickened and died. Everywhere was a shadow of death.
(Carson, 1962, s. 2)

Altså forsvinner alt det idylliske og vakre, da katastrofen inntreffer. Dette kan være med på å gi leseren et bilde av hvordan naturen og verden kan risikere å bli, i et skrekkscenario. Denne typen fortelling har blitt svært utbredt innenfor litteratur med miljøproblematikk. Mange bøker skildrer dystopiske samfunn og miljøer som et resultat av menneskelige ødeleggelser av naturen. I lesningen av *Bienes historie* vil jeg også se nærmere på hvordan fremtidsperspektivet skildres med dystopiske trekk og hvordan menneskenes handlinger førte til denne natur- og samfunnsendringen.

Økokritikken fikk sin start i England og USA, men utviklingen var nokså forskjellig i de to landene. I England lå fokuset på eldre romantiske tekster fra 1800-tallet og det sies å være Jonathan Bate som startet det økokritiske teorifeltet med sin bok *Romantic Ecology: Wordsworth and the Environmental Tradition* (Bate, 1991). Pastoral sjangeren ble tidlig sentral blant Englands økokritikere, og er fortsatt et gjeldende begrep i dag. Claudi definerer det slik: «Pastoralen (pastor er latin for 'gjeter' eller 'hyrder') er en tekstform som oppsto i antikkens Hellas, og som ofte kjennetegnes av en idyllisering av naturen og det landlige livet til fordel for sivilisasjonen og livet i byen.» (2013, s.242) Dette er en fremtredende sjanger i 1800-tallets romantiske tekster der landlivet og naturen ofte blir romantisert og fremstilles som idyll. Slik som Rachel Carson beskriver den landlige harmonien i 'A fable for tomorrow'. Pastoralens motsetning er det som kalles wilderness-tropen, som beskriver naturen som vill og uberørt av mennesket. Denne tropen ble av særlig betydning i USA.

I USA var det en annen tekstform som ble sentral, kalt *nature writing*, som er en ikke-skjønnlitterær, naturfokusert prosaform (Claudi, 2013, s.243). Denne typen tekst ble gjerne skrevet av mannlige forfattere som søkte tilflukt i skogen for å skrive. Wilderness-tropen er en viktig del av nature writing. Henry David Thoreau var en av de fremtredende forfatterne i nature writing, blant annet med hans bok *Walden; or, Life in the Woods* (Thoreau, 1854/2004). Boken skildret livet borte fra byen og sivilisasjonen, i hans lille hytte ved Walden pond i Concord, Massachusetts.

Selv om økokritikk er et nyere teorifelt, så har det allikevel hatt en enorm vekst på få år. Mads B. Claudi påpeker at den raske utviklingen av økokritikken er knyttet til den økende interessen og bevisstheten rundt klima- og miljøspørsmål.

Økokritikken oppstår som en reaksjon på de miljøproblemene og ødeleggelsene som mennesket påfører seg selv og sine omgivelser, og det er derfor ikke overraskende at økokritisk litteraturvitenskap utvikler seg omtrent samtidig med bevisstheten omkring de globale miljøtruslene, og omtrent parallelt med at ulike miljøspørsmål for alvor begynner å prege offentligheten. (Claudi, 2013, s. 254)

Som nevnt er det man nå kaller *Cli-fi* (Klima-fiksjon) ofte preget av en dystopisk setting, gjerne i fare for eller etter, en form for apokalypse. *The Road* (2006) av Cormac McCarthy og *The Year of the Flood* (2009) av Margaret Atwood er noen av de suksessfulle titlene som omhandler miljøspørsmål og hvordan menneskene blir rammet av klimaforandringene. Men på den andre siden har bøker om artsutryddelse, også kalt den sjette masseutryddelsen, fått relativt lite oppmerksomhet. Det virker som om litteratur med miljøproblematikk som påvirker menneskene er mer populær enn den som omhandler andre arter. *Bienes historie* er en av de få romanene om artsutryddelse som har blitt populærlitteratur, både i Norge og en rekke andre land.

2.2 Antroposentrisme

Store deler av økokritikken dreier seg rundt de ulike perspektivene på menneskets forhold til den ikke-menneskelige naturen. En holdning som kanskje er mest utbredt i dagens samfunn er antroposentrisme. «*Antroposentrisme* betegner en holdning som setter mennesket i sentrum, som prioriterer menneskers ønsker og behov framfor andre hensyn. I antroposentrisk perspektiv har ting verdi kun i den grad de har verdi *for mennesket*.» (Claudi, 2013, s.248)

Det er altså teorien om at mennesker setter seg selv og sine ønsker over andre arter, organismer eller bare naturen som helhet. Det er et slags hierarki der mennesket er på toppen. Selv om mange mennesker har en stor kjærlighet til naturen kan de allikevel ha antroposentriske holdninger. Så lenge grunnen til at man elsker naturen er for rekreasjon eller egen fortjeneste, ser man ikke naturen som noe verdifullt i seg selv, men som et middel for mennesket.

I boka *The Ecocriticism Reader* er den første teksten en ny opptrykking av Lynn White Jr. sin artikkel «The Historical Roots of Our Ecologic Crisis». White hevder at menneskers handlinger rundt økologi bestemmes av måten de ser på seg selv i relasjon til tingene rundt dem, og at store deler av dette er formet av religion.

Finally God had created Adam and, as an afterthought, Eve to keep man from being lonely. Man named all the animals, thus establishing his dominance over them. God planned all this explicitly for man's benefit and rule: no item in the physical creation has any purpose save to serve man's purposes. And, although man's body is made of clay, he is not simply part of nature: he is made in God's image. (White, 1996, s. 9)

Som White beskriver her er det tydelig at kristendommen har gitt mennesket, mannen spesielt, en følelse av eierskap over naturen. Mennesket har gitt dyrene deres navn og er derfor dominerende ovenfor dem. Mennesket er skapt i Guds bilde, mens alt annet er skapt som et middel for mannen. Til og med *kvinnen* er skapt for at mannen ikke skal være ensom. White påstår altså at de antroposentriske holdningene stammer fra kristendommen, med dens syn på mennesket og natur. Han kaller kristendommen den mest antroposentriske religionen som verden har sett. Det er deler av denne typen holdninger som sitter igjen også i dagens samfunn. Mennesket setter seg selv høyere enn alle andre skapninger og ser på dem som midler. Man kan godt ta vare på naturen og dyrene, men dette er da for at det også skal være til nytte for mennesket på en eller annen måte. Jeg vil i lesningen av romanen se etter antroposentriske holdninger hos karakterene og om dette har en forbindelse til religiøse holdninger.

2.3 Økosentrisme

Som en motpol til antroposentrismen har det oppstått en miljøetisk holdning kalt økosentrisme, som er nært knyttet til dypøkologi. Arne Næss er en sentral figur i dypøkologien og hans mange filosofier og teorier baserer seg på tanken om at det vi trenger i verden er et økosentrisk perspektiv. «Økosentrisme innebærer at verdi vurderes ut fra et

økologisk helhetsperspektiv, slik at menneskets interesser ikke har forrang framfor andre interesser, i hvert fall ikke ut over det som gjelder menneskets primære og livsviktige behov» (Claudi, 2013, s. 248). Altså er hovedtanken at det skal være en balanse mellom artene, der alle har det som kalles *intrinsic value* eller egenverdi. Dyr skal ikke underlegges menneskene og deres ønsker, men respekteres som art på likt nivå som menneskene selv. Dette skiller dypøkologien fra det Næss kaller «the shallow ecology movement», som er et økologisk perspektiv som setter mennesket i fokus og er derfor en mer antroposentrisk bevegelse.

As a general goal, the deep ecology movement aims to participate in overcoming the ecological crisis. But supporters share, for instance, a strong sense of the intrinsic value of every living being and its right to live and blossom – values that are independent of usefulness. (Næss, Drengson & Devall, 2008, s. 94)

Arne Næss påstår i artikkelen *The Shallow and the Deep, Long-Range Ecology Movement. A Summary* (1973) at en ikke skal bruke naturen til egen fortjeneste, men se på naturen som noe med egenverdi. Allikevel sier han også at han selv er glad i naturen for egen rekreasjon, noe som kan stride med hans tidligere påstander. Arne Næss var også den som introduserte begrepet *økofofi*, en sammensetning av økologi og filosofi, som «...fremmer et ikke-antroposentrisk syn på menneskets forhold til naturen og mener at vi i stedet bør begynne å forholde oss til naturen slik at vi ser på oss selv som deler av et økologisk system (...)» (Sagdahl, 2019). Altså hevdes det at alle deler av naturen har en gjensidig avhengighet av hverandre.

Det økosentriske perspektivet blir kritisert for å være for vagt, spesielt ved etiske spørsmål der mennesker og andre arter blir stilt opp mot hverandre. Noe som også blir påpekt som problematisk er hvordan det påstås at alle økosystemer har egenverdi, men allikevel virker det ikke som at dette gjelder de økosystemene som er menneskepåvirket. Har ikke byene også en egenverdi? Denne absolutte dyrkelsen av naturen og artene som noe som har verdi i seg selv kan også ende i misantropi, altså menneskeforakt eller menneskefiendlighet. Greg Garrard skriver «One major, recurrent objection to deep ecology is that ecocentrism is misanthropic (...)» (Garrard, 2012, s. 25) Egentlig er teorien at alle arter skal være likestilte, men allikevel virker det som om mennesket blir et objekt for forakt i økosentrismen. I ekstreme tilfeller er det til og med noen som heller vil ta livet av et menneske som påvirker naturen negativt, enn et dyr som bare er en del av naturens helhet. Garrard påpeker også at det finnes mindre ekstreme tilhengere av økosentrisme og dypøkologi som ikke går så langt som misantropi. For eksempel har Arne Næss sagt at vitale, menneskelige behov kan prioriteres over alle andre

ting, slik at det, for eksempel, ikke blir en vanskelig konflikt mellom menneskets beste og et menneskeetende dyr sitt beste. (Garrard, 2012, s. 25) Det er sentralt i økokritikken å påvise antroposentriske eller dypøkologiske/økosentriske trekk i litteraturen. Antroposentrisme og økosentrisme som motstående holdninger er grunnleggende for å kunne diskutere menneskenes forhold til naturen, som er en sentral og utfyllende del av min analyse.

2.4 Økofeminisme

Jeg vil i hovedsak basere min lesning av *Bienes historie* på økofeministisk teori.

Økofeminisme er både en politisk og en akademisk bevegelse, som oppstod på midten av 70-tallet. Begrepet er sammensatt av økologi og feminisme og ble først brukt av Françoise d'Eaubonne i hennes bok *Le féminisme ou la mort* (1974). Teorien baserer seg på at miljøødeleggelse og kvinneundertrykkelse er sterkt sammenknyttet. Roten til begge formene for undertrykkelse ligger i det patriarkalske samfunnet. Carolyn Merchant har gitt ut boka *Earthcare: Women and the Environment* som blant annet tar for seg økofeminisme og miljøvernaktivisme blant kvinner. Hennes forskning har gitt henne innsikt i hva som motiverer kvinner til å drive miljøaktivisme.

Women become activists in part because their bodies, or the bodies of those with whom they have a caring relationship, are threatened by toxic or radioactive substances or when land or other species about which they care deeply about is threatened with extinction. (Merchant, 1996, s. xviii)

Hun hevder altså at det finnes flere grunner til at kvinner blir miljøaktivister, men i hovedsak handler det om deres trang til å beskytte det/dem de bryr seg om. Selvfølgelig vil man også redde seg selv, men ut ifra det Merchant skriver er disse kvinnene ute etter å redde noe/noen som de har en kjærlighet til. Denne teorien vil jeg undersøke nærmere i min analyse. Hun deler økofeminismen inn i tre ulike retninger, den liberale, den kulturelle og den sosiale/sosialistiske økofeminismen. Den liberale økofeminismen ønsker å gjøre endringer i menneskers relasjon til naturen ved å operere innen de eksisterende rammene av styreformen, ved å tillegge nye lover og regler. Den kulturelle økofeminismen kritiserer patriarkatet og foreslår andre alternativer som frigjør kvinner og natur. Den sosialistiske økofeminismen er derimot den som ønsker mest drastisk forandring da de belyser kapitalismen og patriarkatet sin dominans over kvinner og natur og ønsker å reformere hele markedsøkonomien for å stoppe dette (Merchant, 1996, s. 5-7).

Filosofen René Descartes hadde en teori om at kropp og sjel er delt. Han mente at bevissthet er så og si likestilt med evnen til rasjonell tenkning. Rasjonalitet er det som skiller mennesket fra alle andre skapninger i naturen og det som skiller sinnet fra kroppen hos mennesket. På denne måten skapte han et skille mellom det mentale og det kroppslige, men i tillegg mellom menneske og dyr og mellom tanke og natur. (Claudi, 2013, s. 247). Denne tenkemåten om en todeling kalles dualisme og ble også ført videre til andre forhold. Blant andre finner vi sammensetningene kultur/natur, mann/kvinne, rasjonalitet/emosjonalitet osv. der den første i hver sammensetning ses på som den overlegne eller foretrukne.

Mye av økofeminismen bygger på en kritikk av Descartes sine teorier om dualismen, da kultur/natur og mann/kvinne er sentrale dualistiske sammensetninger. Claudy skriver at «Både kvinnen og naturen innehar rollen som mannens Andre, den som aldri får tale for og definere seg selv, men i stedet alltid blir forstått og definert av noen, nærmere bestemt av mannen.» (2013, s. 250) I oppgaven vil jeg ta for meg denne teorien i et eget kapittel. Som nevnt tidligere har kristendommen også bidratt til denne tankegangen. Da Gud skapte Eva var det kun som en ettertanke, for å gi mannen selskap. Allerede her er kvinnen beskrevet som mannens Andre. Der dypøkologien kritiserer den antroposentriske dualismen menneske/natur, ser økofeminismen i tillegg på den *androsentriske* (mannssentret) dualismen mann/kvinne. Samtidig er økofeministene opptatt av alle som blir sett på som andre, enten det er kvinner, homofile, andre etnisiteter eller andre arter.

Hovedtanken innenfor den tidlige økofeminismen er at det patriarkalske samfunnet er roten til undertrykkelse av naturen og at løsningen ligger i en reversering av rollene. Dette er i likhet med det som Merchant definerer som den kulturelle økofeminismen. De mer radikale økofeministene mener at kvinnen er nærmere knyttet naturen på grunn av biologiske forskjeller mellom kjønnene. Idéen om medfødte egenskaper hos de respektive kjønnene har blitt kalt essensialisme. Dette er en filosofisk lære som sier at alle ting har en essens, eller et uforanderlig vesen. Begrepet essensialisme stammer opprinnelig fra Aristoteles som mente at tingene som eksisterer i verden kan deles inn i tre kategorier. «...those that exist by nature, those that exist by art and those that exist by chance.» (Ellis, 2002/2014) De tingene som eksisterte av 'natur' var, for eksempel, dyr og planter. Aristoteles mente at disse tingene kunne skilles fra andre fordi de har en iboende rolle i naturen som skal oppfylles. Essensialismen snakker også om menneskers iboende kvaliteter, altså det som er medfødt og ligger i vår natur. Noen mener at det er en del av kvinners natur å være omsorgsfulle, ettersom

de er forutbestemt til å bli mødre, som tar vare på barn. Jytte Nhanenge hevder at patriarkatet har en tendens til å bruke kvinners biologi mot dem.

Patriarchal culture has defined women in terms of their biology. This has justified some absolute truths about gender, which ensures men's domination over women. Due to their reproductive and caring roles, women[sic] bodies are controlling them, which make women passive and emotional. (Nhanenge, 2011, s. 102)

Altså uttrykker hun at patriarkatet har gjort kvinnens omsorgsrolle og biologiske forskjeller til en svakhet og etablerer dermed mannens dominans. De radikale økofeministene protesterer mot denne holdningen og hevder at kvinnens biologi gjør henne til en mer riktig leder, som ikke vil undertrykke naturen. I senere tid har økofeminismen derimot beveget seg bort fra idéen om en total reversering av rollene. Radikale økofeminister har blitt kritisert for deres idéer om essensialisme, da andre økofeminister påpeker at et sant feministisk perspektiv ikke kan favne om verken det feminine eller det maskuline helt ukritisk, men krever en kritikk av kjønnsroller, som inkluderer kritikk av både maskulinitet og femininitet. (Garrard, 2012, s. 27) Fokuset ligger nå heller på idéen om at kjønnsroller ikke er medfødte, men er sosialt konstruerte. Dette skjer i takt med utviklingen fra ren feministisk teori til moderne kjønnsforskning mer generelt. Det er denne mer moderne formen for økofeminisme jeg i hovedsak vil basere min analyse på. Samtidig vil jeg også ta med meg noen av tankene fra den radikale økofeminismen og essensialismen for å undersøke om det finnes spor av dette i romanens univers.

Carol J. Adams og Lori Gruen er redaktører av boka *Ecofeminism: Feminist Intersections with Other Animals & the Earth* som knytter økofeminismen sammen med hvordan mennesker forholder seg til andre arter. «Ecofeminism addresses the various ways that sexism, heteronormativity, racism, colonialism, and ableism are informed by and support speciesism and how analyzing the ways these forces intersect can produce less violent, more just practices.» (Adams & Gruen, 2014, s. 1) Boka fremhever likheter ved urettferdig behandling av kvinner og dyr. Blant annet trekkes det frem eksempler der vaner av dårlig behandling av dyr kan føre til lignende behandling av kvinner. Er du vant til å mishandle et dyr er det ikke et enormt steg å ta før du mishandler en kvinne. Rosemary Radford Ruether hevder at «Physical abuse shadows women from before birth. Sex-selected abortions, female infanticide, malnutrition and abuse of female children are common in many nations.» (Ruether, 2014, s. 13) Dette understreker at det er mannen som er den overlegne, noe som gjelder både ovenfor kvinner, naturen og andre arter. Ruether sier altså at hvis du blir født

som jente har du, allerede fra start, en høyere risiko for å bli urettferdig behandlet. Denne teorien vil være viktig for å påpeke fremstillingen av kjønn og natur i romanen. Jeg vil undersøke nærmere om det finnes tegn til kjønnsbasert undertrykkelse og om dette gjenspeiles i relasjonen mellom menneske og natur.

Økofeminismens tilknytning til litteraturen handler i stor grad om å undersøke teksters fremstilling av mann, kvinne og natur i relasjon til hverandre. Claudi skriver, «For den litterære økofeminismen er det sentrale anliggendet å analysere hvordan slike forståelser både av kjønnene og av naturen kommer til uttrykk i litteraturen.» (Claudi, 2013, s. 250) Fra et samtidsperspektiv er det relevant å se på interaksjonen mellom kjønnene og hvordan de forholder seg til naturen, men også å se på de metaforiske bildene som brukes i sammenheng med dette. Det er interessant å se hvordan kjønnene og naturen har blitt fremstilt i litteraturen fra gammelt av, for eksempel brukes kvinneskikkelser og kvinnelige figurer ofte som metaforiske bilder i litteraturen i sammenheng med natur og jorden. Begrepet *moder jord* er kjent for de fleste. Tanken om at jorden er livgivende og ernærende forbindes med den kvinnelige morsfiguren. Ordet natur kommer av det latinske «natura» som betyr fødsel (natur, 2018). Denne ordbetydningen gjør det nærliggende å assosiere kvinner med naturen og å se på dem som naturvesener, i motsetning til menn, som er vesener av kulturen.

Gudinnen Gaia er en annen kvinnelig skikkelse som forbindes med jorden. Denne greske gudinnen sies å ha brakt frem jorden ut av kaos. Teoretikeren James Lovelock har senere utviklet en teori som kalles GAIA-teorien, som sier at jordkloden er selvregulerende. Planeten er en slags levende organisme som vil regulere klimaet til å være best mulig til enhver tid. Carolyn Merchant hevder at «Ecofeminism in its various forms - liberal, cultural, social, and socialist – envisions ways to save the planet and achieve social justice, while environmentalism enlists Gaia as a symbol for a scientific theory that sees the planet as a living organism» (Merchant, 1996, s. xvi). Hun uttrykker videre at begge tilnærmingene er problematiske ettersom de hevder at naturen og/eller kvinnen er en slags 'grønn opprydningsmaskin' som vil ta seg av miljøproblemene. Den ene teorien tar ansvaret vekk fra menneskes skuldre og lar kvinnene stå igjen som problemløsere. Den andre teorien tar ansvaret vekk fra menneskene generelt og lar det være opp til jordkloden å ta hånd om seg selv.

2.5 Caring (omsorgsevne) hos de ulike kjønn

I oppgaven vil jeg ta for meg de ulike kjønnenes omsorgsevne, nærmere bestemt hvordan dette skildres hos de ulike karakterene i romanen. Jeg baserer uttrykket på det engelske ordet

caring, som blir brukt som betegnelse både på det å bry seg om noe(n) og det å vise omsorg for noe(n). Å ha omsorgsevne er da å ha evnen for, eller muligheten til, å vise omsorg. Jeg vil se nærmere på hvordan den mellommenneskelige omsorgen kommer til uttrykk og også hvordan menneskene forholder seg til naturen og andre arter. Utgangspunktet for mange dystopiske klimaromaner er at menneskene ikke har brydd seg nok om miljøet eller vist nok omsorg for naturen rundt seg. Derfor vil det være interessant å se på hvordan omsorg eller mangel på omsorg oppstår i denne romanen, i tillegg til hvilken effekt dette får.

Økofeminismen vil argumentere for at undertrykkelsen av naturen skyldes patriarkatet, altså det mannsdominerte familie- og samfunnsbildet. Da essensialismen hevder at kvinner har en naturlig omsorgsevne som er medfødt, vil flesteparten av økofeminister stille seg kritisk til dette. De mener at en skal skille mellom 'sex', som er det medfødte kjønn, og 'gender', som er kjønnsrollen som er konstruert av samfunnet. Altså mener dagens økofeminister at det må skje endring i form av å bryte med hvordan samfunnet konstruerer kjønnsroller, mer enn at det skal skje en reversering av rollene.

Carolyn Merchant mener at menneskene og naturen må ha et gjensidig partnerskap der ingen er mer dominant enn den andre.

Nature, as a powerful, uncontrollable force, has the potential to destroy human lives and to continue to evolve and develop with or without human beings. Humans, who have the power to destroy nonhuman nature and potentially themselves through science and technology, must exercise care and restraint by allowing nature's beings the freedom to continue to exist, while still acting to fulfill basic human material and spiritual needs. (Merchant, 1996, s. xix)

Hun påpeker menneskenes og naturens respektive evne til å ødelegge hverandre og mener derfor at en gjensidig partnerskapsrett vil være løsningen. Mennesker må vise omsorg og utøve tilbakeholdenhet slik at de tillater naturen å eksistere uten unødvendige menneskelige ødeleggelser. Altså skal verken naturen eller menneskene være dominante, men menneskene skal heller ikke la være å prioritere sine grunnleggende behov. Jeg vil ta med meg denne teorien i lesningen av romanen og komme tilbake til den i konklusjonen.

2.6 Animal studies

En viktig del av det økokritiske forskningsfeltet er hvordan mennesker ser på andre arter. Animal studies tar for seg dyr, og forholdet mellom dyr og menneske. I animal studies ligger ofte fokuset på dyret som individ, heller enn som art. Det etiske utgangspunktet kalles

sentientisme som går ut på at om et vesen kan ha følelser eller føle lidelse, så har det en egenverdi. Det er derimot mer relevant for økologien om man ser på en hel art, ikke bare et enkelt individ. Denne påstanden vil jeg ta for meg i analysen, med fokus på William sin del. René Descartes skilte mellom kropp og sjel, ikke bare hos mennesker, men også hos andre arter.

Descartes hyperseparated mind and body, and denied to animals not only the faculty of reason, but the whole range of feelings and sensations that he had associated with thought. As a result, he saw animals as radically different from, and inferior to, humans. They were bodies without minds, effectively machines. (Garrard, 2012, s. 28)

Hvorfor er det slik at mennesker ser på seg selv som mer verdt enn andre arter? Hvis man baserer det på Descartes sine tanker om dyr handler det i stor grad om evnen til å tenke, føle og ha rasjonalitet. Hovedtanken er at andre arter ikke har disse evnene og skiller seg derfor fra menneskene. Dette er tanker som bygger på antakelser som man ikke har vært rustet til å bekrefte. Denne mindreverdighetsholdningen har blitt kalt artssjåvinisme (speciesism).

Artssjåvinisme gjelder også oppfatningen og behandlingen av ulike dyrearter. For mange vil det være helt utenkelig å skulle skade en hund eller katt, mens det å slå ihjel en flue er en dagligdags hendelse. Hva er det som gjør at den ene er mer verdt enn den andre? Arten eller det enkelte dyrets verdi bestemmes oftest ut i fra hva den gir oss som menneske, altså en antroposentrisk tankegang. En ku gir oss melk og kjøtt, en hund er et kjæledyr som gir oss glede og en sommerfugl er vakker å se på, men hva gir en flue oss? Flua er liten og ubetydelig for et menneskes liv, snarere en irriterende faktor enn noe positivt. I tillegg er det mindre trolig at en flue har et rikt indre følelsesliv, mens en hund derimot har ulike måter å vise sin personlighet på. Det er tydelig at det finnes store forskjeller mellom menneske og dyr, men dette skillet er ikke nyansert nok. Det er også utallige forskjeller mellom ulike arter og deretter forskjeller mellom individene innad i arten. Mennesker er også vidt forskjellige fra hverandre, både i kropp og sinn. Dermed er det litt for enkelt å bare sette skillet mellom mennesker og dyr. Peter Singer hevder at artssjåvinisme kan sammenlignes med diskriminering av kvinner og av afrikanere, som også har blitt feilbehandlet på grunn av irrelevante fysiologiske forskjeller (Singer, 1975/1983, s. 8). Denne uttalelsen har senere blitt kritisert av blant andre, Mary Midgley i hennes bok *Animals and why they matter* (Midgley, 1983/1998). Hun skriver:

To liken a trivial human grouping such as race to this enormous, inconceivably varied range of possibilities is to indulge in what revolutionaries call 'patronizing' thinking (...). Overlooking somebody's race is entirely sensible. Overlooking their species is a supercilious insult. It is no privilege, but a misfortune, for a gorilla or a chimpanzee to be removed from its forest and its relatives and brought up alone among humans to be given what those humans regard as an education. (Midgley, 1983/1998)

Altså ville det ikke være hensiktsmessig å fjerne skillet mellom dyr og menneske eller mellom ulike arter helt, fordi det ikke er naturlig å få dyrene til å leve som oss mennesker. Hun påpeker at det ikke ville være et privilegium, men et problem for andre arter å bli tatt ut av sine naturlige habitat og presset inn i et menneskelig samfunn. Derfor kan man ikke overse at det finnes et skille mellom mennesker og andre arter.

Insekter har aldri vært spesielt attraktive for mennesker, men nå har de fått en enorm oppvekst både i litteraturen og i media. Blant annet har Anne Sverdrup-Thygeson nylig kommet ut med boka *Insektenes Planet: Om de rare, nyttige og fascinerende småkrypene vi ikke kan leve uten* (Sverdrup-Thygeson, 2018). Hun beretter om de små insektene som spiller en så viktig, men lite verdsatt, rolle i naturens gang. Bier er blant de artene som har fått stor oppmerksomhet de siste årene. Kanskje har biene vært noen av de få insektene som mennesker alltid har hatt en form for allmennkunnskap om. De fleste kjenner til begrepet arbeidsbie, vi vet at de pollinerer blomster, at de lager honning og at de kan stikke oss om de føler seg truet. Allikevel er det de siste årene vi virkelig har fått øynene opp for de små, stripete skapningene. *The Secret Life of Bees* (Kidd, 2002), *Bee Movie* (Hickner & Smith, 2007) og *Bienes historie* (Lunde, 2015) er bare noen kjente titler som har plassert bier inn i underholdningssamtiden. I tillegg lanserte også Vinmonopolet en egen kampanje, i 2014, for å redde biene fra å være utrydningstruet. «Vis leg, redd en bie!» var en effektiv kampanje, både for å få unge mennesker til å vise legitimasjon uoppfordret og for å hjelpe biene (Vinmonopolet, 2019).

Det er interessant å merke seg forskjellen på individ og art. Har dyret mest nytte for oss som individ eller er det hele arten som er viktig? Forsvinner dette ene dyret er det kanskje ikke verdens undergang, men hva hvis hele arten blir utryddet? Eller er det kanskje ditt eget kjæledyr som er det viktigste? Det er omdiskutert om vi som mennesker bryr oss nok om naturen og andre arter. Ursula Heise (2016, s. 4) poengterer at vi som mennesker faktisk bryr oss en hel del, men at vår bekymring på nåværende tidspunkt ikke er nok til å redde mange utrydningstruede arter. Hun hevder også at grunnen til at mennesker jobber mot artsutryddelse er fordi det gagnar dem selv, ikke fordi naturen har en egenverdi. Altså er det

antroposentriske holdninger som oftest er grunnlaget for miljøaktivisme. Naturkatastrofer og miljørisikoer er utløsende faktorer som setter i gang menneskers interesse rundt miljøspørsmål. Det er når farer truer *mennesket* at man først begynner å agere. Heise har oppdaget dette gjennom sine studier, «...it also shows some of the crucial ways in which animals and, more rarely, plants and other organisms, are cultural tools and agents in humans' thinking about themselves, their communities, their histories and their futures» (Heise, 2016, s. 6). Altså blir dyr og planter kun brukt som midler for mennesket og ikke sett på som egne levende organismer som har egenverdi. Denne teorien vil jeg ta med meg i lesningen av romanens skildring av menneskenes forhold til andre arter.

For å kunne undersøke menneskenes forhold til andre arter er det også nødvendig å kunne se på hvordan de *snakker* om dyr. Innenfor animal studies finnes det også troper som brukes mye i skjønnlitteraturen. «Once contiguity (metonymy) is granted, animals may be understood in human terms (anthropomorphism) or humans in animal terms (zoomorphism), and each of these appear in both crude and sophisticated, critical forms» (Garrard, 2012, s. 154). Det finnes mye litteratur, spesielt barnelitteratur, som bruker antropomorfisme, altså å tillegge menneskelige egenskaper til det som ikke er menneskelig. Et eksempel på antropomorfisme kan være dyr som snakker og bor i hus. Et eksempel på zoomorfisme, som er å gi mennesker dyriske egenskaper, kan være å beskrive et menneske som «hyler som en stukken gris», «beveger seg som en svane på dansegulvet» eller «er lur som en rev». I analysen vil jeg se nærmere på hvordan menneskenes dagligdagse språk inneholder bruk av zoomorfisme. Jeg vil ta for meg de sammenligninger mellom mennesker og dyr som finnes i romanen og deretter se hvilken funksjon dette har.

3. Metode

I min avhandling vil jeg gjøre en nærlesning av *Bienes historie* basert på den teorien jeg har presentert. Da de tre delene handler om ulike mennesker og har ulik setting, men samtidig er knyttet til hverandre, vil jeg ta for meg relevante momenter fra alle tre delene under hvert tema/kapittel og gjøre sammenligninger mellom dem. Etersom økokritikk og økofeminisme er et nokså nytt og lite utforsket felt i Norden, har jeg gjort rede for teorien i et relativt bredt spekter. Den utfyllende teoridelen vil så danne grunnlaget, og dermed gi de riktige verktøyene, for analysen av romanen. De sentrale punktene jeg vil ta med inn i analysen er særlig rundt økofeminismens syn på patriarkatet, relasjonen mellom mennesker og natur og mennesker og andre arter. Jeg vil starte med å undersøke kjønn og mellommenneskelige

relasjoner på et mer overordnet plan, for å så gå nærmere inn på mer tematisk spesifikke underkategorier som patriarkatet og kvinners omsorg. Deretter vil jeg ta for meg menneskenes forhold til naturen og se nærmere på hvordan dette blir knyttet til kjønn. Dette vil så føre meg videre inn på forholdet mellom mennesket og andre arter og dermed bienes funksjon i romanen. Til slutt vil jeg gjøre en kort oppsummering, komme med avsluttende tanker og formulere en konklusjon.

4. Bienes Historie – en økofeministisk lesning og analyse

4.1 Kjønn og mellommenneskelige relasjoner

Et viktig poeng i fremstillingen av kjønn og kjønnsroller i Bienes historie er at de tre ulike fortellingene er fortalt fra et subjektivt perspektiv. Det er ikke en allvitende forteller, men en jeg-forteller som gir uttrykk for sin personlige historie fra sitt synspunkt. Derfor vil også fremstillingen av de andre karakterene være preget av subjektivitet og er ikke nødvendigvis representativt for realiteten i bokas univers. I alle de tre delene er det en intern fokalisering. «Ved intern fokalisering sammenfaller sansningssenteret med en av personene, som altså blir det fiktive subjektet for den persepsjonen som formidles i fortellingen» (Aaslestad, 1999, s. 85). Det er således opp til leseren å tolke troverdigheten rundt det som formidles av karakterene. Min oppfatning er at selv om de tre karakterene Tao, George og William ytrer sine subjektive tanker om andre karakterer eller hendelser, så vil leseren ut ifra dette få det tydeligste bildet av jeg-personen selv. Jeg vil i dette kapitlet ta for meg kjønn og kjønnsrollene ved de ulike tidsplanene og hvordan dette blir fremstilt gjennom mellommenneskelige relasjoner. Romanen starter med Tao sin del som er satt til året 2098, men jeg vil gjøre rede for de tre delene i kronologisk rekkefølge. Dette er for at det skal være lettere å følge hendelsene og forandringene som skjer gjennom årene.

William lever i 1852 i Hertfordshire, England. Han er sengeliggende og har vært det i lang tid på grunn av melankoli. Ingenting får ham til å forlate sengen, verken kone, døtre eller arbeid. Selv sier han at han har mistet lidenskapen for forskning og samtidig mistet han lidenskapen for sin kone, Thilda. En dag hører han døtrene synge i kor fra utsiden av vinduet og han skjønner at det nærmer seg jul (Lunde, 2015, s. 17-18). Dette gir leseren et bilde av hvor isolert fra omverdenen William egentlig er, ettersom han ikke engang er klar over hvilken tid på året det er. William reiser seg ut av sengen for å kikke ut gjennom vinduet. Han betrakter døtrene og bemerker seg hvor tynne de har blitt og hvordan klærne er slitte og ikke passer lenger. Han tar til seg denne informasjonen og påpeker at jentene synger fint, men han viser

ingen følelser rundt dette. Han er helt upåvirket. De syv døtrene oppdager på rekke og rad at faren står i vinduet og de lyser opp av glede. Han ønsker ikke at jentene skal få opp forhåpningene sine og derfor gir han dem ingen positiv reaksjon på forsøket, men trekker raskt tilbake til sengen. Altså er heller ikke døtrenes forsøk på å oppmuntre ham nok til å gi ham livsgnisten tilbake. Det er allerede her mye som tilsier at William er nokså egoistisk. Han setter seg selv foran alle andre, uansett hvor mye familien sliter. Han tenker heller ikke spesielt varmt om døtrene sine ettersom han beskriver tvillingene, Olivia og Elizabeth, som «myke og milde, og stakk dumme» (Lunde, 2015, s. 19). Måten han betrakter døtrene på gir leseren inntrykket av at William ikke har spesielt positive tanker om barna sine.

Hans vilje til å stå opp blir heller ikke bedret da hans kone står ved sengekanten og gråter. Han skildrer det hele som en gjentakende hendelse og velger å stenge det ute. Kun da hun forteller at hun måtte stenge hans forretning, og eneste inntektskilde, rykker han til. Han tenker på forretningen med sorgmodighet og vet han burde reise seg, men forblir allikevel i sengen uten å si ett ord for å trøste Thilda. Han beskriver sin kone ufølsomt som snørrete og full av slim, bare ikke nedentil der det var «(...) tørt og kjølig. Og likevel hadde hun født meg åtte barn». (Lunde, 2015, s. 50) Måten han beskriver henne på gir inntrykket av at han ikke lenger føler noen varme for henne, men har redusert hennes rolle fra kone til en slags fødemaskin. Han virker heller ikke spesielt fornøyd med det faktum at han har åtte barn. Han gir uttrykk for at de er en byrde mer enn en glede, da det er flere munnar som skal mettes.

William sine tanker viser leseren også hva han tenker om seg selv. Da han mimrer tilbake til dagen han først så Thilda, skildrer han seg selv som «(...) den unge naturalisten, utdannet i hovedstaden, moderne i beklædningen, velartikulert, litt lav kanskje, ikke den mest atletiske – når sant skal sies slet jeg allerede da med begynnende overvekt, men det jeg manglet i kroppslige fordeler, tok jeg så menn igjen intellektuelt» (Lunde, 2015, s. 134). Han har altså selvinnsikt nok til å se at han kanskje ikke er den mest attraktive karen, men hevder hans intellekt veier opp for dette. Det blir fremtredende at en manns status og utdanning er viktig på denne tiden. Derimot er det utseende William legger merke til hos Thilda. Usedvanlig nok er det ikke hennes øyne, smil, ansikt eller kropp han biter seg merke i, men nesen hennes. Han beskriver den som en klassisk nese, som man kunne se illustrert i lærebøker om anatomi. «(...) jeg fikk straks lyst til å tegne den, studere den, en nese med form fullstendig i tråd med dens funksjon» (Lunde, 2015, s. 135). Dette er med på å skildre hvordan kvinner og menn ble sett på med forskjellige blikk på denne tiden. Mannen skulle ha høy status og god utdanning, mens kvinnen måtte være vakker. Williams beskrivelse av Thilda kan gi leseren inntrykket av

at hans lidenskap for naturvitenskap og forskning også blir dratt over i hans fascinasjon av henne. Kanskje er dette en av grunnene til at William mistet lidenskapen for sin kone samtidig som han mistet lidenskapen for forskningen. Han ble skuffet over Thilda da han ble bedre kjent med henne og i likhet med dette ble han skuffet over forskningen og arbeidet med sin mentor, Rahm, fordi det ikke ble slik han hadde forestilt seg.

I det William hilser på Thilda for første gang blir han betatt av måten hun ser på ham. «Aldri før hadde en ung kvinne sett på meg slik, det var et blick som lot meg forstå at hun var villig til å gi seg fullstendig hen, til å gi meg alt, og bare meg, for hun så ikke slik på noen av de andre rundt oss» (Lunde, 2015, s. 140). William vet ingenting om Thildas personlighet, hennes egenskaper eller verdier, men måten hun ser på ham er nok til at han blir betatt av henne. Måten hun ser på William forteller ham at hun vil gi alt til ham. Altså er William mest opptatt av hvordan han selv blir betraktet og hvilken rolle han får i deres forhold. Han vil være intellektuelt overlegen, fordi han vil bli sett opp mot, som en autoritær og dominant mannsfigur. Etter hvert som han blir bedre kjent med henne legger han også merke til hvordan hun tenker lenge før hun svarer på et spørsmål, at hun er stolt og at hun virkelig står for det hun sier. Etter de har giftet seg forstår han at hennes lange betenkningstid skyldes at hun ikke er så skarp, og at stoltheten bare er stahet (Lunde, 2015). Her virker William først begeistret over Thilda sin evne til å komme med egne meninger, men så blir han etter hvert lei av at hun ikke lar ham vinne alle diskusjoner uten motstand.

George bor i Ohio, USA og lever i år 2007. Til forskjell fra William er George sin karakter aktiv helt fra starten. Første interaksjon mellom ham og hans kone, Emma, er da han måker snø fra gårdsplassen. Han og Emma erter hverandre om snømåkingen frem og tilbake med et smil om munnen. «Hun smilte det skeive smilet sitt. Jeg måtte flire tilbake. Vi hadde kjent hverandre siden skolen, og jeg tror ikke det hadde gått en eneste dag uten at vi hadde smilt akkurat det smilet til hverandre» (Lunde, 2015, s. 24). Allerede her får leseren en forståelse av deres forhold til hverandre. De viser varme mot hverandre hver dag og har en genuin følelse av kjærlighet til hverandre. Mens William har mistet lidenskapen for sin kone og de nesten ikke snakker til hverandre, har George og Emma aldri gått en dag uten at de deler en slik god stund. Det sier at de har et godt personlig forhold til hverandre. Videre forteller George at Emma hadde rett i at han overdrev snømåkingen og at han tidligere også hadde vasket doen. Selv om han innrømmer at dette ikke var hverdagskost fra sin side, så betyr dette at George hjelper til med vasking av huset og at det ikke bare er Emma som gjør det. Dette er en ganske annen rollefordeling enn den mellom William og Thilda. William ligger først i sengen og blir

oppvartet og så driver han bare med arbeidet sitt, mens Thilda gjør husarbeid, lager mat og passer på barna. Allerede ved denne første interaksjonen blir det etablert noen forskjeller mellom kjønnsrollene i William sitt ekteskap i 1852 og George sitt ekteskap i 2007.

Ved flere tilfeller merker man forskjell på George og William sine kvinnesyn. Mens William stort sett vurderer kvinner basert på deres utseende og mener at Thilda er sta, men ikke særlig intelligent, har George mer respekt for sin kones meninger. «Var sant og si redd for å gå inn i en samtale med henne. Hun var flinkere enn meg med ord, sånn er det vel gjerne med damer, og ikke så rent sjelden hendte det at hun fikk det som hun ville. Ofte hadde hun også rett, når jeg fikk tenke meg om» (Lunde, 2015, s. 77). Her er George rask til å innrømme at Emma er intelligent og flinkere med ord enn ham selv, derfor unngår han ofte diskusjoner med henne, selv om han mener at han selv har rett. Han prøver ikke å virke som den overlegne i deres forhold, men godtar heller at hans kone har egne meninger. Deres forhold er mye mer likestilt enn William og Thilda sitt, men samtidig er det fortsatt mannen som har ansvar for å skaffe en inntekt, mens kvinnen er omsorgsgiveren og lager mat.

Selv om George sier seg uenig i Emmas påfunn om å flytte til Florida, har han likevel en liten stemme i hodet som minner ham på forslaget hele tiden. Han er ikke like bastant i sine meninger som William, som stenger alle andre mennesker ute, men velger heller å høre på hva andre har å si. Da det kun skjer en sjelden gang at William hører på sin kone eller datter, skjer det kun en sjelden gang at George *ikke* hører på Emma. «Orda satt bom fast, var ikke mulig å bli kvitt. Så de fikk bli. Hun var noe for seg sjøl, Emma. Jeg var heldig som hadde henne. Uansett hva som skjedde. Det forandra seg ikke, sjøl om vi skulle flytta til Florida» (Lunde, 2015, s. 81) Det er tydelig at George og Emma elsker og respekterer hverandre og har gjort det i lang tid. George innser at han har en god kone og han verdsetter henne nok til at han kunne trives nesten hvor som helst hvis han har henne. Men allikevel er det viktig for ham å etterlate en arv som han kan være stolt av. Det blir et vanskelig dilemma for George å gjøre Emma fornøyd, Tom fornøyd, hans far og farfar fornøyde og fortsatt være tro mot seg selv. I et øyeblikk av bestemthet sier George til Emma «Det blir ikke noe Florida. Bare så du vet det. Ikke med meg. Da får du finne deg en annen. Jeg skal bo her. Det blir ikke noe Gulf Harbors» (Lunde, 2015, s. 173). Dette er den ene gangen George føler at han vet at han har rett, derfor velger han å stå imot Emma i denne diskusjonen.

Da George sine bikuber blir rammet av Colony Collapse Disorder og nesten alle biene forsvinner, reagerer Emma kraftig emosjonelt. George er mest i sjokk og er sint, men han kan ikke gjøre noe med det.

Emma gråt. Hun sto midt ute på enga, under et tre og gråt. (...) Kanskje hadde hun prøvd å skjule seg her under treet, skjule at hun hadde gitt seg over. Men jeg fant henne, la armene rundt henne og holdt fast, slik jeg alltid gjorde når tårene tok henne. Det hjalp, hun roa seg. Og jeg roa meg visst sjøl også. (Lunde, 2015, s. 294).

Her er det George sitt virke som får en kraftig smell, men allikevel er det han som trøster Emma. Hun blir fremstilt som den emosjonelle kvinnen, mens George er den rasjonelle mannen. George kjenner samtidig at det å holde rundt sin kone også hjelper ham selv. Altså finner de trøst i hverandre.

Tao lever i 2098 i Shirong, Sichuan. Hennes subjektive fortelling skildrer livet som kvinne, kone og mor i et fremtidig Kina. Hun og de andre kvinnene sitter på hver sin gren i trærne for å håndpollinere dem. Hun skildrer kvinnene som arbeidere, spesielt tilpassede for denne oppgaven. Tao beskriver den tunge arbeidsdagen som et «ikke-liv» og det er tydelig at kvinnene synes dette er en slitsom jobb. Hun forklarer at hun selv ikke passer til denne jobben.

Jeg egnet meg ikke til dette, var ikke som mange av de andre kvinnene på arbeidslaget, jeg var ofte for brå i bevegelsene, manglet finmotorikken og nettheten som krevdes. Det var ikke dette jeg var skapt til, men likevel måtte jeg være her, hver eneste dag, tolv timer i strekk. (Lunde, 2015, s. 7).

Det kommer frem at Tao ikke trives i denne jobben og mener at hun ikke passer til det. Allikevel er hun tvunget til å arbeide her, kun fordi hun er kvinne. Kvinner og barn var best egnet til denne typen arbeid, ifølge de i maktposisjonene. Men Tao har vanskelig for å sammenligne seg selv med andre kvinner. Hun påpeker flere ganger at hun skiller seg ut fra resten. Tao ikke vil presses inn i en bås, men ha åpne muligheter i livet. Dette kan tolkes som et eksempel på at menn og kvinner ikke kan plasseres i kategorier basert på kjønn.

Tao forteller at forholdet mellom henne og mannen, Kuan, ikke er veldig dypt og at de ikke akkurat har lange interessante samtaler. «Kuans referanser var her og nå, han var konkret, higet ikke etter kunnskap, etter noe mer» (Lunde, 2015, s. 11). Det å være partikulær er et trekk som ofte har blitt forbundet med kvinner, mens menn ofte blir forbundet med det

abstrakte (Garrard, 2012, s. 26). Her har det derimot skjedd et rollebytte, der Tao tenker på fremtiden og de større spørsmålene i samfunnet, ønsker Kuan å forholde seg til den hverdagen de lever i. Tao innrømmer at hun allikevel finner ro i armkroken hans og at de gjerne kunne snakke sammen om det gjaldt sønnen. Altså er forholdet basert på et behov for nærhet, ikke nødvendigvis en god personlighetskobling. Men de har til felles at de bryr seg om sitt barns beste, selv om de ikke alltid er helt enige i hva det er. Kuan er villig til å gi omsorg og trøst, men Tao er ikke like villig til å motta det. Her blir altså mannen den mer emosjonelle og kvinnen den kalde, som er i stor kontrast til hvordan relasjonen er mellom William og Thilda, og George og Emma. Dette blir understreket igjen da de sitter på hospitalet og får høre at Wei-Wen blir holdt kunstig i live. «Kuan hikstet ved siden av meg. Jeg så at kinnene hans var våte, men det angikk meg ikke» (Lunde, 2015, s. 147). Tao reagerer ikke med gråt, men med frustrasjon og forlanger å få se sin sønn. Dette bryter også med forestillingene om at kvinner er emosjonelle, mens menn er rasjonelle.

Hovedforskjellene som kommer til uttrykk ved de tre tidsplanene ligger i hvordan menn ser på kvinner og hva slags maktforhold det er innad i ekteskapet. I 1852 er kvinnene først og fremst vurdert ut ifra utseende og hvilken familie de kommer fra. Måten Thilda ser på William blir svært viktig for ham ettersom han ønsker å bli sett opp til som mannsfigur. I 2007 har kvinnen fått mer respekt som egenperson og forholdet i ekteskapet er mer likestilt. George har genuine følelser for Emma og ønsker å trøste henne i vanskelige situasjoner, mens William ser på Thilda sine tårer som en plage. I 2098 er ekteskapsforholdet stort sett likestilt, men det har også skjedd en slags reversering av rollene, da kvinnen nå er den rasjonelle og mannen er den emosjonelle. Tao og Kuan respekterer hverandre og søker nærhet hos hverandre, men har ikke noen dyp lidenskapelig forbindelse.

4.1.1 Patriarkatet

Et patriarkat defineres som en betegnelse for «(...) en tenkt familie- og samfunnsform der myndigheten over familiemedlemmene ligger hos faren» (Wæhle, 2018, 20.februar). Jeg vil i dette kapitlet se nærmere på hvordan de ulike hovedkarakterene er påvirket av patriarkatet og de samfunnsnormene som hører med. William er preget av et tydelig patriarkalsk samfunn. Samtidig som han ikke har noen særlig interesse av sine døtre, så ønsker han å være en autoritær farsfigur. Spesielt på grunn av et mindre godt forhold til sin egen far. Den eneste av barna han er opptatt av er hans eneste sønn, Edmund, som han vil imponere og samtidig ha kontroll over. Han ønsker at Edmund skal besøke ham ved sengen, så kanskje han ville få viljen til å stå opp, men Edmund kommer aldri. William mimrer tilbake til da Edmund var

kun et spedbarn, hans førstefødte. Han husker å ha tenkt at han skulle være noe annet for Edmund, noe annet enn det hans egen far var for han. Han husker også at konen, Thilda, ofte kom og rev barnet ut av armene hans under påskudd av at han trengte bryst eller skulle skiftes. (Lunde, 2015, s. 18). Formuleringen tilsier at William kjenner på en form for misunnelse rundt Thilda sin morsrolle. Hun er moren og får bygge et nært bånd til Edmund, mens William som er faren blir satt i annen rekke. Dette er slik kjønnsrollene har vært i mange hundre år, men Williams ytring gir inntrykket av at han kanskje skulle ønske det var annerledes.

Holdningene og tankene som utgjør William sin karakter blir særlig tydelige i hans mimringer om sønnen sin barndom. Han er nostalgisk, men på samme tid er han ubekvem da han tenker på tilfellene der han straffet Edmund for dårlig oppførsel. Han går i detalj om sine følelser rundt det, beskriver hvordan han hatet lyden av lærbeltet da han trakk det ut av linningen. «Læret mot hånden, og beltespennen, jeg klamret meg til den, jeg slo aldri med den enden, ikke som min far, som alltid lot spennen slynges gjennom luften og treffe ryggen hardt» (Lunde, 2015, s. 71). William sammenligner ofte seg selv med sin far, med ønske om å fremstå som mild i forhold. Han ytrer at han synes det var ubehagelig å måtte straffe Edmund, noe han gjorde ofte, men det måtte gjøres for at han skulle lære. «Men det var likevel mitt ansvar å fortsette, og jeg håpet han innerst inne også merket min kjærlighet, forstod at jeg ikke hadde noe valg» (Lunde, 2015, s. 71). Hans syn på disiplineringen fastslår at William er styrt av det patriarkalske samfunnets normer, der en farsfigur er autoritær og oppdrar sønnen med fast hånd. Han styres ikke av sin egen vilje, som egentlig ikke ønsker å bruke denne metoden som straff. Williams far skildres som veldig streng, kald og det er tydelig at William ikke har et godt forhold til ham. Likevel følger han også sin fars fotspor i store deler av behandlingen av sine egne barn.

En sentral del av patriarkatet er at mannen/faren skal være den dominerende i familien. Gerda Lerner forklarer i boka *The Creation of Patriarchy* at «(...) the male children's subordination to the father's dominance is temporary; it lasts until they themselves become heads of households. The subordination of female children and of wives is lifelong» (Lerner, 1986, s. 218). Altså trer William inn i den rollen som han selv har lært fra sin egen far. Han prøver nå å oppdra Edmund til å bli en slik autoritær far. Thilda og døtrene bryr han seg ikke like mye om ettersom de forhåpentligvis skal giftes bort og går dermed under en annen manns dominans. Han har et ganske klart bilde av hva slags far han vil være, nemlig autoritær, men

også kjærlig, men han vet ikke hvordan han skal gå frem. Derfor følger han bare de samfunnsnormene han har blitt lært og blitt oppdratt med selv.

Williams delthet i hvordan han skal oppføre seg som far illustreres i interaksjonen mellom han og Edmund. Hans tanker sier det han egentlig føler, at han er begeistret over at Edmund endelig har kommet for å besøke ham. Allikevel viser han ikke dette i samtalen med sønnen. «'Hvor er de andre?' spurte jeg, for huset var så underlig stille. Jeg angret med det samme. Jeg burde ikke spurt etter dem. Ikke når han endelig var kommet inn til meg. Ikke når det endelig var bare ham og meg» (Lunde, 2015, s. 72). Utad viser han interesse i resten av familien, men egentlig er det bare Edmund han ønsker å vite noe om. Det blir ikke som han håpet, at Edmund skulle sitte og holde ham med selskap slik at han kan få forklart seg. Edmund sier bare «Jeg trenger ingen forklaring. Jeg ville bare be deg om å stå opp» (Lunde, 2015, s. 73). For første gang kjenner William på skammen over å være lenket til sengen. Alle de andre i familien har forsøkt å få ham opp, men til ingen nytte. Edmund har derimot aldri forsøkt, før nå.

William uttrykker at han ønsker å få holde om sønnen litt. Her viser William sårbarhet og for første gang på lenge ønsker han å vise sin kjærlighet for ett av barna. Han holder nesten konstant oppe en fasade av den farsfiguren han tror han skal være, altså autoritær, men i dette øyeblikket er han usikker. William forklarer at det ikke er viljen han mangler, men lidenskapen. Edmund tar til seg ordene og det virker som han forstår litt bedre. Han sier at William må forsøke å gjenfinne den fordi «Vi er intet uten lidenskap» (Lunde, 2015, s. 75). William tenker ikke over at disse ordene har en personlig betydning for sønnen, men påfører dem heller til sin egen situasjon. De få gangene William tar initiativ til å snakke med Edmund går samtalen ofte ut på å imponere ham på et vis eller å høre om skolen. Han får aldri til å bli ordentlig kjent med sønnen eller ha dypere samtaler med ham. Det går derfor over hodet på William at Edmund refererer til sin egen ulykkelighet da han sier at vi er intet uten lidenskap.

William innrømmer for seg selv at han mistet lidenskapen for forskningen da han ble distraheret av andre ting og derfor mistet Rahm som mentor (Lunde, 2015, s. 75). Rahm skulle egentlig være både en mentor og en farsfigur for William, da han ikke lenger er i kontakt med sin egen far. Nå bestemmer William seg for at han ønsker å imponere Edmund, gjøre ham stolt. Dermed reiser han seg opp av sengen med ny gnist, nå skulle det være endelig. Altså er sønnen hans endelige drivkraft, etter utallige forsøk fra resten av familien. Han verdsetter

mennene i sitt liv høyere enn kvinnene, og det er viktig for ham å gjøre mennene stolte. Dette gjelder både hans egen far, Rahm og Edmund.

William viser svært lite omsorg for sine andre barn. Hans eldste datter, Charlotte, er stadig der for ham og viser interesse i alt han gjør. Dette velger William å overse. Da han er sengeliggende sitter Charlotte ofte ved sengekanten og leser for ham eller prøver å oppmuntre ham på andre måter. Hun forsøker en gang å si at han ser bedre ut og at hun er glad for at han svarer i hvert fall. William vil ikke hun skal tro at han føler seg bedre så da bestemmer han seg for å slutte å svare henne (Lunde, 2015, s. 48). Han stopper hennes positivitet og glede med vilje. Han er ikke opptatt av å gjøre sin datter fornøyd, men er heller opptatt av sine egne følelser og behov.

Den eneste William har varme tanker om er Edmund. Da han en dag våkner av at Edmund står ved sengekanten hans, betrakter han sønnen med kjærlig blick. Han beskriver Edmund som pen og elegant, men litt blek. Dette gjør William bekymret for at Edmund kanskje ikke får nok søvn. For første gang viser han bekymring over noen andre enn seg selv. Videre tydeliggjør han det tidligere inntrykket leseren har av at William er en tanke misunnelig på Thilda sitt nære bånd til Edmund.

Edmund, min eneste sønn. *Thildas* eneste sønn. Det gikk ikke lang tid før jeg forstod at han var hennes, helt og holdent. Fra den dagen vi ble kjent, lot hun det skinne gjennom at hennes aller høyeste ønske var en gutt, og da han året etter kom til oss, var hennes livsoppgave fullført. (Lunde, 2015, s. 69).

For både William og Thilda var sønnen det mest prioriterte barnet. William sier at Thilda sin livsoppgave var å føde en sønn og etter hun hadde gjort det så var det ikke mer å hige etter. Kvinnens eneste oppgave var å føde en arving, deretter var hennes jobb gjort. På denne måten er kvinnene sett på som fødemaskiner som ikke har annet å tilby en sin kropp og morsrolle. William forteller videre at de syv døtrene bare ble skygger av Edmund. Altså er det ikke bare samfunnet som verdsetter menn mer enn kvinner, men også innad i familien er det en tydelig forskjellsbehandling. «Den lovende naturalisten måtte vike for en sliten, halvgammel frøhandler, med trette føtter fra timer ved disken, (...) og fingrene, evig tellende på penger som aldri strakk til. Alt sammen på grunn av pikebarnas støy» (Lunde, 2015, s. 70) Dette gir inntrykket av at William skylder sin mislykkethet innen forskning på sine døtre. Derfor har han heller ikke noe godt forhold til dem, fordi han bærer nag. Selv mener han at han har ofret livet for forplantningen, selv om han ikke ønsket seg barn.

Til Williams store forundring viser det seg at hans datter, Charlotte, har interesse av arbeidet hans. Hun besøker ham en dag på værelset for å legge tilbake en bok, men hun blir værende og spør ham om arbeidet. Først er William kort i svarene, ivrig etter å få stillhet til å kunne fortsette, men etter hvert blir han nysgjerrig på det Charlotte har å si. Hun bruker hans egne ord for å påpeke at han ikke starter på riktig sted. «'Og så har du fortalt så meget om hvordan zoologien alltid starter med observasjoner.' 'Ja vel.' 'At fundamentet ligger i observasjonene. Dernest kommer tenkningen.'» (Lunde, 2015, s. 162). Da han innser at hun har helt rett, får han en et lite snev av forståelse for at Charlotte kanskje er mer intelligent enn han først hadde trodd. Edmund er han glad i og viser omsorg for ubetinget, mens jentene må virkelig prestere noe før han i det hele tatt legger merke til dem. Charlotte holder William ofte med selskap under observasjonene. Han legger merke til at hun vokser mye i løpet av sommeren og at kjolen derfor blir for kort. Han avser en tanke til at hun fortjener en ny kjole, men dette må bli senere ettersom han nå holder på med viktigere ting. Her blir William mer og mer bevisst på at Charlotte er en intelligent og ivrig ung dame og han setter pris på dette. Dette er allikevel ikke hans prioritet ettersom han er mer opptatt av arbeidet og av å gjøre Edmund stolt.

En gang da han ønsker å lære Edmund om halmkuben og om den nye kuben William har designet, blir han skuffet over Edmund sin mangel på entusiasme. William fremstilles som sårbar i samtalen mellom dem, fordi han ønsker så sterkt å kunne imponere sin sønn, men sønnen er ikke interessert. William forsøker å bruke sin autoritet som far for å nærmest tvinge Edmund med ut. Edmund reagerer med å bruke farens straffemetoder mot ham. «'Ellers så får jeg smake beltet?' fortsatte han. 'Er det det du mener, far? Ellers tar du beltet frem og pisker det over ryggen min til jeg blør og ikke har annet valg enn å svare ja?'» (Lunde, 2015, s. 212). Her kommer Edmund sine sanne følelser rundt farens disiplinmetoder frem. Det er tydelig at han ikke er enig i disse metodene og at det har preget han i stor grad. Han bærer nag til sin far og nå som han er eldre er han voksten nok til å si ifra. William vet ikke hvordan han skal reagere på dette, han vet bare at samtalen ikke går riktig vei. Thilda kommer og forsvarer Edmund og påstår at han trenger hvile. Dette mener William bare er tull, men han kan ikke motsi Thilda sine argumenter fordi hun er moren og kjenner ham best, ifølge Thilda selv (Lunde, 2015, s. 213). Igjen et eksempel på forskjellene mellom mor- og farsrollen i det patriarkalske samfunnet. Thilda er den kjærlige og overbeskyttende moren, som er den rollen som er sosialt akseptabel for en mor. William er den autoritære faren som er familiens overhode, men som ikke egentlig kjenner barna sine godt nok. William uttrykker ved ulike tilfeller misnøye rundt disse situasjonene, men han gjør ikke noe med det fordi han følger

samfunnets normer. Igjen blir William mer drevet til å skulle imponere Edmund og gjøre ham stolt.

Ved et tilfelle da William har bestemt seg for å ta med familien ned til kuben for å vise sin fremgang er Edmund ikke tilstede. William forlanger å vite hvor han er, men Thilda bortforklarer det med argumenter om at han en er en ung mann som har sitt eget liv. William roper til familien at de skal finne Edmund, men ingen hører på ham, så han gjentar seg. «Endelig var det en som forstod hvem familiens overhode var. Hun tok et skritt bakover mot døren og grep kysen på en knagg. ‘Jeg går nå.’ Charlotte» (Lunde, 2015, s. 262). Her sementeres inntrykket av at William er preget av patriarkatet og ser på seg selv som familiens overhode fordi han er faren. Han har ikke vært tilstede for familien da de har trengt ham, men han forventer allikevel respekt fra dem og at de skal gjøre som han sier. Charlotte er den som har mest respekt for sin far og hun er derfor den som følger hans ordre uten spørsmål.

For William blir hans forskjellsbehandling av sønn og døtre noe som hindrer han i å oppnå sin suksess. Fordi han har et så målrettet fokus på å imponere sin sønn, Edmund, har han ikke tid eller lyst til å se hva Charlotte egentlig har å tilby intellektuelt. Han vet at hun interesserer seg for biene og arbeidet generelt, men han har ingen tro på at hun kan utrette noe mer enn det han selv kan. Spesielt da William har møtt motgang i forskningen orker han ikke en gang å høre på hva Charlotte har å si.

Jeg hadde ikke engang krefter til å være nysgjerrig. Hun hadde ikke funnet ut eller tenkt noe som ikke allerede var tenkt, og jeg orket ikke forklare henne dette, skuffe henne, fortelle henne at all tiden hun hadde brukt der ned ved kuben, kun resulterte i selvfølgeligheter, at alle hennes tanker allerede var tenkt tusen ganger før. (Lunde, 2015, s. 307).

Det er helt utenkelig for William at hans datter kan ha funnet ut noe som han ikke allerede vet, derfor velger han å ikke høre hva hun har å si i det hele tatt. På denne måten går han glipp av de tankene Charlotte har, på grunn av sitt syn på kjønnsrollene i familien.

Plutselig en dag er William vitne til noe han reagerer kraftig på. Han får se Alberta og en mye yngre gutt stå sammen i mørket. Alberta er Thilda sin kusine og er ansatt i Williams forretning. Han har tidligere uttrykt misnøye over at Alberta ikke har annet å tilby enn sin kropp. William betrakter den unge gutten i sin rus og sitt begjær. Han bemerker seg at denne

gutten burde ha vært hjemme og sovet, eller forberedt seg til studier, men i stedet er han her og fyllesnøvler i nakken til Alberta.

En dør gikk opp, lyset slo ut, tilkjennega hvem Alberta delte sitt stående leie med, hvem den unge figuren var, som altfor tidlig selv var gått i gang med forråtnelsesprosessen, oppslukt av det han trodde var lidenskap, som akkurat i dette øyeblikk var i ferd med å sette hele sin tilværelse på spill, og som ikke så meg, så faren, som trodde livet for lengst hadde nådd sitt bunnpunkt, men som i dette øyeblikket virkelig fikk grunnen dratt vekk under føttene. Edmund. (Lunde, 2015, s. 323)

William oppdager til slutt at denne gutten er hans sønn, Edmund. Men før han ser dette gir han uttrykk for at gutten er fortapt på grunn av sitt begjær for Alberta. Han sammenligner Alberta med nedfallsfrukt, «(...) denne frukten som var i ferd med å råtne, som snart vil svulle ut til det ukjennelige, blåses opp, i ni hele måneder» (Lunde, 2015, s. 323). Altså er kvinnekroppen igjen sammenlignet med naturen, men denne gangen med råttne frukt. At denne frukten snart vil svulle ut er her et bilde på graviditet. For William er denne prosessen det samme som å sette sin tilværelse på spill, ettersom du må ofre dine personlige drømmer for familien. Oppdagelsen av Edmund i denne posisjonen gjør at William endrer sin mening om Edmund. Det er ikke lenger noe håp om å skulle imponere ham, fordi han allerede er fortapt, ifølge William. Han ønsket i utgangspunktet å imponere Edmund for at han skulle bli sett på som en suksessfull mann og vellykket far, men også i håp om at dette ville inspirere sønnen til å selv bli en respektert mann. Derfor kan utsagnet om at Edmund er fortapt både leses som at gutten selv har mistet sin sti i livet, men også at William har mistet Edmund som etterfølger. Dette brister med de idéene William har om far-sønn relasjonen og de normene patriarkatet har tillagt ham.

Det er først etter han har innsett at Edmund er fortapt at William blir tvunget til å høre på hva Charlotte har å fortelle ham. Hun kommer for å finne ham ute i skogen og viser ham tegningene sine. Hun forteller om sine idéer til en ny bikube som er snudd opp ned. Først avviser William tanken helt fordi han mener det ikke være mulig på grunn av ulike utfordringer, at han allerede har tenkt på dette selv. Det blir helt klart hvordan datteren må kjempe for å få hans oppmerksomhet og tiltro, kun fordi hun er hans datter og ikke hans sønn. Men Charlotte gir seg ikke og klarer til slutt å overbevise ham om at de kan få til det sammen. «(...) Hva om vi finner nullpunktet? Med riktig antall millimeter mellom ytterkanten på listen og til innerveggen vil de verken produsere voks eller bygge vilt» (Lunde, 2015, s. 341). Dette får William til å bli inspirert på ny og han får igjen lidenskapen tilbake. William virker til å

være en type som fort gir opp ved motgang, men denne gangen kommer han på sporet igjen ved hjelp av sin datter.

Etter at den nye bikuben er ferdig får William igjen håp om at Edmund skal bli imponert og gjerne også inspirert til å finne lidenskap for noe av den *høyverdige* sorten. Dagen denne bikuben skal presenteres for folket er William opptatt av at Edmund skal se ham stå der foran mengden. «Edmund var der, og så alt. Blikket var våkent og klart, kroppen var for en gangs skyld verken urolig eller sløvet, bare til stede. Hans oppmerksomhet var på meg, hele tiden» (Lunde, 2015, s. 365). William sin stolthet og mestringsfølelse er veldig knyttet til hva andre tenker om ham. Spesielt når det gjelder sin egen far, Rahm og Edmund. Charlotte har vært en stor bidragsyter til hans arbeid og hun har både roet og inspirert ham. Dette setter han pris på, men til syvende og sist er det allikevel mennene han ønsker bekreftelse fra. Da han endelig får denne etterlengtede bekreftelsen fra Rahm og fra Edmund kjenner han varme i hele kroppen.

En stund senere kjenner han fortsatt på lykken over situasjonen «Fremdeles satt øyeblikket i meg, øyeblikket mellom Edmund, Rahm og meg, stunden der alt var fullstendig slik det var ment å være, der Ideen om øyeblikket og selve Øyeblikket gikk opp i en høyere enhet» (Lunde, 2015, s. 381). Øyeblikket mellom disse mennene er da William føler seg absolutt mest verdsatt. Disse mennene viser sin respekt for ham i det han endelig har prestert noe stort. Men da William igjen får sin suksess revet vekk i oppdagelsen av at noen andre har prestert dette før ham, søker han bekreftelse fra sin sønn. Hele tiden har William brukt Edmund sitt besøk ved sengekanten den våren som inspirasjon til å arbeide. Edmund gir ikke faren noen bekreftelse men forteller heller at «'Det var mor som ba meg gå inn til deg', sa han endelig. 'Hun trodde det ville hjelpe.' Thilda; han var hennes, fremdeles og alltid» (Lunde, 2015, s. 386). Med dette bryter Edmund de forestillingene William har hatt om forholdet til sin sønn. William har hele tiden lengtet etter å bevise noe for Edmund og sønnen har vært hans drivkraft i arbeidet, men nå skjønner han at Edmund overhodet ikke har ment det slik. Igjen må William innse at Edmund er sin mors sønn først og fremst, mens han selv ikke strekker til. Ikke bare har William mistet lidenskapen for sin kone, men han har også utviklet en slags fiendtlighet mot henne fordi han er misunnelig på hennes forhold til Edmund. Selv om Edmund var der da William var på sitt høyeste, svikter sønnen ham igjen da han er på sitt laveste. Forholdet mellom far og sønn er en sentral del av William sitt familiebilde. Han ønsker å imponere sønnen og ha en god relasjon til ham, men samtidig vil William også bli sett opp til som en autoritet. For George er også far-sønn relasjonen svært viktig, spesielt fordi Tom skal arve driften etter ham.

George sin fortelling starter med å gi leseren et innblikk i hans relasjon til sin sønn, Tom. «Jeg henta Tom på stasjonen i Autumn, Han hadde ikke vært hjemme siden i fjor sommer. Jeg visste ikke hvorfor, hadde ikke spurt. Kanskje orka jeg ikke svaret» (Lunde, 2015, s. 23). Allerede etter disse innledende setningene får man en forståelse av at George og Tom kanskje ikke kommuniserer så bra sammen. Sønnen har ikke vært hjemme på lang tid, men George har ikke spurt han om hvorfor. Videre skildres George sine tanker om sønnens valg om å ha pakket med seg en haug med bøker. Det virker som at George har en mening om at Tom har det han trenger hjemme hos dem og han kommer ikke til å ha tid til disse bøkene. I det de sitter i bilen begynner George å spørre om Tom spiser nok mat, fordi han synes han ser skral ut. Tom virker oppgitt over samtalen og gir korte svar. Dette reagerer George på ettersom han ønsker at de skal le sammen og Tom skal være glad for å komme hjem på besøk. Dette forsterker inntrykket av at de har problemer med kommunikasjonen. Det blir tydelig at George ønsker å ha et godt forhold til sin sønn, men at han ikke vet hvordan han skal gå frem ettersom de er litt forskjellige. «Jeg svelga en klump, noe som lå og klemte. Hva hadde jeg håpa på? At noen måneder fra hverandre skulle gjøre oss til kamerater?» (Lunde, 2015, s. 26). Altså virker det som at de alltid har hatt en litt anspent relasjon, men at George kanskje hadde håpet at det ville endre seg nå som de så hverandre så sjelden.

En likhet mellom George og William er at de begge misunner forholdet mellom mor og sønn. Da George betrakter Tom og Emma kommer det frem at de alltid har hatt et bra forhold. «Emma holdt Tom lenge i armene. Der var ting også som før, hun kunne tydeligvis fortsatt klemme og musse på han, uten at han brydde seg» (Lunde, 2015, s. 26). George legger spesielt merke til at Emma kan gjøre omtrent hva hun vil med Tom uten at han sier imot, mens det absolutt ikke er slik mellom George og sønnen. Derfor virker det også som at George kanskje skulle ønske dette var annerledes, at han også kunne gitt Tom en klem uten at det skulle være noe rart. Han forsøker å henge med i samtalen mellom Emma og Tom og smile når de smiler. Men ellers er han stille og forsiktig for å ikke si noe feil. «Etter samtalefloppen i bilen var det ikke verdt å ta noen sjanser. Måtte heller leite etter en god anledning for å få i gang den såkalte far – sønn – praten. Den kom nok. Han skulle jo være her i ei uke» (Lunde, 2015, s. 27). Dette tilsier at George har et inntrykk av hvordan et far - sønn forhold skal være og at han forsøker å leve opp til dette, men at det kanskje ikke fungerer slik han ønsker. Han ser på forholdet mellom mor og sønn og ønsker det samme, men samtidig har han forestillinger om at det må foregå annerledes mellom far og sønn. Derfor er George og William like i det at de misunner mor og sønn relasjonen og at de ønsker å få et bedre forhold

til sin sønn. Men de er ulike i måten de forsøker å gjøre dette på, da William bruker sitt intellekt og sin status for å imponere sin sønn, er George mer aktiv og søkende etter å snakke med Tom.

Etter at Tom har fortalt at han har blitt vegetarianer blir det diskusjon mellom George og Tom. George synes det er tåpelig at sønnen ikke skal spise kjøtt ettersom de har gjort det i alle år. «'Hadde jeg visst at du skulle bli sånn av å gå på college, hadde jeg aldri sendt deg dit.' Orda vokste mens jeg prata, men jeg klarte ikke å holde dem inne likevel» (Lunde, 2015, s. 29). Her kommer det frem at George ikke setter særlig stor pris på høy utdanning. Han forteller at han selv har fått all den utdanning han trengte ute blant bikubene. Det kan virke som George føler at han ikke kan bidra med så mye annet enn det han arbeider med og han er redd for at Tom skal se ned på ham fordi han ikke har utdanning. Derfor forsvarer han seg selv ved å gå til angrep på sønnens interesser og utdanningen generelt. Etter å ha vinket farvel til Tom på bussterminalen er Emma litt sørgmodig.

'Vi har dem bare til låns.' Hun tørka vekk ei tåre som vinden rista løs fra det venstre øyet. Jeg hadde god lyst til å sende av gårde et skarpt svar, men lot det være. Jeg hadde for stor respekt for den tåra. (Lunde, 2015, s. 61).

Emma sin påstand om at de bare får ha barna til låns gjør at George blir litt sint, kanskje fordi han selv ikke vil innse at sønnen har blitt sin egen person, som ikke trenger å følge sin fars regler. Selv om han har lyst til å kommentere tilbake, så velger han å la være ut av respekt for sin kones følelser. William måtte ofte se og høre på at Thilda hulket og gråt, men han stengte henne ute og så på henne som en plage. George har derimot vanskeligere for å se sin kone gråte og han sier at han har stor respekt for hennes ene tåre. Det Emma og George er uenige om er hvordan de skal leve resten av livet. George vil bli boende der de er og fortsette med birøkt frem til Tom kan ta over arbeidet. Emma mener heller at Tom skal få velge selv hva han vil og at de to kan flytte til Florida der et vennepar bor. «Jeg ville etterlate meg noe skikkelig, en arv, i stedet for å sitte der med et halvgammalt feriehus som var umulig å selge» (Lunde, 2015, s. 63). Her blir det tydelig at George er opptatt av å skape sikkerhet for familien, men også at han selv skal utrette noe som vedvarer. Slik han selv har arvet birøkertradisjonen fra sin far og farfar vil han nå at Tom skal føre den videre. Dette er det George *kan* og det han kan bidra med, derfor holder han seg til det. George er ikke like sterkt formet av patriarkatet som William, ettersom morsrollen og farsrollen er mer likestilt, men han er preget av verdiene han har fått fra sin far og ønsker å videreføre dem til sin sønn. På

denne måten blir farsrollen viktig for George, men han klarer ikke å realisere den slik han ønsker.

Tom er nervøs da han velger å fortelle sin far at hans professor mener at han skal ta studiene videre og virkelig bli noe. George skjønner ikke hvorfor Tom skulle gjøre det når han allikevel skal ta over virket etter ham. Tom prøver å få George til å forstå hvor viktig studiene er for ham og hvordan han virkelig kan bruke utdanningen sin videre. «Det kommer ikke til å koste deg en krone, pappa. John har ordnet alt» (Lunde, 2015, s. 151). George er opprørt over dette, på den ene siden ønsker han selv å være i stand til å betale for sønnens utdanning for å fremstå som en solid farsfigur, men samtidig ønsker han ikke at sønnen skal fortsette med utdanningen. Han besøker sin sønn for å diskutere dette, men allerede fra start går ikke samtalen mellom dem slik han vil. Etter hver ytring angrer han sin formulering og sitt tonefall. «Jeg heva hånda i en klein hilsen. 'Hei sveis.' Gremma meg med det samme. Hei sveis? Ingen sa det. 'Er du her?' sa han. 'Jepps.' Dette blei bare verre. Jepps?!» (Lunde, 2015, s. 181). Dette er et eksempel på hvordan George og Tom har problemer med kommunikasjonen. George ønsker å fremstå på én måte, men det han viser utad blir ikke slik han har tenkt. Tom er aldri med på latteren og de spøkene som George kommer med, derfor blir det aldri noen avslappet eller god tone mellom dem, men heller anstrengt.

George prøver iherdig å overtale Tom til å bli med til Maine for å hjelpe ham med arbeidet. Tom forsøker først å si at han har eksamen, og argumenterer mot ved å spille på fornuften og samvittigheten til sin far. Dette forstår ikke George, som påstår at sønnen bare kan ta seg noen sykedager. Etter mye frem og tilbake mellom dem blir Tom såpass overgitt at han bryter ut «Men pappa. Jeg vil ikke!» (Lunde, 2015, s. 184). Dette får George til å bli sint. Drømmen om å etterlate seg en arv og birøkttradisjon til sin sønn står nå på spill og kan bli vanskeligere å realisere enn han ønsket. George er klar for å skjelle ut Tom sin professor, men da han ser hvor ung og uskyldig han ser ut mister han mye av ilden. Dette er igjen et eksempel på hvordan George sliter med å kommunisere slik han egentlig vil. Han fremstår ikke som den autoritære faren han ønsker å være, men heller en som ikke forstår seg på sønnens egne ønsker.

Tom blir, til George sin forundring, allikevel med til Maine for å hjelpe til, mot at han kunne få skrive på turen. George mistenker at det er på grunn av professor John sin fulle godkjenning at Tom har endret mening. De snakket ikke så mye sammen under arbeidet og Tom holdt seg mest til biene, men han gjorde i hvert fall det han ble bedt om. George

innrømmer at han gjerne vil skryte av sønnen, men at han ikke finner det rette tidspunktet. Noe så enkelt som å gi sin sønn en oppmuntrende kommentar eller en klapp på ryggen blir en vanskelig situasjon for George. Det er unaturlig for ham og han bygger det opp til noe større og vanskeligere enn det det virkelig er. Igjen et eksempel på hvordan kommunikasjonen mellom dem ikke fungerer slik den skal. George tenker ofte på hvordan far og sønn- forholdet burde være, men hver gang han forsøker å tilnærme seg sønnen blir situasjonen helt annerledes enn det han hadde sett for seg. Han kjenner derfor ikke sønnen sin så godt som han kanskje burde.

Tom velger å utfordre faren på nettopp dette punktet en gang de sitter på hotellrom sammen. Han bruker Jimmy og Rick som et eksempel, sier at George vet en hel del om dem bare ut ifra det faren har fortalt ham. Men så lurer Tom på hvor mye George vet om ham «'Hvordan vil du beskrive meg, da?' spurte han. 'Deg?' 'Ja. Hva liker jeg? Hva er jeg flink til? Hva er jeg redd for?' 'Du er sønnen min'» (Lunde, 2015, s. 243). Her forsøker Tom å bevise at faren ikke egentlig kjenner ham. Alt George kan si er at Tom er sønnen hans, men han kan ikke svare på hva han liker eller er flink til. Det George alltid har vært opptatt av er et imaginært far og sønn forhold der sønnen er glad for å skulle ta over virket etter sin far. Dette stemmer ikke med virkeligheten og George har aldri tatt seg tid til, eller klart å få til, å bli ordentlig kjent med sønnen. Han har prioritert sine egne ønsker og glemt å spørre hva sønnen egentlig vil. Nå har George levd med tanken om å etterlate arven til sin sønn såpass lenge at det er utenkelig for ham at Tom skulle ville noe annet.

Etter at gården til George har blitt rammet av Colony Collapse Disorder kommer Tom hjem på besøk. For første gang viser han interesse for hvordan det går med driften og hva som har skjedd med biene.

'Kan jeg bli med?' 'Det er mye å sette seg inn i. Ikke noe vits for så kort tid.' 'Men jeg vil. Jeg vil.' Jøss denne insisteringa var ny. Orda lurte seg inn og lirka frem en plagsom klump i halsen. Mente han det? Jeg måtte snu meg å se på ham. 'Det blir bare rot', sa jeg. 'Pappa. Det er ikke fordi jeg er journalist. Det er fordi ... jeg bryr meg. Virkelig.' (Lunde, 2015, s. 380).

Dette blir et slags vendepunkt i George og Tom sin relasjon. Endelig er Tom ivrig etter å hjelpe med birøkten, slik George har lengtet etter hele tiden. De jobber sammen for å bygge opp igjen kubene og de er begge villige til å jobbe hardt. For første gang snakker de sammen om et tema de begge interesserer seg for og pratene går derfor lettere. Engasjementet Tom

viser gjør George stolt og siden kommunikasjonen går lettere blir forholdet mellom dem gradvis bedre. «Vi satt på verandaen alle tre. Himmelen var klar. ‘Husker du slangen?’ sa jeg. ‘Og biene’, sa Tom. ‘Slangen?’ sa Emma. Tom og jeg så på hverandre og smilte» (Lunde, 2015, s. 389). For første gang på lenge var det Tom og George som hadde noe internt og eget som ikke Emma var en del av. George var til vanlig misunnelig på det forholdet og den kommunikasjonen Emma og Tom hadde, men nå følte han det ikke slik. Endelig hadde de et far-sønn forhold slik han ønsket. Men denne følelsen er kortvarig, for da Tom reiser tilbake til jobben sin igjen, føler George at han har blitt lurt.

Det føltes som om Gud hadde erta meg. Hengt en stige ned fra himmelen og latt meg klatre opp for å ta en titt, latt meg se engler på enger av sukkerspinn, før han brått dytta meg av en sky og lot meg falle mot jorda igjen. Jorda på en regnværdsdag. Grå. Sørpete. Fattig. (...) Jeg hadde mista biene. Og jeg hadde visst mista Tom også. For lenge siden. Hadde bare vært for tjukk i huet til å skjønne det. (Lunde, 2015, s. 390)

George blir kraftig påvirket av denne oppdagelsen av at Tom ikke ble igjen. Han mister litt av den motivasjonen han hadde for å gjenoppbygge kubene, han kjenner uro i hele kroppen og sliter med søvnen. Deretter blir han sint og tar sinnet sitt utover de gamle tegningene av Savages standardkube som er arvet nedover i familien. Trøtt og overarbeidet står han ved kubene og blir plutselig overveldet av oppgitthet. Han går løs på en av kubene og rister biene rundt til de blir illsinte. «De skulle få sin hevn. De fortjente det. Og så skulle alt være slutt. Nå gjorde jeg det. Nå. (...) Men så ... Skritt over enga. Noen ropte. På vei mot meg. (...) Han hadde kommet. For godt?» (Lunde, 2015, s. 436-437). I det George har fullstendig gitt opp og vurderer å la biene stikke ham ihjel, kommer Tom tilbake og stopper ham. Igjen hjelper Tom faren med å gi ham motivasjonen tilbake og sammen jobber de i takt for å gjenoppbygge driften. Tom blir her den som redder sin far fra døden og fra å gi opp hele sitt livsverk. På denne måten er det Tom som viser omsorg for sin far, selv om han selv ikke har fått den omsorgen han kanskje hadde ønsket.

Da William aldri får til å bli ordentlig kjent med sin sønn før han går bort, får George og Tom en annen historie. De får denne felles interessen for biene og har etter hvert mye lettere for å kommunisere med hverandre. Samtidig skjønner også George verdien av Tom sin utdanning og respekterer ham mer som egen person, ikke bare som en sønn som skal følge i sin fars fotspor. William er helt klart preget av patriarkatet i stor grad, noe som skildres gjennom hans syn på farsrollen og rolleinnndelingen i familien. George er også til en viss grad preget av patriarkatet, men han representerer et samfunn som er i forandring. Han starter med å ha noen

klare bilder av hvordan et far-sønn forhold skal være og hvordan sønnen skal leve sitt liv, men så lærer han etter hvert at det ikke nødvendigvis trenger å være slik. I Tao sin historie er ikke patriarkatet tilstede lenger. Det er morsrollen som blir fremstilt som mer autoritær, mens farsrollen er lekende. De er i et mer likestilt forhold, men det er moren som er den aktive omsorgsgiveren, ettersom hun reiser rundt for å prøve å finne sønnen da han blir fraktet til et ukjent sykehus. Hun kjemper for at sønnen skal få det best mulig og derfor er hun opptatt av å lære ham så mye hun kan fra tidlig alder. Da George er opptatt av at Tom skal følge i hans fotspor er Tao helt motsatt. Hun ønsker å gi Wei-Wen valgmuligheter slik at han slipper å jobbe med håndpollinering slik som henne.

Da hun var liten, utmerket Tao seg som spesielt flink på skolen. Hun ble lagt merke til av lærerne som mente at hun hadde stort potensiale og en mulighet til å starte på skole i andre deler av landet. Dette ble ikke foreldrene spesielt glade for:

Jeg snakket med foreldrene mine, men kom ingen vei, de ble engstelige, så på meg som om jeg var et fremmed vesen de ikke forstod og ikke engang likte. (...) De hadde ikke penger, de var heller ikke villige til å spare. (Lunde, 2015, s. 38).

Her er det Tao sine foreldre som står i veien for hennes muligheter og utdanning. Kanskje er dette med på å drive Tao da hun selv vil at sønnen skal lære mest mulig. Da de andre barna lærer å flette og bruke hendene, er Tao mye mer opptatt av bøker og lærdom. Foreldrene mener kanskje at det tryggeste er om hun følger i alle andres fotspor enn å ta nye veier. Dette kan tyde på at foreldrene hennes fortsatt var preget av patriarkalske normer, da de selv sannsynligvis er oppvokst i et patriarkalsk samfunn. De hindrer sin datter i å bruke sitt fulle potensiale, kanskje fordi de er redde for å la sin datter skille seg ut fra de andre jentene.

I William og George sine deler nevnes det ikke hva slags styresett det er eller hvem som er lederen. Dette kan være fordi det er innforstått at fortellingen er nokså lik virkeligheten ved disse årstallene. Men leseren kan ikke vite noe om fremtiden, derfor er det et behov for å fortelle mer i detalj om hvordan verden fungerer. I Tao sin del er det tydeliggjort at det er en kvinnelig leder, mens i George og William sin del er det ikke nevnt at det er mannlige ledere, men man antar dette allikevel. William er den som er mest formet av patriarkatet. Han er spesielt opptatt av å være en autoritær farsfigur, selv om han ikke er mye tilstede. Han er ikke interessert i barna sine, annet enn sin ene sønn, Edmund. Han ser på sin kone som en slags fødemaskin som har ansvar for å stelle i huset. Samtidig er han misunnelig på det forholdet kona har til deres sønn, fordi hun er moren. Han gjør ingenting aktivt for å forsøke å endre

farsrollen sin slik at han blir med omsorgsfull, men han legger all sin tid i å prøve å imponere Edmund med sitt nyskapende forskningsarbeid. George er også delvis preget av patriarkatet, men han representerer et samfunn som er i forandring. Han ønsker å ha en sterkt far-sønn forhold og at sønnen skal ta over driften etter ham. Dette blir vanskeligere for ham å oppnå enn først antatt og han sliter med å skulle kommunisere med sønnen slik han egentlig ønsker. Tom er en karakter som bryter med mange av de stereotypiske trekkene for en mann fra arbeiderklassen. Han studerer på universitetsnivå og får anerkjennelse fra professorer, han er vegetarianer og han tenker mer på andre mennesker, andre arter og naturen selv enn på farens virke.

4.1.2 Primitive behov, femininitet og natur

I dette kapittelet vil jeg ta for meg hvordan kjønn, kjærlighet og seksualitet blir fremstilt i de ulike delene. Først og fremst vil jeg se nærmere på de tre ekteskapsforholdene og hvordan relasjonen mellom mann og kone blir fremstilt. Jeg vil også gå inn på hvordan menneskenes seksualitet ved noen tilfeller blir knyttet til primitivitet og andre ganger til kjærlighet. I forbindelse med kjønn og seksualitet vil det også bli sentralt å ta opp sammenknytningen mellom femininitet (kvinner) og natur som fremstår i romanen. William innrømmer at noe av det som drev ham mest til å ville gifte seg var tanken på intimitet.

Det faktum at hun var en levende, myk kropp. At hun var min, at hun ville bli tilgjengelig for meg. At jeg veldig snart skulle få anledning til å knuge meg inntil dette legemet, legge den under meg, dunke meg mot den, som om den var rå, fuktig jord. (Lunde, 2015, s. 141-142)

Her trekkes det en sammenheng mellom den feminine kroppen og jorden/naturen. Disse knyttes til tider sammen i William sine tanker. Han ser frem til å ha en kropp han kan bruke når han vil. Thilda som person nevnes ikke, bare hennes kropp. Det er heller ikke nevnt noe om hennes begjær eller ønsker. Han ytrer at han ser frem til at Thilda skal bli hans og at hun da blir tilgjengelig for ham, som en slags eiendel. Etter dette snakker han kun om legemet som et objekt og gjentar konstant ordet 'den', i stedet for 'henne'.

Da han beskriver elskovsakten mellom dem blir han allikevel skuffet igjen. «Så ble da heller ikke den biten slik jeg hadde drømt om, snarere en tørr og travel affære med alt for mange knapper og bånd, spiler fra korsettet, stikkende ullstrømper og en sur lukt av armhuler» (Lunde, 2015, s. 142). Allikevel innrømmer han at han ble trukket tilbake til henne igjen og igjen, som styrt av hans primitive behov.

Ingenting sier noe om kjærlighet mellom dem, heller ikke forelskelse. Det hele er snarere en ganske så forhastet beslutning om ekteskap. William forteller at det å gifte seg var å ta steget for å på alvor bli en del av det voksne liv (Lunde, 2015, s. 141). Altså er ikke William styrt av følelser, men av fornuft og primitive behov. Greg Garrard (2012, s. 26) hevder at kvinner ofte blir forbundet med det emosjonelle, mens menn blir forbundet med det rasjonelle. Altså vil kvinnen i dette tilfelle være mer styrt av kjærligheten og mannen av fornuften. Det virker som det stemmer at William blir trukket mot ekteskapet av praktiske årsaker, samtidig som at Thilda ikke er spesielt emosjonelt påvirket. Hun gifter seg først og fremst på grunn av William sin status og intelligens, ikke på grunn av lidenskap eller kjærlighet. Ved andre tilfeller er det mer tydelig at Thilda er emosjonell, mens William er helt uberørt. Som da hun står gråtende ved sengekanten hans.

Også hos andre kvinner er det det overfladiske William bemerker seg. Han beskriver Alberta, som jobber i frøhandleriet, som barmfager, fnisende og høylytt. Hun er ugift og William mener at hun nå er desperat etter å finne en mann.

Hun var så klar til å plukkes at hun oppførte seg som om hvert eneste manneben som kom inn i forretningen, var hennes utvalgte. Bortsett fra å vri seg bydende lang disken og vise frem den kvinnedunstende, svette kløften mellom brystene for alle som ville se (og lukte), gjorde hun ikke et slag. Jeg kunne heller ikke tenke meg at hun hadde foretatt seg særlig meget annet enn å dandere seg i butikkens døråpning etter at jeg ble syk og frem til Thilda hadde vært nødt til å la henne gå. (...) Begjæret hennes, dette uhemmede, at hun i det hele tatt tillot seg å la det komme slik til syne... (Lunde, 2015, s. 190-191)

I følge William visste også Alberta selv at hun kunne bruke sin kropp for å prøve å tiltrekke seg menn, heller enn å prøve å sjarmere dem verbalt. Det er tydelig at William misliker at kvinner viser seg frem mer enn nødvendig og finner det usmakelig at hun viser sitt begjær åpenbart. Ut ifra dette kan det tolkes som at mannen har rett til å følge sine primitive behov, men hvis en kvinne viser sin primitive side blir det sett på som skamfullt og upassende. Det å skulle vise sitt begjær for noen var forbeholdt mannen og ikke kvinnen. Wencke Mühleisen skriver at patriarkatets syn på seksualitet var at den var forskjellig hos de ulike kjønnene: «Hans: genital, aktiv, dominerende og undertrykkende. Hennes: forsiktig, diffus, omsorgsfull og egalitær» (Mühleisen, 2006, s. 257). Derfor reagerer kanskje William på Alberta sin mindre diffuse, mer åpne og aktive seksualitet som bryter med de normene det patriarkalske samfunnet har satt.

Alberta er en karakter som ikke har en særlig stor rolle i romanen, annet enn å være objekt for William sitt kvinnesyn utover sin egen familie. I George sin del er det en lignende type karakter ved navnet Allison. Allison jobber i banken som George må søke lån hos da arbeidsdriften er nede. I møtet med denne karakteren påpeker George med en gang hennes utseende og hvordan hun holder seg. «Hadde vett til å kle seg som en dame, blomstrete bluse, nystreken, mot fregnene, ung hud, helt grønne øyne. Så rein ut, lukta reint også» (Lunde, 2015, s. 317). Her kommer det frem at George setter pris på at kvinner kler seg feminint og ser ordentlig ut. Leseren får et tydelig bilde av hvordan Allison ser ut, mens med Emma er det personligheten man får vite mest om. George påpeker ikke bare Allison sitt utseende, men også hvordan hun arbeider. «Fikk meg alltid til å føle meg litt spesiell, Allison. Som om jeg var hennes absolutte favorittbankkunde. Hun var god i jobben sin, med andre ord» (Lunde, 2015, s. 317). I motsetning til William som mener at Alberta ikke kan tilby noe annet enn kroppen sin, så mener George at Allison har utseende med seg, men at hun også er flink i jobben og vet hvordan hun skal sjarmere.

Ved flere tilfeller beskriver William kvinnekroppen som noe han kan dunke seg mot, som om det var jord. Sammenligningen mellom kvinnekroppen og jord stammer tilbake til hans barndom da han dag etter dag lå på bakken og observerte insektene. En dag da han lå og betraktet en maurtue fikk han øye på en bille som stod stille i tuen. En etter en kom maurene for å ofre sine avkom til billen, som jafset dem i seg.

Til min forbauselse kjente jeg det pumpe bak gylfen. En følelse jeg bare tidligere hadde ant, men som nå med ett var altoppslukende. (...) Jeg la meg fremover, flatt på bakken, støtet mot jorden, tenkte at buksen ble skitten og ødelagt, men klarte ikke å stoppe. (Lunde, 2015, s. 313)

Her er altså selve jorden og disse insektene ikke bare et objekt for fascinasjon, men det går såpass langt at William har en form for seksuell omgang med *jorden*. Å se på jordkloden/naturen som feminin har en lang tradisjon, spesielt med uttrykket moder jord, men også med syn på jorda bare som kvinnelig. Annette Kolodny skriver i sin bok *The lay of the land: Metaphor as Experience and History in American Life and Letters* (Kolodny, 1975) om hvordan amerikansk kultur og litteratur ser på landskapet. Mads B. Claudi forklarer at «Hun viser hvordan landet, naturen og landskapet i amerikansk kultur og litteratur ses som feminint, som et kvinnelig landskap som den mannlige oppdageren skal trenge inn i og legge under seg» (Claudi, 2013). Blant annet bruker de begrepet *virgin lands* om uberørte landområder,

som mennene kommer og erobrer. Men i William sitt tilfelle er ikke den seksuelle opplevelsen knyttet til det feminine eller kvinnen i det hele tatt, det er heller kvinnekroppen som blir knyttet til følelsen av jord. Kanskje har William en slags forvridd førstekjærlighet til naturen som han håpet å gjenskape med en kvinne, men som tidligere nevnt ble han skuffet.

Et av Williams største ønsker som barn var at faren hans skulle dele hans entusiasme for insekter. Men faren var alltid avvisende og så nedlatende på det William gjorde. Tilfeldigvis kommer faren en dag for å se allikevel, men uheldigvis er det den dagen William ligger på bakken og vrir seg mens han betrakter maurtuen. I stedet for at William blir glad for å endelig få vise faren maurtuen, ender hendelsen i skam. «Min fars første forbauselse, deretter hans latter, kort og kald, uten glede, men full av vemmelse, av hån» (Lunde, 2015, s. 313). Wencke Mühleisen mener at det er visse typer seksualitet som blir sett på som problematiske: «Noen lyster kobles til forelskelse, kjærlighet, parforhold, positiv, «sunn» kåthet, mens andre er knyttet til det destruktive, det ikke-legitime, til gråsoner av nytelser som forstås som problematiske, unormale og perverse» (Mühleisen, 2006, s. 257). Denne typen seksualitet som William utøver blir kanskje ikke godtatt av samfunnet og derfor heller ikke av faren. Reaksjonen faren gir er forakt og dette preger William også i voksenlivet. Senere får han også slag med belte på ryggen som konsekvens av sin handling, i likhet med hvordan han nå selv disiplinere sin egen sønn.

Elskovsakten mellom William og Thilda blir beskrevet som lite lidenskapelig og en kald og tørr affære. Deres intimitet er basert på primitivt begjær og ender i forplantning hver gang. På denne måten sammenlignes de med dyr, som også er primitive og forplanter seg vilt. George og Emma er derimot mer varme og kjærlige mot hverandre og deres følelser er det som styrer dem. Allikevel kan også de være drevet av lyst i ett øyeblikk for å så gå tilbake til arbeidet uten å si noe. Forskjellen er hvordan de omtaler hverandre, ser på hverandre og tenker på hverandre både under og etter akten. «Kroppsvarmen hennes blei igjen, hang i lufta over snekkerbordet» (Lunde, 2015, s. 80). Kroppen til Emma blir beskrevet som varm, en varme som vedvarer. Dette er i stor kontrast til hvordan William beskriver Thilda som en kropp han kan dunke seg mot som om det var rå, fuktig jord, men opplever akten som en tørr affære. Altså er den typen lyst som finnes mellom George og Emma innenfor de rammene som Wencke Mühleisen definerer som positiv eller «sunn», fordi den stammer fra forelskelse og de er i et parforhold. William og Thilda er også i et parforhold, men lysten er mer basert på ekteskapsnormer og primitivitet enn på forelskelse.

Tao og Kuan viser svært lite lidenskap for hverandre og har heller ikke en dyp intellektuell forbindelse. Men de trives sammen, i hverandres selskap, og med hverandres berøring. Da de en gang ligger i sengen klare for å sove ber Kuan om at Tao slukker lyset. «Søvnen var i ferd med å ta meg da jeg kjente hendene hans krype inn under trøyen. Jeg reagerte instinktivt på dem, klarte ikke å la være å nyte berøringene hans, men forsøkte likevel å skyve dem vekk» (Lunde, 2015, s. 65). Det kommer frem at Tao instinktivt ønsker nærhet og berøring fra sin mann, men fornuften og det praktiske prioriteres. Etter som de begge er trøtte og må stå opp tidlig, så ønsker hun ikke å innlede noe mer fysisk mellom dem, selv om hun innrømmer at hun nyter berøringene hans. Kuan gjør heller ikke noe for å fortsette denne nærheten, men han spør hvordan hun har hatt det denne dagen, da det er fem år siden moren hennes ble sendt vekk.

'Du har glemt hvilken dag det er.' ' Nei. Jeg har ikke glemt det.' Jeg sa ikke at jeg håpet *han* hadde glemt det, slik at jeg skulle slippe å ha denne samtalen. Han strøk over håret mitt, omsorgsfullt nå, ikke tilnærmende. (Lunde, 2015, s. 66)

I interaksjonen mellom dem blir det tydelig at de har en viss omsorg for hverandre og prøver å opprettholde et godt ekteskap, selv om det kanskje ikke er spesielt lidenskapelig. Endelig en dag får alle i distriktet en hviledag, som de kan bruke til det de vil. Tao vil gjerne bruke deler av dagen på å lære Wei-Wen tall, men Kuan har andre ønsker.

Han reiste seg, så gikk han bort til meg og lå hånden på skulderen min, masserte lett. En overtalende massasje, forsøkte å treffe mitt svake punkt, visste at selv om jeg kunne motstå ham verbalt, klarte jeg det sjelden fysisk. Jeg vred meg forsiktig ut av taket, han skulle ikke vinne. (Lunde, 2015, s. 85)

Kuan prøver seg på å bruke intimitet og berøring for å overtale Tao til å bli med ut, fordi han vet at Tao har vanskelig for å nekte ham fysisk nærhet. Altså bruker ikke Kuan verbal argumentasjon, fordi Tao har lettere for på stå imot ham i en samtale. I William og Thilda sitt tilfelle oppstår det sjeldent diskusjoner fordi de nesten ikke taler sammen. William mener at Thilda ikke er spesielt skarp, men sta i sine meninger og derfor ønsker han heller ikke å starte en diskusjon med henne. George mener at Emma som oftest har rett og at hun er flink med ord, men ved noen få tilfeller sier han imot. Tao og Kuan er mer likestilte i hvordan de diskuterer. Til slutt klarer de å inngå et kompromiss, ved at de går ut, men tar med seg bøkene. Dette er et tegn på at de begge respekterer hverandre og er likestilte i deres avgjørelse. Forholdet mellom dem fremstår som det mest likestilte fra de tre ulike delene, muligens som et resultat av årstallet og systemet de lever i.

Forholdet mellom Tao og Kuan får en brå vending etter at Wei-Wen blir syk og tatt fra dem. De er begge tause og har vanskelig for å oppholde seg i samme rom. «Han vekket de samme tankene igjen og igjen. De samme to ordene. Min skyld, min skyld, min skyld. Derfor ble alt ved ham frastøtende» (Lunde, 2015, s. 196). Mangelen på kommunikasjon mellom dem gjør at de bare lever sammen, uten noen form for nærhet eller omsorg for hverandre. Nå forbinder Tao alt det hun før hadde likt med Kuan, med sorg og skyldfølelse. Dette forandrer hele måten hun ser på ham og det blir derfor umulig for dem å kommunisere slik de pleide. Om de i utgangspunktet hatt et dypere forhold der de kunne snakke om alt, så hadde de kanskje taklet dette annerledes, men da de stort sett bare har hatt kjærligheten for sønnen til felles så kan de ikke lenger snakke om han uten at det gjør vondt. «Kroppen hans vemmet meg, jeg ble uvel ved tanken på at han skulle ta på meg, men jeg skjulte det så godt jeg maktet. Vi lekte mor-far-barn, men uten barnet» (Lunde, 2015, s. 196). Tao påpeker her at de lekte mor og far, men ikke at de *var* det. Uten Wei-Wen og uten noen form for kjærlighet eller kontakt mellom dem, er Tao og Kuan bare to personer som bor i samme hus. De måtte late som om de var mor-far-barn, for at hverdagen skulle føles mer normal, men samtidig er alt forandret. Som følge av dette er forholdet anspent, og det å slippe å være sammen blir som en lettelse for dem. «Jeg var overrasket, nesten lamslått, ikke over at han skulle ut, men over hvor lettet jeg ble. Det, å bli kvitt ham, å få være for meg selv, opplevde jeg som det første lyspunktet i alle disse ukene» (Lunde, 2015, s. 197). Det som før hadde gitt Tao trøst, nemlig nærhet og berøring fra Kuan, ble hun nå glad for å få slippe.

Det ender med at Kuan flytter ut uten å fortelle det til Tao, da hun er i Beijing. De møtes ikke igjen før etter at Tao har påvirket Li Xiara til å forandre menneskenes forhold til naturen. De treffer hverandre ved siden av bikuben der biene får fly fritt. Selv om Tao nå i lang tid har forbundet Kuan med en negativ følelse, så er det nå kun det positive hun husker på. Hun beskriver han som lys og lett, noe hun har savnet etter å ha vært i en svært mørk periode. Dette gjenspeiler også hvordan samfunnet har vært inne i en vanskelig periode, men nå finner en ny måte å leve på. På dette tidspunktet er det ikke bare hans berøring som hun verdsetter og trenger, men også hans personlighet og positivitet. Altså sitter de fortsatt igjen med respekt og varme for hverandre, selv om de har mistet det de trodde var det som holdt dem sammen, nemlig sønnen.

I de tre delene blir intimitet forbundet med ulike følelser. Hos William blir kvinnekroppen forbundet med naturen, den seksuelle lysten oppstår som et primitivt behov og som en del av

forplantningsprosessen. Han har et nesten dyrisk forhold til intimitet og han uttrykker ingen kjærlighet eller romantiske følelser for sin kone. George er derimot preget av forelskelse for sin kone, noe han har vært hver dag siden de ble sammen. Han beskriver intimiteten mellom dem som full av lyst, men også som varm og kjærlig. Han ser på Emma med respekt og med romantiske følelser, men til tider blir han selv for nedbrutt til å kunne vise henne omsorg. Tao forbinder ikke Kuan med dype samtaler og sterk lidenskap, men med selskap og nærhet. Hun sier at hun er svak for hans berøring, men klarer å stå imot ham verbalt. Nærheten mellom dem setter hun veldig pris på, men til tider prioriterer hun andre ting basert på hva som er fornuftig og praktisk.

Etter hvert som samfunnet har forandret seg har også ekteskapsforholdene endret seg. Da patriarkatet var sterkest og naturen ennå ikke hadde blitt særlig påvirket av menneskene, var mannen sett på som overhodet både i samfunnet og i familien, mens kvinnen var mannens Andre. Hun ble definert ut ifra hvem hun var gift med eller hvem faren var og hennes oppgave var å føde barn. Etter hvert som samfunnet forandret seg til å bli mindre patriarkalsk ble forholdene mer likestilte og kvinnene fikk mer respekt. På samme tid ble også kjærlighet viktigere og ble prioritert mer enn status og sosiale normer. Da klimaforandringene resulterte i ødeleggelse og vanskelige levekår, ble forholdet mellom mann og kvinne igjen forandret. Igjen ble kjærligheten nedprioritert og det praktiske med forholdet sentralt. Mann og kvinne var fortsatt relativt likestilte, men nå var kvinnene mer autoritære.

4.1.3 Kvinner og omsorg

I denne delen vil jeg se nærmere på kvinnene i de tre delene og hvordan deres omsorgsevne blir fremstilt. Det finnes ulike former for omsorg i alle delene, men jeg vil fokusere på de kvinnelige hovedkarakterenes omsorg for sin familie. I William sin del vil jeg ta for meg Charlotte som omsorgsgiver sett gjennom sin fars øyne. Deretter, i George sin del, vil jeg se på Emma som kone og som mor. Til slutt vil jeg se på Tao sin omsorg for sin sønn, Wei-Wen. I denne delen vil jeg også se på Tao sin omsorgsevne i møte med andre som behøver hjelp og hvordan omsorg blir en viktig del av det å endre menneskenes fremtid.

Da Charlotte sitter på gulvet og sorterer i bokhyllen legger William merke til hvordan hun behandler bøkene. Han ser hvordan hun behandler dem med omsorg «(...) som om de var spurvunger hun hjalp tilbake i redet» (Lunde, 2015, s. 160). Her påpeker han datterens omsorgsevne over noe så enkelt som bøker. Charlotte som kvinnelig figur blir beskrevet som omsorgsfull, og William setter omsorgen i sammenheng med naturen for å male et bilde av

hennes omsorg. Igjen blir det feminine og naturen knyttet sammen i Williams tanker. Han forbinder kvinner med natur og med omsorg. Charlotte er den eneste som er der for William de gangene han treffer veggen. William får til slutt endelig øynene opp for hvordan han har behandlet henne og han spør henne om hva han har vært for henne.

Jeg vil si henne så meget, at hun fortjente en bedre far, en som også tenkte på henne, at jeg hadde vært en idiot, kun opptatt av mitt eget, mens hennes støtte var like urokkelig, uansett hva jeg foretok meg. Men ordene vokste seg for store, jeg klarte ikke. Alt jeg maktet, var å ta hånden hennes. (Lunde, 2015, s. 400)

Her har William fått en ny selvinnsikt og han angrer på måten han har behandlet Charlotte på, at han ikke har vist mer omsorg. Men Charlotte påstår at han ikke må tenke slik, at hun ikke kunne hatt en bedre far. Dette rører William dypt og han kjenner takknemlighet og lettelse etter samtalen. Charlotte er den som har blitt oversett, men ønsker allikevel ikke å kritisere sin far for dette. Hun legger vekk sine personlige følelser for å spare sin far for mer motgang.

Igjen ender William tilbake i sengen, uten lidenskap og livslyst. Dagene går der han ligger og blir stelt med av Charlotte. Hun er der fortsatt for ham, hver eneste dag. Hun synger for ham, leser for ham og rister dynen hans, slik man ville gjøre for et lite barn. William får omsorg fra sin datter slik han kanskje alltid hadde ønsket fra sin far og hvordan han selv ville være for Edmund. William er for en gangs skyld ikke egoistisk, da han ved flere tilfeller har bedt Charlotte om å komme seg vekk og få starte sitt eget liv. «Men hennes svar var det samme hver gang. Likevel ville jeg fortsette, si det samme igjen og igjen. Jeg kunne ikke la være. Jeg skyldte henne dette, for hun skjenket meg hele sitt liv» (Lunde, 2015, s. 446). William viser både misnøye og takknemlighet over den omsorgen Charlotte viser ham. Misnøye fordi han mener hun fortjener bedre. Plutselig får William høre et spedbarn gråte nede i underetasjen. Det viser seg at Edmund har fått et barn som han ikke ønsker å ta vare på. Han har flyktet fra ansvaret og familien har derfor tatt over. Altså har Edmund nå samme holdning til barn som William en gang hadde, bare enda sterkere. Det er nå Charlotte og Thilda som tar vare på barnet. Charlotte hadde ikke jaget etter et eget liv, men tok seg av sin far og i tillegg Edmund sitt barn. Slik William hadde «ofret sitt liv for forplantningen», hadde Charlotte ofret sitt liv for *omsorgen*.

Da George er i en spesielt vanskelig periode etter å ha mistet nesten alle biene og deretter føler at han har mistet sin sønn, er det Emma som må passe på at han spiser.

Kiloene rant av kroppen, gram etter gram. Dag etter dag. Og natt etter natt, for jeg sov dårlig. Emma passa på meg, serverte, pynta maten med agurkskiver og gulrotstrimler, men det hjalp ikke. Det smakte ingenting, traff ganen som sagflis, jeg spiste bare fordi jeg måtte, for å få krefter til å dra ut igjen. (Lunde, 2015, s. 429 - 430)

Emma gjør altså det lille hun kan for å prøve å oppmuntre George til å spise, men det hjelper ikke. Hun står ofte og gråter og forventer trøst, men George klarer ikke lenger å vise henne omsorg. Han sier bare at det ikke hjelper å grine. Emma er altså en kvinne som trenger omsorg like mye som hun gir det. Normalt sett gir George henne gjerne denne omsorgen, men akkurat nå viser han likheter til William som snur seg vekk fra sin kones tårer. Det at det går dårlig med driften og økonomien går utover forholdet deres. George vil gjerne få til å trøste henne, men klarer det ikke. «Hånda mi sto rett ut i lufta, men rakk ikke fram til henne» (Lunde, 2015, s. 431). Slik han forklarer det virker det som at det er en slags usynlig barriere mellom dem, eller en dam av tårer som han selv kaller det. For Emma kommer omsorgen for sønnen og mannen helt naturlig, men for George blir det etter hvert vanskeligere. Emma søker også omsorg hos sin mann, noe vi skal se er mindre viktig for Tao. For Tao sin del er det lettere å vise omsorg enn å få det.

Tao uttrykker helt fra start at Wei-Wen er sentrum i hennes verden. Hun er bekymret for sønnen sin oppvekst og gruer seg til at han blir gammel nok til å arbeide ute i feltet.

Vi klatret opp igjen, jeg beveget meg langsomt, men hjertet dunket likevel hardt. For barna, hadde ikke blitt yngre. Det var Wei-Wen ... om fem år var han åtte. Om bare fem år var det hans tur. De arbeidsomme hendene var verdt mer her ute en noe annet sted. De små fingrene var allerede fininnstilte for denne typen arbeid. (Lunde, 2015, s. 13)

Synet av de unge barna som kom for å arbeide motiverer henne til å prøve å presse Wei-Wen til å prestere intellektuelt slik at han får gå på skole i stedet. «Jeg burde ha startet før. Denne ene timen var alt vi hadde sammen hver dag. Men jeg sølte den ofte bort, lot tiden gå til mat og kos. Han burde ha kommet lenger allerede» (Lunde, 2015, s. 32). Her blir det tydelig at Tao er desperat etter å hjelpe sønnen til å få en bedre fremtid enn de andre barna. Hun tar den litt strenge morsrollen som tar seg av læring og oppdragelse, i stedet for lek og kos. Allikevel skjønner leseren at hun er såpass streng for å gi Wei-Wen et godt liv og flere muligheter, altså ut av omsorg.

Kuan er derimot ikke så opptatt av å presse sønnen, men er heller leken og avslappet. Det største fokuset i deres liv er Wei-Wen, han kunne de snakke om. Faren til Tao døde da hun var 19 og hennes mor var derfor veldig viktig for henne. Moren til Tao ble plutselig en dag sendt bort til ett annet distrikt, helt ut av det blå. Altså mister Tao det viktigste mennesket i sitt liv, uten forklaring. Senere opplever hun det samme igjen, men denne gangen er det sønnen som blir fraktet bort da han blir syk.

Tao sin oppdragelse har vært med på å forme den kvinnen hun er nå. Selv utmerket hun seg som elev da hun var ung, men ble hindret av sine foreldre fra å utvikle dette videre. Det kan være derfor Tao tar størsteparten av ansvaret for Wei-Wen sin oppdragelse og grunnen til at hun er såpass streng. I denne familien er det altså moren som tar ansvaret for disiplineringen, mens faren tar seg av kos og lek. Dette er i stor kontrast til William sin familie, der han er den strenge og kona er omsorgsgiveren. I Tom sitt tilfelle er det også en lignende ansvarsfordeling hos foreldrene. George er den som presser og ønsker at sønnen skal følge i hans fotspor, men moren er mer avslappet og lar Tom få velge selv.

En dag, da de endelig har fått en hviledag, er alle tre i familien ute i feltet på piknik (Lunde, 2015, s. 91-101). De er like ved skogen, på toppen av en høyde, og sitter i sola. Plutselig oppdager Tao at Wei-Wen er borte. Urolige og redde leter de etter ham og til slutt finner Kuan ham rett ved skogen. Han kjemper for pusten, er blek i ansiktet og redd. De får tak i en sykebil og drar til sykehuset (Lunde, 2015, s. 113). Bekymrede blir de tatt med inn på et rom der legen forteller at de gjør alt de kan for å redde ham. «Det kunne ikke stemme. Det måtte være en feil. Alt som hadde skjedd, var en feil. Det var ikke han som lå der inne. Ikke Wei-Wen. Han var på skolen, eller hjemme. Det var et annet barn, en misforståelse» (Lunde, 2015, s. 115). Tao reagerer først med vantro. Hun er såpass redd at hun prøver å overbevise seg selv om at dette ikke skjer. At det er noen andre som er syke og ikke hennes egen sønn.

Morsomsorgen kommer tydelig frem ved denne hendelsen og videre i romanen. De får svært lite informasjon om hva som har skjedd med Wei-Wen og blir bare sittende og vente i redsel. Kuan forholder seg ganske rolig i denne situasjonen, men Tao er sint og desperat etter å hjelpe sønnen sin. «At det skulle hjelpe ... Å drikke te. Var *det* hans plan? Ikke gjøre noe. Bare sitte her. Så passiv, uten vilje til endring, til styring, til å gjøre noe» (Lunde, 2015, s. 144). Det blir helt tydelig at Tao er den aktive av de to foreldrene og hun kritiserer sin mann for å være passiv.

Inne på rommet til Wei-Wen finner Tao pysjamasen hans liggende på senga. «Jeg tok den opp og ble sittende med den i armene. Jeg hadde ikke villet at vi skulle vaske den. Den var bare brukt to netter og lå klar til ham i sengen. Til han kom tilbake» (Lunde, 2015, s. 198). Tao er såpass påvirket av at hennes sønn er borte at hun ikke klarer å fungere som normalt. Hun er hjemme fra arbeidet og sitter inne på Wei-Wen sitt rom hele dagen. Hun vil fremdeles ikke tro at han ikke skal komme tilbake så hun overbeviser seg selv om at alt må være klart til han er hjemme igjen. Kuan har valgt å gå ut av huset og til arbeidet, kanskje fordi han vil tenke på noe annet og distraheres. Men Tao føler seg lettet av å få være alene og ikke bli minnet på den skyldfølelsen hun har hele tiden (Lunde, 2015, s. 197). Jo lengre tid som går, jo mer påvirket blir Tao. Etter hvert blir hun redd for å hvile, sove eller sette seg ned, overbevist om dette ville føre til at Wei-Wen blir borte for alltid (Lunde, 2015, s. 198). Tao legger så ut på en reise til Beijing for å forsøke å finne Wei-Wen, selv om hun ikke aner hvor han er.

Tao er her skildret som den agerende, sterke kvinnen, som gjør alt for å finne sønnen sin. Morsrollen og den sterke kvinnen er fremhevet. Hun beveger seg gjennom den dystopiske byen helt alene og havner i truende situasjoner. Hun blir frarådet å bevege seg inn i ukontrollerte områder, men Tao protesterer og sier at hun *må* inn dit.

Hun holdt blikket mitt og forstod. Hun visste at jeg lette etter sønnen min, men mer hadde jeg ikke fortalt. (...) Alle som selv har barn, forstår at det er nok, nok til at eventuelle farer du selv måtte komme til å utsette deg for, blir underordnet. (Lunde, 2015, s. 270)

Hun uttrykker her at alle som har barn skjønner at man gjør alt man kan for å hjelpe barna sine, uansett hva som skjer med en selv. Dette gjelder kanskje for de aller fleste foreldre og helt tydelig for Tao, men Kuan er allikevel hjemme og er passiv. Ville William ha reist rundt i usikkert landskap for sine barn? Ut ifra hvordan han beskriver dem og hvordan han prioriterer egen suksess over omsorg for barna, så kan man tenke at svaret er nei. Derfor får man inntrykket av at en kvinnes omsorg er ekstra sterk, sett ut ifra disse tre familiesituasjonene. Denne trangen til å ta vare på familien sin finner vi også hos Charlotte da hun velger å gi sin omsorg til William og til Edmund sitt barn, i stedet for å leve sitt eget liv.

Da Tao kommer til et forlatt sykehus i en mindre trygg del av byen håper hun at Wei-Wen er der. Hun skjønner nokså fort at han ikke er det, men kommer samtidig over noen gamle mennesker som tydelig trenger hjelp. «Et tjuetalls oldinger kjempet mot sine egne kroppor, kjempet mot tyngdekraften og tok seg fremover, noen så dårlig til bens at de måtte krabbe.

Alle gjentok de samme ordene. *Hjelp. Hjelp meg. Hjelp oss. Om og om igjen*» (Lunde, 2015, s. 273). Menneskene skildres som forlatte, hjelpeløse og desperate. Tao reagerer kraftig da hun oppdager at noen av de eldre som ligger der er døde, uten at noen ansatte har gjort noe med det. Hun løper for å skaffe hjelp og kommer over en kvinne som enten er lege eller sykepleier. Tao forsøker å vise henne rommet med de stakkars menneskene i, men blir møtt med en helt annen reaksjon en ventet. «'Vi vet om dem', sa hun rolig. Jeg la hånden på henne igjen. 'Men de er syke. Noen av dem ... jeg tror de er døde.' Hun rykket vekk. 'Vi kan ikke ta dem med oss.'» (Lunde, 2015, s. 274). Her får Tao vite at legene er klare over at det er eldre mennesker som trenger hjelp, men at de ikke har planer om å hjelpe dem. Her kommer det altså frem en tydelig omsorgssvikt og den er basert på for lite ressurser, nød og prioriteringer. Det er altså de gamle som blir nedprioritert, kanskje fordi de har minst sjanse for å leve videre.

Menneskene i dette området har altså blitt tvunget til å velge hvem de har mulighet til å hjelpe og hvem de må la være. Det er tydelig at resultatet av bienes forsvinning, mangel på ressurser og trange levekår fører til en rekke etiske problemer og påvirker menneskenes omsorgsevne. Tao har en enorm trang til å hjelpe disse menneskene, men velger også selv å prioritere sin egen sønn. «Jeg stod på gaten, visste ikke hvordan jeg var kommet meg dit. Jeg hadde gått fra dem, gått fra den slik alle andre gjorde, jeg var en del av det. (...) Jeg kastet opp til det ikke var mer igjen» (Lunde, 2015, s. 276). Valget om å forlate de hjelpeløse gamle preger Tao såpass at hun reagerer kroppslig med oppkast. Hun velger å redde sin egen sønn fordi hun føler at det er de pårørende som har ansvaret for sin egen familie. Hun føler at hun sviktet sin mor da hun ble borte og nå nekter hun å svikte sin sønn. Morsomsorgen vinner altså over den generelle omsorgen for medmennesker.

Helt uforventet blir Tao fraktet for å møte den kvinnelige lederen av Komiteen, Li Xiara. Tao er desperat etter å få vite hvor Wei-Wen er, men Li Xiara tar samtalen med knusende ro. Hun forklarer at hun har en plan for Tao fremover. «'Du vil få en mulighet til å spille en rolle i tiden som kommer. Og vi håper du vil samarbeide.'» (Lunde, 2015, s. 414). Tao forstår ikke hva hun mener og blir etterhvert mer og mer frustrert over å ikke få svarene hun trenger. Hun bruker fysisk makt mot Li Xiara for å stille henne opp mot veggen, men blir tatt av vaktene og bryter ned i gråt. Li Xiara viser medfølelse for henne og ber vaktene slippe henne.

Langsamt gikk Xiara bort til meg, bøyde seg og la hånden på bakhodet mitt. Hun lot den ligge et øyeblikk, så strøk hun den ned langs kinnet og tok tak under haken min.

Varsomt tvang hun ansiktet mitt oppover, slik at blikket mitt møtte hennes. Så nikket hun. (Lunde, 2015, s. 416)

Her viser Li Xiara omsorg for Tao som er på sitt absolutt svakeste i dette øyeblikket. Hun oppfører seg truende mot Li Xiara, men allikevel får hun trøst tilbake. Den kvinnelige lederen viser at hun forstår Tao sin frustrasjon og frykt og får derfor medfølelse med henne. Endelig får Tao se sin sønn igjen, liggende på et hvitt laken. Hun legger så merke til stikket som er i hodebunnen hans. «Så lenge jeg var her, på to meters avstand, kunne jeg fremdeles tro at han sov» (Lunde, 2015, s. 416). Hun viser frykt for å gå nærmere sønnen fordi hun innerst inne vet at han er død, men vil ikke innse det. Hun vil leve i troen på at han fremdeles lever. Senere er Tao i dyp sorg, men blir konstant oppsøkt av Li Xiara som forklarer og forsøker å overbevise henne om noe.

'Du har elsket ham for høyt', sa hun. 'Kan man elske noen for høyt?' 'Du var som alle foreldre. Du ville gi barnet ditt alt.' 'Ja. Jeg ville gi ham alt.' 'Alt er altfor mye.' I brøkdeler av tid, sekunder, minutter, trodde jeg at jeg forstod. Men så møtte jeg bare på meningsløsheten, så ble det hun sa, bare ord, for alt jeg klarte å tenke på, var Wei-Wen. (Lunde, 2015, s. 423-424)

Det er i denne samtalen veldig klart at Tao har villet gjøre alt hun kunne for at sønnen skulle få et best mulig liv. Dette pleier normalt sett å være en positiv ting, men i dette tilfellet blir hun konfrontert med at å ville gi noen alt, er alt for mye. Med dette menes kanskje at det alltid må finnes en balanse. Samtidig er det ingenting Tao kunne gjort for å stoppe dette personlig, men kanskje noe menneskene kollektivt kunne gjort for å forhindre hele situasjonen. Tao prøver å forstå hva Li Xiara mener, men hun klarer ikke helt å se det store bildet. Det som var kjærest og viktigst i hennes eget liv var blitt borte. Det kan tolkes som at Li Xiara mener at man ikke kan følge sin menneskelige natur såpass at en gjør alt for sine barn, men at man også må trosse sine instinkter for å kunne gjøre det som er best for naturen. Dette kommer jeg tilbake til i kapittelet om menneskenes forhold til naturen.

Selv om dagens økofeminisme har beveget seg vekk fra ideen om patriarkatet og essensialisme, så skildrer Tao sin fortelling et samfunn der kvinnens morsrolle er en stor del av det som til slutt redder naturen. Dette passer med den radikale økofeminismens idéer, da de ønsker å reversere dualismene som prioriterer mann, kultur og det rasjonelle over kvinne, natur og det emosjonelle.

If women have been associated with nature, and each denigrated with reference to the other, it may seem worthwhile to attack the hierarchy by reversing the terms, exalting nature, irrationality, emotion and the human or non-human body as against culture, reason and the mind. (Garrard, 2012, s. 26)

Boka utforsker nettopp dette i Tao sin del. Styresettet er endret slik at det er en kvinnelig leder, det er kvinner og barn som arbeider ute og har en viktig oppgave i naturen, kvinnen er den strenge i oppdragelsen, mens mannen er mer avslappet. Resultatet av denne forandringen kommer frem mot slutten av romanen da kvinnens omsorgsevne blir svært viktig. Li Xiara som til dette punktet har fremstått som litt kald, velger å høre på hva Tao mener om hvordan biene skal behandles. Hun sier at hun selv også er mor og derfor må hun gjøre det som er best for hennes barn. Det er slik den virkelige forandringen skjer i Kina. Omsorgen disse kvinnene har blir også gjeldende for den ikke-menneskelige naturen. De må dele omsorgen slik at det blir en balanse mellom mennesker og natur. Nå får biene leve helt naturlig, uten at menneskene utnytter dem. Biene får omsorg og respekt i stedet for å bli brukt som middel for egen vinning. Altså er omsorgsevnen hos disse to kvinnene svært viktig i avgjørelsen om hvilke tiltak og endringer som må gjøres for å sikre en bedre fremtid.

Ifølge dagens ikke-radikale økofeminisme så er ikke denne omsorgsevnen en medfødt egenskap hos kvinnen, men noe som er konstruert av samfunnet. Dette argumentet gjør det vanskeligere å se at matriarkatet er løsningen, ettersom det ikke handler om en reversering av rollene, men en jevn vektfordeling av ansvar uten dominans fra noens side. Val Plumwood hevder «(...) it is not a masculine identity pure and simple, but the multiple, complex cultural identity of the master formed in the context of class, race species and gender domination, which is at issue» (Plumwood, 1993, s. 5). Altså ligger ikke problemet i det ene kjønn eller det andre, men i hvordan samfunnet lar dominans styres av klasse, rase eller kjønn osv. Det er der det må skje en forandring, ifølge økofeministene. Plumwood greier ut om sin tvil rundt økofeminismen da hun først hørte om det. «It seemed to be the antithesis of feminism, giving positive value to the 'barefoot and pregnant' image of women and validating their exclusion from the world of culture and relegation to that of nature (...)» (Plumwood, 1993, s. 8). Senere skjønnte hun at synet på kvinners tilknytning til naturen var veldig delt innen økofeminismen. Tao sin fortelling stemmer overens med deler av den radikale økofeminismen, men skildrer absolutt ikke kvinnerollen som Plumwood beskriver, barfot og gravid. Tvert imot så fremstår Tao som egenrådig, streng, sterk og hardtarbeidende. Både Tao og Li Xiara har til felles at de er sterke kvinnekarakterer som også viser omsorg for sine barn.

Økofeminismen ønsker å bli kvitt dualismen rasjonalitet/emosjonalitet da de mener at den ene ikke trenger å være bedre enn den andre. Begrepet *compassion* er et omdiskutert begrep innenfor økofeminismen som beskriver medfølelse, barmhjertighet og sympati. Noen teoretikere mener at *compassion* er en svakhet i stedet for en styrke. Adams og Gruen (Adams & Gruen, 2014, s. 42) skriver om de som argumenterer mot *compassion* som moralsk kompass, de forklarer at det finnes to hovedargumenter, der det ene er epistemologisk og det andre er etisk. Det epistemologiske argumentet er i hovedsak frontet av Platon, som mener at rasjonalitet er universelt og upartisk, mens emosjonalitet er subjektivt. Ettersom man gjerne vil at moralitet/etikk skal baseres på objektivitet, kan man ikke bruke *compassion* – som avhenger av emosjonalitet. Dette vil de fleste økofeminister si seg uenige i ettersom de mener at fornuft og følelser ikke utelukker hverandre helt, men at «(...) when compassion flourishes, feelings and reasons blend and result in a moral practice» (Adams & Gruen, 2014, s. 45). Tao sin del av boken er et godt eksempel på en slik situasjon, der følelser og fornuft jobber sammen. Da Tao og Li Xiara blir enige om å la biene få leve på den mest naturlige måten, uten innblanding fra menneskene er de bekymret for barnas fremtid. Men i tillegg til denne moderlige omsorgen er det også fornuften som driver kvinnene til å innse at det må skje en forandring i hvordan man behandler naturen.

4.2 Menneskenes forhold til naturen

I dette kapittelet vil jeg undersøke hvordan menneskenes forhold til naturen skildres i romanen. I hovedsak vil jeg se på hvilke holdninger de tre hovedkarakterene har til den ikke-menneskelige naturen, men også kommentere andre karakterer. Først vil jeg ta for meg menneskenes forhold til naturen på et mer generelt plan og deretter gå nærmere inn på relasjonen til biene.

William beskriver en høstdag da han er på vei til å møte Rahm. Han skildrer de fargerike bladene i klargult, varmbrunt og blodrødt.

Naturen breddfull frukt, epletunge trær, saftige plommer, rennende sødmefylte pærer, og jorden, ennå ikke ferdig høstet, men fylt med knasende sprø gulrøtter, gresskar, løk, duftende urter langs marken, alt klart til å plukkes, til å spises. Man kunne leve like ubekymret som i Edens hage. (Lunde, 2015, s. 42)

William beskriver naturen som vakker, fylt av liv, saftige frukter og knasende grønnsaker. Det er helt tydelig at han setter pris på det naturen har å tilby i dette øyeblikket. Det er også tydelig at han ser på naturens goder som noe menneskene skal fråtse i. All fascinasjonen

bunner i at det er midler for mennesket. Han sier at man kan leve like ubekymret som i Edens hage. Dette er spesielt interessant i forbindelse med den antroposentriske holdningen, der menneskene ser på seg selv som sentrum og er herre over naturen og andre arter. Menneskene kan fråse ubekymret i det naturen har å tilby, uten å måtte tenke på konsekvenser for naturen eller naturens egenverdi.

Sammenligningen William gjør mellom den fruktfylte naturen og Edens hage samsvarer med Lynn White Jr. sin teori om at antroposentrismen er sterkt tilknyttet kristendommen. Som nevnt i teoridelen av oppgaven sies det at Gud skapte Adam først og ga ham makten til å navngi alle andre arter. Altså er mennesket i sentrum og er sett på som overordnet naturen i fortellingen om Edens hage. "Man shares, in great measure, God's transcendence of nature. Christianity (...), not only established a dualism of man and nature but also insisted that it is God's will that man exploit nature for his proper ends" (White, 1996, s. 10). Dualismen menneske/natur ble etablert, noe som kjennetegner antroposentrisme. White påstår at kristendommen er den meste antroposentriske religionen som verden har sett, noe som William sin del av boken også gir inntrykk av. William uttrykker at han ofte har fordypet seg i bibelen i et forsøk på å knytte den til faget. Sammenhengen mellom bibelens ord og naturens små underverk (Lunde, 2015, s. 48). Dette tyder på at han ønsker at forskningen han gjør skal ha en sammenheng med troen, med noe større enn seg selv. Han vil gjerne at arbeidet skal bety noe for helheten, altså sette igjen spor i samfunnet.

På samme måte som William ønsker å ha kontroll over sin kone og sine barn, så ønsker han også å kunne kontrollere deler av naturen. Han vil være en slags herre over den, slik Gud er herre over verden. Han prøver iherdig å temme biene, som er den lille delen av naturen han kan ha makt over. Men biene er ikke like lett å kontrollere som han først antar. Han ønsker først bare å observere dem, men forstyrrer dem allikevel. William ender opp med å bli stukket av biene. Dette forteller leseren at biene kanskje ikke vil temmes. William forsker på insektenes utvikling, deres anatomi, deres arbeid og funksjon og ser hvordan de er en del av naturen. Men målet med denne forskningen er ikke bare å vite så mye som mulig om biene, fordi de er fascinerende, men det er å bruke dem som et verktøy for å skape sin egen suksess.

Da William igjen har møtt motgang og innsett at Edmund er fortapt, trekker han ut i naturen. Han ligger på bakken med lukkede øyne, fordi bevegelsen og uroligheten i naturen gjorde ham svimmel. Betegnelsen av trærne i vinden og skyene som glir over himmelen gir et inntrykk av at naturen er full av liv, mens William ligger helt stille og ønsker å forsvinne.

«Jeg ville ikke lenger dunke meg mot jorden, euforisk, mot klimaks. Jeg ville la den oppsluke meg, til jeg selv ble til jord» (Lunde, 2015, s. 337). Da jorden en gang hadde vært forbundet med lidenskap, lyst og nytelse, var den nå også forbundet med død. William forklarer at han hadde gått på en sti, men så vandret bort fra den fordi han «(...) ville vekk fra alt som minnet om mennesker» (Lunde, 2015, s. 337). Mennesker har på mange måter påvirket naturen, men den tidligste og mest tydelig måten er å ta i bruk uberørte landområder. Noe så enkelt som en sti i skogen forteller at menneskene har vært der og William ønsket å komme bort fra alt som kunne minne ham på dette. Han ville ligge i den ikke-menneskelige naturen helt alene. Dette er noe som blir vanskeligere og vanskeligere som årene går, etter hvert som menneskene griper inn i naturen i større grad. Det er tydelig at William har hatt en stor fascinasjon for naturen lenge, men samtidig så ønsker han også å kontrollere deler av den.

Carolyn Merchant skriver at hennes tilnærming til det økofeministiske perspektivet på mellommenneskelige forhold og forhold mellom menneske og ikke-menneskelig natur, er at det skal være likestilling. «My own approach is a partnership ethic that treats humans (including male partners and female partners) as equals in personal, household, and political relations and humans as equal partners with (rather than controlled-by or dominant-over) nonhuman nature» (Merchant, 1996, s. 8). Altså skal ikke den ene være dominant over den andre, men mennesker skal være likestilte med hverandre og med den ikke-menneskelige naturen. Hun trekker sammenligninger mellom måten man skal behandle hverandre innad i et forhold med måten man skal behandle naturen. Ved å gi den tid, plass og omsorg slik at den kan vokse, utvikle seg og respondere til menneskenes handlinger. Hun uttrykker også at det ideelle forholdet mellom menneske og natur ikke skal baseres på den økosentriske etikken, men en etikk kalt *the partnership ethic*.

A partnership ethic sees the community *and* the biotic community in a mutual relationship with each other. (...) A partnership ethic of earthcare means that both women and men can enter into a mutual relationship with each other and the planet independently of gender and does not hold women alone responsible for “cleaning up the mess” made by male-dominated science, technology and capitalism. (Merchant, 1996, s. 216 - 217)

Hun sikter altså til et gjensidig partnerskap både mellom kjønnene og mellom mennesker og andre arter. Hun påstår at denne typen etikk skiller seg fra økosentrisme der naturens beste noen ganger blir prioritert over menneskenes beste (Merchant, 1996, s. 217). I William sitt tilfelle er det ikke et gjensidig partnerskap mellom ham og naturen, ettersom han selv ønsker å

ha makt over den. Han er et eksempel på den mannsdominerte vitenskapen som Merchant skriver om og han er en del av et system som undertrykker både kvinner og natur.

I George sin del er det patriarkalske samfunnet mindre fremtredende, men George holder fremdeles på gamle tradisjoner og verdier. Da Tom forteller at han har valgt å bli vegetarianer reagerer George negativt med en gang. Emma rydder sammen maten på bordet og sier «jaja» i håp om at det ikke skal bli noen diskusjon. Hun godtar sønnens valg, men George er helt uenig. Tom påstår «Hadde alle vært vegetarianere, ville det vært mer enn nok mat til hele jordens befolkning» (Lunde, 2015, s. 28). Tom velger her å la være å spise kjøtt, ikke for dyrenes del, men for andre mennesker sin del. Selv om han da gjør en dyrevennlig handling så gjør han det med en antroposentrisk holdning, fordi han gjør det for mennesker og ikke for dyrene i seg selv. Dette besvarer George med «Mennesker har alltid spist kjøtt» (Lunde, 2015, s. 29). Utsagnet sementerer den antroposentriske holdningen med påstanden om at siden menneskene alltid har spist kjøtt, så er det det rette å gjøre. Dette er et slags motargument for forandring. Han sier at siden noe har vært riktig i lang tid, så er det vel ikke noe poeng i å endre på det, spesielt ikke hvis det er ubeleilig for enkeltmennesket. Denne holdningen blir senere utfordret i Tao sin del der menneskene lærer at de er nødt til å fjerne seg fra sin menneskelige natur for å kunne leve *med* den ikke-menneskelige naturen.

George er opptatt av å holde på gamle tradisjoner, men han lar seg til tider prøve nye ting. Han er spesielt opptatt av å røkte biene på den mest naturlige måten, altså «gamlemåten», som han selv kaller det. Dette kommer frem blant annet da han betrakter en maskin som sprer et stoff utover jordene.

Jeg holdt biene mine langt unna gift. Det sløva dem, førte alltid til tap. Men de siste åra hadde mange gått over til noe nytt. Insektgiften blei ikke lenger spraya på, men spredd i små kuler på bakken. Det var tryggere og bedre blei det sagt. Lå i jorda og trakk opp i planterøttene, blei lenger, virka lenger. Dritt var det uansett. Jeg skulle sett at bøndene klarte det på gamlemåten, at veksten på åkrene fikk klare seg sjøl, uten hjelp av plantevernmidler. Men det var visst ikke mulig. Skadeinsekter kunne spise en moden åker til grunne på en natt. Vi var blitt for mange, matprisene for lave, og alt annet for dyrt. (Lunde, 2015, s. 207)

Her uttrykker George misnøye over bøndenes bruk av giftstoffer, da han mener at plante- og grønnsaksveksten burde skje uten kunstige stoffer. Det kommer også frem at overpopulasjon har blitt et reelt problem og at det derfor må brukes plantevernmidler for å sikre at matproduksjonen er god nok. Jorden blir mer og mer påvirket av menneskene og den ikke-

menneskelige naturen blir mindre og mindre. George er generelt imot forandringer i samfunnet og måten naturen behandles på fordi han helst vil holde på de gamle tradisjonene hans forfedre har brukt. Altså ønsker han ikke å utsette dyrene for kunstige stoffer, både for at ikke biene skal bli sløvet, men også fordi dette er noe som bryter med tidligere tradisjoner.

Etter kollapsen prøver Tom å forklare for sin far at menneskene må gjøre en forandring, hvis ikke vil han miste biene igjen og igjen. «'Menneskene. Vi må legge om. Det var det jeg snakka om da vi var i Maine, ikke sant? Vi må ikke være med på systemet. Vi må legge om før det er for sent.'» (Lunde, 2015, s. 389). Tom er her den som ønsker å bryte med den retningen produksjonen beveger seg ved at menneskene må trosse systemet og sine egne instinkter for å kunne gjøre en forandring. Han ender opp med å skrive en bok om nettopp dette senere i sitt liv, kalt *Den blinde birøkteren*, men dette får vi først vite i Tao sin del. Boka og dens lærdom blir svært sentral i å påvirke Tao til å skjønne hvordan menneskene kan gjøre en forandring.

Tao forteller tidlig i sin historie at biene først hadde forsvunnet i 1980-årene, da sprøytemidler hadde tatt livet av dem. Som følge av dette hadde de startet med å håndpollinere frukttrærne.

Noen få år senere, da sprøytemidlene ikke lenger ble brukt, vendte biene tilbake, men da var håndpollineringen allerede i gang. Resultatet ble bedre, selv om det krevdes utrolig mange mennesker, mange hender. Og så, da Kollapsen kom, hadde mitt distrikt en konkurransefordel. (Lunde, 2015, s. 8)

Hun uttrykker at hennes distrikt hadde vært den aller største på forurensning og var derfor også de fremste på håndpollinering. De må bruke hønsfjær for å pollinere blomstene og disse er fra høner som er forsket frem for nettopp dette formålet. Altså har mennesket grepet inn i naturen på flere måter og også overtatt en hel arts oppgave. Menneskene har tatt antroposentrismen såpass langt at de har kvittet seg med store deler av villmarken. Tao beskriver skogen som mørk og vill, i motsetning til frukttrærne som står plantet på rad og rekke. «Vi oppsøkte den aldri, hadde ingen oppgaver der. Men nå gikk det rykter om at også skogen skule rives opp og beplantes» (Lunde, 2015, s. 9). Samfunnet og naturen som skildres i Kina i 2098 er helt motsatt av det man finner i 'wilderness' tropen og har tatt steget langt unna pastoralen. Naturen er ikke lenger noen idyll, men en del av et nesten mekanisk prosjekt. I *Bienes historie* ser man tegn til pastoralen som et fortidsbegrep. Tiden der menneskene så på landlivet og naturen som idyllisk er passert og samfunnet beveger seg lengre og lengre vekk fra den. Nå tar menneskene i bruk naturen på en kunstig måte, der de styrer den slik det passer

dem selv, heller enn å la den leve vilt. Tao veldig forsiktig med trærne hun klatrer i for å ikke knekke grenene.

Trærne var en mannsalder gamle. Grenene skjøre som tynt glass, de knaket under vekten av oss. Jeg vred meg forsiktig, måtte ikke skade treet. Plasserte høyre ben på en gren enda lenger opp, dro forsiktig det venstre etter. Og endelig fant jeg en trygg arbeidsposisjon, ubekvem, men stabil. Her nådde jeg de aller øverste blomstene. (Lunde, 2015, s. 7)

Her kommer det frem at Tao er nøye med å behandle trærne med forsiktighet, både for sin egen sikkerhet og for å ikke skade treet. Hun ofrer sin egen bekvemhet for å nå de øverste blomstene uten å knekke noen grener. Men dette er fordi hun blir straffet om hun knekker en gren, ikke ut av respekt for naturen. Altså er tankegangen slik at de må forsøke å bevare den naturen de har, men dette er natur som er plantet og kontrollert av menneskene. Denne naturen må bevares for menneskene sin del, ikke fordi naturen har egenverdi.

Flere dyrearter var også på vei til å dø ut, blant annet insekter og fugler. «En flue kom surrende derfra, et sjeldent syn. Det var flere dager siden jeg hadde sett en fugl, det var blitt færre av dem også. De jaktet på de få insektene som fantes, og sultet, som resten av verden.» (Lunde, 2015, s. 9). Det blir altså tydelig at Kollapsen og erstatningen av ikke-menneskelig natur med kunstig produksjon gikk utover både menneskene og artsmangfoldet. Det er en kraftig reduksjon av alt som er vilt, både når det kommer til natur og til menneskenes rutiner. Arbeiderne jobber i leirer, med faste rutiner og oppgaver, har like arbeidsklær og barna læres opp fra tidlig alder. Dette minner særlig om bienes struktur fra bikuben, der det er en klar rolleinndeling blant biene.

Tao drar til øde og forlatte deler av Kina for å forsøke å finne Wei-Wen. Leseren får nå et bedre inntrykk av hvordan landet har blitt preget av artsutryddelser og forurensing.

Den bråkete, intense byen var borte. Nå var de fleste husene fraflyttet, veiene stille. Det fantes ikke livsgrunnlag her lenger. Jeg visste at mange var blitt tvangsflyttet vekk, til andre deler av landet, hvor det trengtes flere hender i landbruket, men den totale stillheten overrasket meg likevel. Byen hadde vokst og utviklet seg til et visst punkt, så hadde alt stoppet opp, og nå var den på vei inn i forfallet. Som et gammelt menneske på vei mot døden. (Lunde, 2015, s. 245-246)

Ut ifra det Tao skildrer blir det klart at området har blitt et slags dystopi. Samfunnet har gått såpass langt med kunstig produksjon og menneskelig kontroll at resultatet har blitt mangel på

livsgrunnlag og tvangsflytting. Tao beskriver byen som øde og forlatt, som en avskallet by (Lunde, 2015, s. 248). Verden kunne bare utvikle seg videre og bli større til et visst punkt, deretter stoppet det og fikk en vending mot det negative. Hun sammenligner dette med et menneske som er på vei mot døden. Mennesker starter som små hjelpeløse barn og sakte, men sikkert utvikler de seg til de etter hvert når sin høyde både fysisk og mentalt. Deretter går det gradvis nedover med deres tilstand til de igjen blir hjelpeløse rett før døden.

Etter å ha kommet hjem fra sykehuset, uten Wei-Wen, blir Tao og Kuan møtt med synet av helikoptre som flyr over markene og skogen. «Luften over trærne var full av ulike fartøy, og foran oss passerte rekker med stillegående tanks. De utgjorde en mur. En mur mellom oss og marken der ute» (Lunde, 2015, s. 167). Her skapes det et reelt skille mellom menneskene og den ikke-menneskelige naturen, fordi den blir sett på som en fare. Skogen blir igjen beskrevet som vill og er derfor stort sett ukjent for menneskene, men nå blir den for første gang helt avspærret. Det kommer frem at menneskene er redde for det de ikke selv har kontroll over, derfor blir det sett på som farlig eller truende når det mistenkes at noen få bier er vendt tilbake. Menneskene lever altså ikke *med* den ikke-menneskelige naturen, men adskilt fra den.

Da Tao var liten kom hun tilfeldigvis over en bok kalt *Den blinde birøkeren*, som fascinerte henne. Boka var skrevet i år 2037, før den store Kollapsen. Det var informasjon i boka som satte preg på Tao, allerede i ung alder. Hun fikk læreren sin til å lese boka for henne, og la spesielt merke til det hun leste:

Om å handle på tross av sitt instinkt, fordi man vet bedre, for å kunne leve i naturen, *med* naturen, må vi fjerne oss fra naturen i oss selv. Og om verdien av utdanning. For det var dette utdanning faktisk handlet om, å trosse naturen i seg selv. (Lunde, 2015, s. 37)

Tao blir allerede her introdusert for tanken om at menneskene må endre sin oppfatning og handling mot naturen. Hun forteller selv at hun ikke forstod alt i boka, men at hun forstod at læreren ble tydelig berørt av det hun leste og hun forstod at utdanning var viktig. Senere i romanen, i voksen alder, kommer Tao over denne boka igjen. Hun legger igjen spesielt merke til det som står skrevet om å leve *med* naturen, trosse instinktene og om kunnskap. Altså må menneskene fjerne seg fra sin menneskelige natur for å kunne redde den ikke-menneskelige naturen. Menneskenes instinkter sier at de må gjøre alt for å overleve og for å gi sine barn et godt liv. Dette har over tid utviklet seg til å gjøre det som er lettest for menneskene og mest komfortabelt for dem, selv om dette kan gå utover den ikke-menneskelige naturen. Derfor står

det i *Den blinde birøkteren* at man må skaffe seg kunnskap via utdanning for å kunne se hva som er rett, ikke bare for seg selv, men for naturen og helheten. Denne kunnskapen er det eneste som kan lære menneskene å trosse sin natur og ta beslutninger som er rettferdige overfor andre arter og jorden generelt. Dette spiller en viktig rolle da Tao senere har muligheten til å påvirke systemet, gjennom Li Xiara. Det er derfor ikke bare morsomsorgen som styrer dem til å gjøre en endring, men også kunnskap og fornuft.

4.2.1 Omsorg for biene

Etter å ha kommentert den mellommenneskelige omsorgen og menneskenes forhold til naturen, vil jeg nå se nærmere på hvordan menneskene forholder seg til biene. Viser karakterene omsorg for denne arten, i så fall på hvilken måte? Ursula Heise sin tidligere nevnte teori om at mennesker ofte bruker andre arter for sin egen vinning, blir sentral å undersøke i dette kapittelet. Først vil jeg se på William sitt forhold til biene.

William forklarer at hans interesse innen forskning alltid hadde vært insekter, at han hadde vært fascinert av disse skapningene i lang tid. Han håpet på å få gjøre forskning innenfor nettopp dette emnet, med Rahm som sin mentor.

Da jeg kom til ham etter fullført eksamen for atten år siden, håpet jeg å få studere insekter, særlig de eusosiale artene, hvor individene sammen fungerte nærmest som *en* organisme – en superorganisme. Der lå min lidenskap, hos humler, veps, årevinger, termitter, bier. Og maur. (Lunde, 2015, s. 42)

Da han skjønnte at han ikke skulle få jobbe med det han ønsket mest, mistet han iveren etter å forske og fokuserte mer på andre ting. Dagen da Rahm forteller William hvilken skuffelse han har vært, er også dagen da William mister lidenskapen helt og trekker mot sengen. I det han velger å stå opp igjen av sengen, lang tid etterpå, er det igjen biene som inspirerer ham. «Det var en bok om bier, om bikuben, superorganismen, hvor hvert individ, hvert lille insekt var underlagt den store helheten» (Lunde, 2015, s. 87). William sin fascinasjon for biene virker som den dreier seg rundt bienes samarbeid, da de alle er individer som jobber sammen for en kollektiv helhet. Man kan trekke linjer mellom denne tankegangen og det menneskelige samfunnet, for eksempel hvordan menneskene er underlagt Guds store helhet eller hvordan de har hver sin rolle i det patriarkalske samfunnets helhet. William observerer biene i kuben og gjentar igjen sin fascinasjon av det kollektive arbeidet de gjør «De var alle søsken, for dronningen var alles mor, de var skapt av henne, men ikke underlagt henne. De var underlagt helheten» (Lunde, 2015, s. 176). De gangene William snakker om *helheten* er det ikke klart

definert hva han mener. Mener han helheten i bikuben, helheten i biearten eller helheten i verden? Tilsynelatende mener han at hver enkelt bie gjør sin lille bit for at kuben skal fungere. Det er derimot ikke like klart om han forstår bienes viktige rolle i naturens og jordens store helhet.

Fellesskapet er det som har en verdi, ikke hver enkelt bie, ifølge William. Han gjør observasjoner av en bie fra den blir født, til den er en ferdig utviklet trekkbie. Igjen påpeker han forskjellen på individ og art: «Hun er alene her ute, men likevel en del av fellesskapet. Alene er hun intet, en del så liten at den er ubetydelig, men sammen med de andre er hun alt. For sammen er de kubene» (Lunde, 2015, s. 202). Det er kubene og arten som helhet som er det verdifulle. William kjenner på en viss følelsesmessig varme for biene. Da han har designet en ny type bikube og skal få den bygget, får han spørsmål om hvorfor det skal være skråtak. «Nei ... det er jo et hus ... et byggverk ... et hjem» (Lunde, 2015, s. 203). Forklaringen blir møtt med usikkerhet og forvirring, så William forklarer nærmere at skråtaket er nødvendig for at regnvann skal renne av. Denne forklaringen er snekkeren med på «(...) for det handlet om konstruksjon, ikke om følelser» (Lunde, 2015, s. 203). Følelsene William har for biene kommer til uttrykk ved at han ønsker at de skal få et hjem, ikke bare en kasse. Ingen andre enn han selv forstår hvor viktige biene er for William, derfor snakker han mer praktisk om forskningen og holder følelsesaspektet mer for seg selv.

På mange måter finnes det likheter mellom bikuben og det menneskelige samfunnet William lever i. William er veldig opptatt av at alle har en bestemt rolle både i samfunnet og i bikuben. Blant menneskene er det et tydelig patriarkalsk samfunn, da menn er ledere både i arbeidet, politikken og innad i familien. Kvinnenes rolle er å passe barna og huset etter å ha giftet seg med en mann av en viss status. I bikuben er rollene byttet om, da det er en hunnbi som er leder, bidronningen, og det er hunner som bygger bol. Men det som er felles for både menneskene og andre arter er at det er en form for hierarki. William er særlig opptatt av at biene er ganske ubetydelige alene, men de jobber sammen for fellesskapet og sammen er de en superorganisme. Altså virker det som om William ønsker at mennesker også skal jobbe for fellesskapet, men samtidig ønsker han også å være herre over noe/noen. Dette kommer frem i måten han oppdrar sine barn og måten han ser på biene. Ønsket om å være en suksessfull far og å sette sitt merke på verden kan man også se spor av hos George.

George arbeider som birøkter og har derfor flere hundre bikuber rundt om i distriktet. Han får hjelp fra to andre som jobber med ham, men etterhvert ser han for seg at Tom skal ta over

arbeidet. «Jimmy og jeg rensa flyhulla noen ganger i løpet av vinteren, men bortsett fra det lot vi biene i fred, derfor var det alltid noe eget å være ute blant kubene for første gang» (Lunde, 2015, s. 54). Forholdet George har til biene virker vennskapelig. Selv om han først og fremst bruker biene for å tjene penger, har han også en trang til å ta vare på dem. Han forklarer at de stort sett lar biene få være i fred, altså uten så mye innblanding fra menneskene. Dette er forskjellig fra William, som ønsket å være herre over biene og kontrollere dem. Allikevel er George en birøkter og det betyr at biene er et middel for mennesket. George vil ha med sin sønn ut for å rensa bunnbrettene i kubene, men sønnen er ikke interessert. «'Det råtner under dem, Det veit du. Ingen liker å bo i møkk. Ikke du heller, sjøl om sånne studenthybler vel ikke akkurat pleier å være de reineste'» (Lunde, 2015, s. 55). Her uttrykker George at de skal behandle biene, og deres hjem, slik de selv vil leve. Han forteller at om vi mennesker ikke vil bo i vår egen møkk, så vil vel ikke biene det heller. På denne måten gir han biene en egenverdi og likestiller dem med menneskene.

Emma har malt alle kubene i ulike pastellfarger. Dette mener George er litt å overdrive, de kunne like gjerne vært hvite, slik de hadde vært hos hans far og farfar. Det er tydelig at birøkten har vært i familien en stund og at George er opptatt av hvordan ting har vært i alle år. Han ønsker ikke å bryte med de tradisjonene hans forfedre har hatt, men samtidig utvikler verden seg slik at han til tider blir tvunget til det. Emma mener at biene liker disse fargerike hjemmene, at det er mer personlig. Hun viser derfor omtanke for bienes trivsel og vil at de skal føle seg hjemme. Dette bidrar også til å likestille biene mer med menneskene. Allikevel er det en innblanding fra menneskene, noe som biene ikke selv har valgt/gjort. George hører på hva Emma sier og tenker at hun kanskje kan ha rett. «Og jeg måtte innrømme at synet av de farga klossene kasta utover naturen, som om en kjempe hadde mista godteriet sitt, alltid gjorde meg varm i magen» (Lunde, 2015, s. 56). George hevder at han liker synet av disse fargene, men i motsetning til Emma, som mener at det er trivelig for biene, så tenker George på sin egen følelse rundt dette. Det virker som om George er delt i sine holdninger. Han ønsker å holde på gamle tradisjoner, spesielt de han har fått fra sin far og farfar. Derfor er han kanskje påvirket av patriarkatet slik det var for de andre mennene i hans familie og også deler av den antroposentriske holdningen som har vært. Allikevel har han en respekt for biene og en varme ovenfor dem som kanskje er mer utviklet enn de tidligere generasjonene. George forteller at andre birøktere hadde latt være å bytte bunnbrett på denne tiden, men han ville at biene skulle trives. Han viser at han er opptatt av bienes velferd, samtidig som han er opptatt av produksjonen og egen suksess.

I en samtale mellom George og Rick tar de opp noen merkelige forsvinningssaker der biene har blitt borte uten forklaring. Det hadde vært den samme historien ved alle tilfellene, der biene hadde vært friske og alt var på stell, men så var de helt plutselig dratt fra kubene og forvunnet uten spor (Lunde, 2015, s. 105). Dette blir omtalt som et fenomen kalt Colony Collapse Disorder. Ingen har sett dette før og det gjør birøkterne stadig mer bekymret. Det er allikevel ingen andre enn dem som jobber direkte med biene som reagerer på dette, da det ikke tydelig påvirker dem. Folk flest er ikke interessert i hva som skjer med biene så lenge det ikke går utover dem selv. I Tao sin del får vi så lese hvordan disse forvinningene får konsekvenser for menneskene og andre arter.

Tao forklarer at Biene hadde forsvunnet allerede i 1980-årene i hennes distrikt, altså lenge før den store kollapsen. Tao bestemmer seg, etter sønnen blir syk, for å forsøke å finne årsaken til hans sykdom. Hun finner raskt ut at han hadde fått et anafylaktisk sjokk og etter mye lesning på biblioteket mistenker hun at det kan være et bistikk (Lunde, 2015, s. 356). Ivrig leser hun bok etter bok på biblioteket og skaffer seg kunnskap om biene og da særlig om Colony Collapse Disorder. «Flerfoldige bøker var skrevet om CCD. Jeg bladde gjennom dem, men fant ingen entydige svar. Ingen var enige om årsaken til Kollapsen, for det fantes ikke én bestemt. Det var mange» (Lunde, 2015, s. 368). Blant disse årsakene nevner hun giftige sprøytemidler, Varroamidd, ekstremvær og ensidig landbruk som sentrale. To av disse årsakene, altså landbruk og sprøytemidler, er utvilsomt menneskeskapte årsaker. Samtidig er det også ofte antatt at ekstremvær kommer som en følge av menneskelig påvirkning. Derfor kan man tolke det som at den menneskelige påvirkningen tok stor del i bienes utryddelse.

Videre forklarer Tao at bienes død fikk store følger for andre arter og for menneskene. «Uten biene lå tusener hektar dyrket mark med ett brakk. Blomstrende åkre uten bær, trær uten frukt. Brått ble jordbruksvarer som tidligere var hverdagskost, mangelvare: epler, mandler, appelsiner, løk, brokkoli, gulrøtter, blåbær, nøtter og kaffebønner» (Lunde, 2015, s. 369). Etter dette ble det slutt på kjøttproduksjonen og deretter melk og ost. Deretter byttet de fra biodrivstoff, tilbake til ikke-fornybar energi, som også økte den globale oppvarmingen (Lunde, 2015, s. 370). Alle disse tingene fører til en stagnering og deretter nedgang i befolkningsveksten. Australia hadde vært det siste landet som ble rammet av Kollapsen, etter å ha vært en ledende forskningsnasjon for bier. Ingen visste hvordan det skjedde, men en dag ble noen rammet allikevel.

Mark Arkadieff drev en økologisk honningfarm. Han gjorde alt riktig. Pollinering i småskala, bare et fåtall kuber av gangen. Skånsomt og forsiktig, og kun til gårder som kunne garantere at de ikke brukte pesticider. (...) Arkadieff sa selv at biene eide ham, ikke omvendt. Han var deres ydmyke tjener, de styrte livet hans, årsrytmen hans, når han stod opp og når han la seg. (Lunde, 2015, s. 370-371)

Denne karakteren representerer et eksempel på en total reversering av maktforholdet. Han ønsker ikke å kontrollere biene, men påstår at han blir kontrollert av dem. Dette fungerer likevel ikke slik man hadde trodd. Kanskje er det derfor verken antroposentrismen eller dens totale motsats som er svaret for å bevare biene. Samtidig kan man også tolke det slik at det ikke har noen effekt hvis det bare er dette enkelte individet som gjør ting riktig, men at det er den kollektive helheten som må forandres.

I bikuben er det hunnene som bygger bol og som passer på yngelen. Alle disse arbeidsbiene har samme mor, nemlig dronningbien, som er den største og mektigste blant dem. I Tao sitt distrikt er det én kvinnelig leder, Li Xiara, som representerer det menneskelige samfunnets bidronning. Li Xiara har store planer om å reise rundt og holde taler om biene som er vendt tilbake, om hennes mål med å sette dem i kontrollerte omgivelser og hun skal bruke Wei-Wen som et symbol. «... jeg skulle være den sørgende moren som klarte å heve blikket, sette seg selv til side for fellesskapet. *Når jeg, som har mistet alt, kan, da kan også dere.* Hun ga meg ikke noe valg. Noe i meg forstod hvorfor» (Lunde, 2015, s. 424). Her er det snakk om å slutte å tenke på seg selv som individ og gå over til å gjøre det som er best for fellesskapet. Dette minner om det William synes var mest fascinerende hos biene. Hvordan enkeltindividet ikke hadde noen betydning i seg selv, men at alle var en del av helheten. Tao forklarer at Li Xiara ville gjerde inne biene frem til de var mange og man visste at de kunne kontrolleres. «Hun ville temme dem. Det skulle redde oss. Hun ville temme dem, slik hun også temmet meg. Og jeg lot meg temme. Det var det enkleste. Følge henne, ikke tenke» (Lunde, 2015, s. 440). Tao sier at det enkleste for henne var å følge strømmen og bli temmet, å la være å tenke. Dette er stikk i strid med det hun tidligere har lest om i *Den blinde birøkeren*. Boka fortalte henne at vi måtte jobbe mot våre egne instinkter og bruke kunnskap for å forstå hvordan man kan leve *med* naturen.

Plutselig ombestemmer Tao seg og ønsker at det som skjedde med Wei-Wen virkelig skal bety noe. Hun ender opp med å fortelle Xiara alt hun har lest i *Den blinde birøkeren* og om hvordan man kanskje kan redde menneskenes fremtid. Dette resulterer i at Li Xiara skjønner at det må skje en virkelig forandring i hvordan menneskene skal leve sammen med biene og

naturen generelt. Hun innrømmer at hun selv også har barn og dette er med på at hun ønsker å gjøre det som er best for menneskenes fremtid (Lunde, 2015, s. 442-444).

Kuben var bevoktet, men teltet var fjernet, og den stod helt åpent til i utkanten av feltene, like ved skogen. (...) Rundt oss var blomster på alle kanter, nyplantede busker, rødt, rosa, oransje, den samme eventyrverden som jeg hadde sett i teltet, men som nå strakte seg over et stort område, for frukttrærne var hugget, og nye planter hadde fått plass. (...) Kokongen var sprukket og kubene levde blant oss. Biene fikk fly hvor de ville, fullstendig fritt. (Lunde, 2015, s. 451)

Her har det begynt å skje store forandringer allerede. Biene får fly fritt og naturen skal igjen få spre seg vilt, uten at menneskene skal kontrollere den. I stedet for å forsøke å temme biene og bruke dem som et middel for mennesket, skal de nå *verne om* biene for at de skal kunne leve som en del av naturen og gjøre sin oppgave. Tao uttrykker også at honningen ikke lenger skal høstes, men tilhøre biene selv, «Den skulle få lov til å være det den fra naturens side var ment som: mat for de nyfødte» (Lunde, 2015, s. 452). Uttalelsen sier eksplisitt at honningen alltid har vært ment som mat for yngelen, ikke som middel for mennesket. Hennes ytring gir inntrykket av at naturen har en form for egen mening/vilje. Ved å bruke ordene «fra naturens side var ment», gir Tao naturen en stemme og en egenverdi den tidligere har manglet i menneskenes øyne.

Felles for alle tre delene er at biene i utgangspunktet blir sett på som noe man kan kontrollere. Dette blir det som fører til Kollapsen og som gjør at biene forsvinner igjen og igjen. I William sitt tilfelle er biene et middel for hans suksess og han ønsker virkelig å være bienes herre. Han starter med forsiktighet og forsøker å behandle dem med respekt, men så endres hans syn på biene slik at han ikke lenger bryr seg om biene i seg selv, bare om å temme dem. George er svært opptatt av å gi biene komfortable liv og at de skal trives i kubene hans. Han gjør allikevel feiltrinn som innebærer at han ikke lar biene få leve uten innblanding fra menneskene. Han kjører rundt med dem for at de skal pollinere bestemte områder og han griper inn hvis han ser uønskede utviklinger i kubene. Li Xiara har også i utgangspunktet planer om å skulle kontrollere biene, ved å gjerde dem inne og la dem formere seg under oppsyn. Dette blir til slutt forandret da Tao griper inn for å vise Xiara boken *Den blinde birøkteren* og hvordan man egentlig burde behandle biene. Tao uttrykker mot slutten «... bier kan ikke temmes. De kan bare røktes, få vår omsorg» (Lunde, 2015, s. 452). I William sitt tilfelle er det en stor mangel på omsorg for biene, selv om han er fascinert av dem. George viser mer omsorg og prøver å ta godt vare på biene han røkter, men samtidig er det områder

der han ikke viser *riktig* type omsorg. Tao er ikke i direkte kontakt med biene, men sikrer bienes fremtid med sin rådgivning. Menneskene har bestemt at de skal tilrettelegge for biene slik at de får hjem som de trives i, men de skal ikke høste honningen, den skal de få beholde selv. Naturen må få leve vilt, ikke kontrolleres av menneskene. Dette er den typen omsorg biene trenger for at Colony Collapse Disorder ikke skal skje igjen.

4.2.2 Den Andre

I teoridelen nevner jeg hvordan den dualistiske kategoriseringen deles inn i sammensetninger som for eksempel mann/kvinne, kultur/natur, heteroseksuell/homoseksuell osv. I disse sammensetningene blir den sistnevnte i hvert par sett på som «den Andre», altså den som kun blir vurdert ut ifra noe annet. Simone de Beauvoir har utgitt en bok med tittelen *The Second Sex*, som handler om hvordan kvinner blir sett på som mannens Andre. Hun skriver: «She determines and differentiates herself in relation to man, and he does not in relation to her; she is the inessential in front of the essential. He is the subject; he is the Absolute. She is the Other» (Beauvoir, 2015, s. 7). Altså oppstår kvinnens mening først i relasjon til mannen, ikke i seg selv. Mads B. Claudi forklarer at den Andre er «den som er noe annet enn mannen, den som skiller seg ut ved å være forskjellig fra det som oppfattes som det vanlige» (Claudi, 2013, s. 166). Det er mannen som setter standarden for hva som er *vanlig* og så defineres kvinnen ut ifra denne normalen. Men det er ikke bare kvinner som blir sett på som den Andre, det er også naturen og en rekke ulike grupper, arter eller identitetskategorier. Antroposentrismen er en holdning som tydelig setter naturen og andre arter under mennesket og kanskje spesielt mannen. Antroposentriske holdninger er med på å skape kategoriseringer som den Andre. Jeg vil nå trekke inn eksempler fra Bienes Historie der både kvinnen og biene blir sett på som mannens Andre.

William betrakter datteren, Charlotte, som sitter og leser for ham. Han bemerker seg at hun virker like lenket til bøkene som han er lenket til sengen. Allikevel så hevder han at «Boklig lærdom var bortkastet på henne, hun kom uansett aldri til å få bruk for kunnskapen, simpelthen fordi hun var en datter og ikke en sønn» (Lunde, 2015, s. 49). William er veldig klar over kjønnes roller i 1852 og hvilke begrensninger kvinner hadde kun på grunn av kjønn. Ettersom dette er normalen på denne tiden så uttrykker han ikke noen protest mot dette kjønnsbildet, men gjør bare en enkel observasjon. Dette er et tydelig eksempel på kjønnsbasert undertrykkelse. Som nevnt i teoridelen hevder Rosemary R. Ruether at undertrykkelse/mishandling av kvinner følger dem helt fra fødselen, kun på grunn av kjønn (Ruether, 2014, s. 13). Her er Charlotte et slikt tilfelle. William gjør flere ganger slike

observasjoner rundt kjønnsroller, men han er formet av det patriarkalske samfunnet, slik at han ser på dette som riktig og gjør ikke noe aktivt for å skape en forandring.

I utgangspunktet virker forholdet mellom George og Emma relativt likestilt i henhold til hvordan de respekterer hverandre og hører på hverandres meninger. Det er allikevel noen punkter der det blir tydelig at George ønsker å være overlegen, for eksempel når det kommer til arbeid og inntekt. I ett tilfelle blir George ringt opp av en yngre jente som spør om å få filme ham til en dokumentar om Colony Collapse Disorder. Da han forteller Emma om dette er hun noe skeptisk. «'Intervjues om biene? Hvorfor må vi det?' 'Ikke vi. De skal bare snakke med meg.'» (Lunde, 2015, s. 433). Her er George rask til å uttrykke at det ikke er dem, sammen, som skal intervjues, men bare ham selv. Først og fremst sier han nok dette for at Emma skal slappe av og ikke føle at hun må være involvert, men samtidig virker han heller ikke spesielt interessert i at hun skal være med. Igjen spør hun «'Men hvorfor oss?' 'Meg', sa jeg hardt og snudde meg vekk fra henne. Orka ikke flere spørsmål, ikke mer grining, ikke mer mas» (Lunde, 2015, s. 433). George er på dette punktet av historien veldig sliten, trøtt og lei av å stå på hele dagen, derfor går kanskje hans dårlige humør utover Emma. Han snur seg stadig vekk fra henne og orker ikke lengre samtaler med henne, eller å høre at hun gråter. Her er det George selv som ser på Emma som sin Andre. Han uttrykker at dette filmteamet ikke er interessert i å snakke med henne, selv om hun også har blitt påvirket av forsvinningene, men at det kun er han som skal intervjues. Selv om Emma ofte trøster George, så får hun sjelden omsorg tilbake, kun når det passer for ham. Altså skjønner han at hun er lei seg, men velger å prioritere arbeidet sitt. Han reduserer hennes karakter til en som er grinete, masete og lite selvstendig, i stedet for hans kone som han verdsetter og respekterer.

Selv om William til å begynne med snakker varmt om biene og ønsker at de skal ha det bra, så bruker han dem samtidig som et objekt for forskningen og et middel for sin suksess. Han ønsker å kontrollere bikuben slik at observasjonen og høstingen blir lettest mulig, men uten å skade biene. Han forteller at biene normalt sett bygger diagonale vokskaker, men William vil at det skal være mest mulig oversiktlig. «(...) jeg vil ikke la dem få bygge vilt, derfor tilrettelegger jeg arbeidsforholdene» (Lunde, 2015, s. 204). Intensjonen hans er god, da han ikke ønsker å skade biene, men allikevel velger han å styre biene i den retningen han ønsker selv. På denne måten hindrer han biene i å gjøre det som er naturlig for dem, slik at han selv skal få et lettere arbeid. Ved flere tilfeller skildres Williams observasjoner som forstyrrende for biene. «Jeg observerte utbygde dronningceller, men ødela dem med det samme, kunne ikke ta sjansen på sverming – at den gamle dronningen tok med seg deler av folket for å gi

rom for en yngre dronning og hennes etterkommere» (Lunde, 2015, s. 209). Her griper William inn i bikubens naturlige gang for at ingenting skal komme i veien for forskningen hans. Han forteller også at biene ble urolige hver gang han åpnet bikuben, selv om han var veldig forsiktig. Dette er et eksempel på hvordan biene trives best uten innblanding fra menneskene.

Den antroposentriske holdningen kommer tydelig frem igjen da William møter motgang. Han møter sin gamle mentor, Rahm, som får se arbeidet hans. Rahm forteller at det allerede finnes en slik type bikube, som er funnet opp av en polsk pastor og birøkter. William blir totalt overrasket og nedstemt på grunn av nederlaget. Igjen har Rahm fått ham til å føle seg liten og ubrukelig ved å le av ham og kalle hans arbeid for syssel. William blir med en gang som et barn som forsøker å imponere sin far, men mislykkes. «Tilbake stod jeg, en guttunge og min lille syssel» (Lunde, 2015, s. 291). Som resultat av dette nederlaget er William sint, både på seg selv og på bikuben. Han ønsker ikke lenger å sitte ute å observere den, men å ødelegge den. Selv om han stadig ser sin datter, Charlotte, sitte der slik han gjorde.

Jeg hadde vendt den ryggen, skulle helst slått den i stykker, hoppet på den, sett plankebitene fare til alle kanter, knekkes og ødelegges. Men jeg fikk meg ikke til det – biene holdt meg fra det; tanken på at tusenvis av desperate og hjemløse bier skulle fare opp og angripe meg. (Lunde, 2015, s. 306)

Nå som William, for øyeblikket, ikke ser på biene som nøkkelen til sin suksess, har han heller ikke noen bruk for dem. Han er sint nok til å ville ødelegge deres hjem, men han velger å la være. Ikke av hensyn til biene, men av frykt for at biene i sin hjemløshet skulle bli hissig og stikke ham. For William har biene kun en verdi hvis de er nyttige for ham, noe som er et typisk kjennetrekke for antroposentrisme.

I et brev William skriver til den polske birøkteren, Dzierzon, gjør han tydelig rede for sine meninger om hvordan mennesker skal se på bier. Før har han vært hindret i utviklingen av kubene, fordi han har tenkt at bienes kube burde være som et hjem. Men nå mener han å ha opplevd et Eureka-øyeblikk som har forandret alt. «For biene skal jo ikke bli som oss, som mennesker – de skal temmes av oss, bli våre undersåtter» (Lunde, 2015, s. 358). William mener at han endelig skjønnte at han ikke skulle være ett med biene, men være deres herre, da han lå på bakken i skogen og så opp på himmelen. Han påstår at det må være en finger med i spillet fra Gud som har gjort at han har innsett dette. Charlotte, som egentlig var den som ga ham idéen til den nye kubene, nevnes ikke. Her er William aller mest tydelig på sitt

antroposentriske syn på biearten. Lynn White Jr. sin teori om at kristendommen og antroposentrismen ofte er knyttet sammen, blir på mange måter bekreftet gjennom Williams tanker og holdninger i romanen.

George reiser rundt med bikubene for at biene skal pollinere åkre for bønder. Dette mener Tom påvirker biene negativt. Han konfronterer sin far og spør hvorfor han drar dem med seg rundt på denne måten. George sier at det ville vært dårlig med blåbær i Maine hvis det ikke var for biene. «Jeg vet det, pappa. Men hvorfor er du med på hele ... systemet? Jordbruket ... sånn som det er blitt ...» (Lunde, 2015, s. 259). Tom er skeptisk til det som skjer med jordbruket for tiden, at det dras vekk fra det naturlige og mot det moderne, kunstige. George ønsker å utvide bedriften, men han ønsker ikke å sammenlignes med Gareth, en annen birøkter som han mener ikke bryr seg nok om biene. Men George er også revet mellom omsorg for biene og tanken på penger. Han kjenner biene godt og vet hvordan de oppfører seg i ulike situasjoner. «Det var den beste tida, det her. Jeg var mye ute hos biene nå. Tok meg tid. Noen ganger blei jeg stående og studere hvordan de dansa» (Lunde, 2015, s. 279). Han er fascinert av biene og er opptatt av at de skal trives, men samtidig så reiser han rundt med dem selv om han vet at noen av kubene kan ødelegges og biene kan miste sine hjem. Han griper ofte inn i bikuben hvis han ser tegn til at biene vil sverme til andre steder, ved å klemme cellekopper flate, dele bifolket og å bytte ut dronningen. Dette strider med naturens gang, men George gjør det for å holde styr på kubene.

George innrømmer at han ser på honningen som et middel for å skaffe penger. «Av og til stod jeg bare og kjente på dem, veide vekta, honninga som allerede dryppa der inne. Gylne, rennende penger. Penger til egenandel, penger til lån» (Lunde, 2015, s. 280). Her blir det tydelig at George først og fremst tenker på seg selv og arbeidet, før han tenker på omsorgen for biene. Biene blir et middel for mannen i stedet for å ha en egenverdi. Men i dette øyeblikket, da han er mest fokusert på pengene, oppdager han at noe av bifolket har forsvunnet. Ingenting tilsier at de skulle behøve å forlate kubene, verken midd eller sykdom. Hysterisk åpner han flere kuber og der også er de sporløst forsvunnet, bare en og annen kube var igjen. Uten forklaring var nå omtrent hele virksomheten borte og George aner ingen råd.

Man kan se en klar forbindelse mellom kvinnen og bienes posisjon i forhold til mannen. Mannen er den som prioriteres og som ser på seg selv som overlegen. Både kvinnen og biene blir ved disse eksemplene behandlet/sett på som mannens Andre. Det er først da de har en kobling til og er til nytte for mannen at de får en verdi. William uttrykker ved flere tilfeller at

Charlotte svekkes av sitt kjønn, selv om hun viser interesse for forskning. Den eneste måten hun anerkjennes på er gjennom sin far. Det er mennene som skal oppnå suksess mens kvinnene bare skal støtte dem. Charlotte har bidratt stort til farens arbeid, men allikevel er det ingen som får høre om hennes intelligens. William har i utgangspunktet ingen tro på at Charlotte kan vise ham noe han selv ikke vet, men etter at hun ettertrykkelig har bevist sin nytte blir han tvunget til å innse at han trenger henne. Det er først etter hun har fått en nytteverdi for ham at han viser henne respekt og legger merke til henne. På samme måte er biene av nytteverdi for William. Han behandler dem med respekt til en viss grad, men da han føler seg sviktet av biene ønsker han umiddelbart å skade dem. George har også dette samme synet på biene. Han ser på dem som sin inntektskilde og nøkkel til suksess, men i sitt raseri etter forsvinningene vil han også ødelegge kubene. Både kvinnen og biene defineres altså ut ifra sin nytteverdi for mannen.

4.2.3 Myten om Cupido

I dette kapittelet vil jeg se på myten om Cupido som blir fortalt i George sin del. Alle de tre delene har aspekter der man kan trekke linjer til denne myten. Myten er med på å skildre menneskenes syn på biene og naturen. Samtidig kommer det også til uttrykk hva menneskene tenker om morsrollen og hvordan en mor bør vise sin omsorg. Jeg vil så gjøre rede for hvilken funksjon denne myten har i romanen.

Etter å ha sjekket alle kubene etter vinteren sitter George, Rick og Jimmy og spiser lunsj. Rick bestemmer seg for å fortelle myten om Cupido. Han forteller at Cupido var en kjærlighetsgud som så ut som en baby og skjøt piler dyppet i honning på menneskene, for å vekke deres lidenskap. Cupido stjal denne honningen fra biene igjen og igjen, frem til biene til slutt gikk til angrep på ham og stakk hele hans nakne kropp. Sviktet av biene gikk Cupido til sin mor for trøst, men hun ga ham ikke omsorgen han forventet, men lo av ham i stedet «'Du er også liten', sa hun. ' Men dine piler kan gi enda mer smerte enn et bistikk'» (Lunde, 2015, s. 110).

Det er stor likhet mellom Cupido sin historie og et tilfelle da William føler seg sviktet av sine bier. Han går til arbeid ikledd hvit drakt, hatt, hansker og slør for å flytte biene fra den gamle kubene til den nye. Han flytter først dronningen og så følger de andre etter. «Min ro smittet over på dem. Jeg var helt trygg, så trygg at jeg tok av meg hanskene og jobbet med bare hender. Biene aksepterte det, de lot seg kontrollere, temme» (Lunde, 2015, s. 229). Igjen uttrykker William ønsket om å kontrollere biene og da han observerer at biene forholder seg rolige, tillegger han dem den egenskapen at de ønsker selv å bli temmet. Så skjer det plutselig

noe uventet, at en bie flyr opp buksebenet hans og stikker. William reagerer med å skrike av smerte og deretter å slå etter bien. Han ser at den ligger død på bakken, men i hans sinne og smerte har han allikevel lyst til å tråkke på den. Han bemerker seg, i likhet med Cupido, hvor underlig det er at noe så lite kan forårsake en så voldsom smerte. Poenget kan også overføres til en større sammenheng. Det samme kan sies om bienes rolle i naturens gang, at de små vesenene som virker så ubetydelige på grunn av sin størrelse, kan ha en så stor og viktig rolle. På samme tid sier utsagnet noe om hvordan menneskene stadig ser på andre arter som underlegne. William skynder seg nå for å ta på hanskene igjen og dytte buksen ned i støvlene, for med ett stikk har han mistet tilliten til biene.

Jeg kunne kanskje ikke stole på dem ennå, og hadde da heller ikke gitt dem mange grunner til å stole på meg. Men med tiden ville tilliten komme, det var jeg overbevist om, jeg skulle ikke gi dem grunn til å stikke, og en dag ville vi være ett. (Lunde, 2015, s. 230)

For første gang beskriver William en situasjon der menneske og dyr er «ett», altså likestilte. Denne holdningen hører til biosentrismen «(...) som tilskriver verdi til alt levende, men ikke til andre ikke-organiske fenomener i naturen» (Claudi, 2013, s. 248). Men ettersom William ved flere tilfeller har sagt at han vil kontrollere biene og at de vil være nøkkelen til hans suksess, så motstrider de to holdningene hverandre. Han har antroposentriske holdninger til naturen generelt og han har uttalt seg ettertrykkelig om sitt ønske om å temme biene. Derfor kan en kanskje sette spørsmålsteget ved hans ønske om være ett med biene og heller tenke at han vil de skal stole på ham for at han skal være deres herre. Som tidligere nevnt i analysen har William en tendens til å knytte natur og femininitet sammen. Man kan også se likheten mellom hvordan han ønsker å kontrollere biene og hvordan han vil kontrollere sin familie. Han og Thilda skal som par være ett, men han ser på henne som underlegen i deres ekteskap.

Både William og Cupido følte seg sviktet da de ble stukket og George kjenner på den samme følelsen da han oppdager at biene har forsvunnet. «Jeg var svikta, som Cupido av mora. Men jeg hadde ingen mor å grine til» (Lunde, 2015, s. 296). Det George fokuserer på i myten om Cupido er ikke at biene stikker ham, men at moren ikke trøster ham etterpå. Altså mener George at Cupido ikke ble sviktet av biene, men av sin egen mor, som ikke viste ham omsorg. Dette reflekterer noe av George sitt syn på morsrollen, som han mener skal være omsorgsfull. George hadde også blitt ordentlig stukket av bier en gang da han var liten, ble sengeliggende og fikk høy feber. «Etter det unngikk jeg stikk for enhver pris. Jeg pleide å tenke på stikk som en straff. Som et tegn på at jeg ikke hadde gjort jobben min skikkelig» (Lunde, 2015, s. 344).

Tilfellet ligner i stor grad på det som skjedde med Cupido, men mens Cupido skyldte på biene for smerten, følte George at han kunne skyldte seg selv. Biene hadde ikke stukket om de ikke følte seg truet eller forstyrret på noen måte, altså var det på grunn av noe han selv gjorde. På samme måte var det Cupido som stjal honning fra biene og ble straffet deretter.

Cupido sin mor, Venus, blir fremstilt som lite omsorgsfull for sin sønn. Det virker som om hun ville lære ham en lekse om det å respektere noe/noen uansett hvor små de er, da de allikevel har en betydning og en egenverdi. Her er altså kvinnerollen mer fornuftig enn følelsesstyrt. Hun retter omtanken mot biene i stedet for sin egen sønn og mener at han var den som gjorde feil. Mennene som hører på denne historien bemerker seg at Cupido gjorde feil i å stjele honning fra biene og at han derfor kanskje fortjente å bli stukket, men siden han var et barn kunne han ikke vite bedre. Samtidig driver disse mennene selv med birøkt som går ut på å utnytte biene for deres produksjon av blant annet honning. De påpeker også at Venus virker som «litt av en mor» i negativ forstand. Disse mennene er derfor mer klare på at man skal prioritere omsorg for sine barn over omsorg for andre arter. George dømmer Venus for å ikke vise omsorg for Cupido, men selv sliter han med å vise omsorg for sin sønn. Han innser ikke selv den store likheten mellom Cupido sin historie og sin egen, kanskje fordi det er lettere å påpeke andre sine feil enn det er å se sine egne.

Også i Tao sin historie finner vi likhetstrekk med myten om Cupido. Cupido, som er et lite barn, blir stukket av biene og det samme blir Tao sin sønn Wei-Wen. Men i Wei-Wen sitt tilfelle ender det mer dramatisk. Han får en allergisk reaksjon på bistikket og blir fraktet av gårde med helsepersonell til et ukjent sykehus. Tao får derfor ikke muligheten til å vise ham omsorg slik hun ønsker, men må lete desperat etter ham i en stor og dystopisk by. Myten om Cupido kan tolkes som et symbol på mannens utnyttelse av feminisert natur, som representeres av biene. Venus, altså kvinnen/morsfiguren, ønsker ikke å støtte denne utnyttelsen, men velger derimot å vise omsorg for naturen. Måten mennene beskriver situasjonen på gir inntrykket av at Venus svikter i sin omsorg av sønnen, men egentlig så velger hun å prioritere den omsorgen hun mener er rettferdig. Tao blir overtalt av Li Xiara til å gi opp en del av sin omsorg for sønnen for å kunne hjelpe helheten, slik Venus også gjør. Hun må dele omsorgen slik at hun også ser hva som er best for naturen. Slik leder dette til at menneskene begynner å vise riktig type omsorg for biene og den ikke-menneskelige naturen. Myten er derfor et symbol på hvordan menneskene har sett på biene og den ikke-menneskelige naturen i lang tid, der Venus representerer eksempelet på hvordan menneskene egentlig burde forholde seg til naturen.

4.3 Sammenligninger mellom mennesker og andre arter

Som nevnt i teoridelen av oppgaven finnes det troper som gir dyriske egenskaper til mennesker (Zoomorfisme) eller gir menneskelige egenskaper til dyr (antropomorfisme). Dette er ofte begreper som er integrert i det dagligdagse språket, men også nye, originale sammenligninger som blir brukt i den enkelte situasjonen. På denne måten blir mennesker og andre arter knyttet sammen også utenom direkte interaksjon. Et eksempel på zoomorfisme i romanen er da Rahm fornærmer William og hans arbeid ved å ytre «(...) at jeg har brukt all denne tiden på Dem og De stadig ikke har prestert mer her i livet enn en middels råne?!» (Lunde, 2015, s. 46). En råne er en ukastrert hanngris som brukes for å avle nye griser. De kan ikke brukes i svinekjøttproduksjonen på grunn av en bismak av kjønnehormon som rånekjøttet ofte får. (Råne, 2009). Denne sammenligningen tilsier at Rahm ser på William som ubrukelig, ettersom han ikke får utrettet annet enn å sette barn til verden. Interessant nok er det også lignende roller i honningbienes kube, da dronens eneste oppgave er å formere seg før den så dør. William sammenligner seg selv med dronen da han forteller om måten han trakk til Thilda for nærhet. «Jeg ble likevel drevet mot henne med et dyrs instinkt, en drone. Igjen og igjen, forplantningsklar, til tross for at det siste jeg ønsket var etterkommere. Som dronen ofret jeg livet for forplantningen» (Lunde, 2015, s. 142). Dronen blir på denne måten kalt ubrukelig, annet enn til å formere seg, men også på samme tid beskrevet som en slags martyr, som ofrer seg selv for helheten. William sammenligner seg selv med dronen fordi han selv mener å ha ofret sin lidenskap og sitt arbeid for å få barn.

George forteller om en situasjon der Emma og Tom har det hyggelig, men at han var utenfor fordi han hadde laget dårlig stemning. «De gikk rundt meg, jeg var elefanten i rommet. Bortsett fra at jeg var ikke en elefant, jeg var en mammut. En utdødd rase» (Lunde, 2015, s. 30). Med dette sier han at han ikke bare var den i rommet man ikke snakket med/om, men at han ble totalt ignorert som om han ikke var der i det hele tatt. Kanskje ser han på seg selv som en utdødd rase fordi han på dette punktet er en som tviholder på det gamle, mens verden beveger seg videre og utvikler seg. Han føler seg alene, som den eneste som ikke følger strømmen og beveger seg vekk fra gamle tradisjoner.

En vanlig metafor for samleie mellom mann og kvinne er «bier og blomster». I en samtale mellom George og Tom spøker de med hverandre om bier og blomster, der det er en sammenligning mellom mannen og bien, og mellom kvinnen og blomsten. Denne sammenligningen sier at mannen er den aktive, mens kvinnen er passiv og i hovedsak vakker å se på. George sier selv ved en annen anledning «Men uten biene var blomstene bare

blomster, ikke blåbær, ikke levebrød». Kanskje er det ikke bevisst, men *bier og blomster*-uttrykket er med på å skildre at kvinnen kun når sitt fulle potensial ved hjelp av en mann, eller mer spesifikt etter forplantningen. Igjen et eksempel på hvordan kvinnen er mannens Andre.

Tao sin fortelling starter med at hun sammenligner seg selv, og de andre kvinnene hun arbeider med, med forvokste fugler. Dette er fordi de sitter på hver sin gren i trærne. Samtidig sitter de å håndpollinerer frukttrærne, slik biene hadde gjort før Kollapsen. Allerede i dette første avsnittet er dyrene byttet ut med mennesker. Kvinnene blir, i Taos beretning, også skildret med likheter til arbeidsbiene. Alle har like arbeidsklær og de jobber sammen i flokk for å pollinere trærne. På denne måten blir det tydelig at menneskene har inntatt rollene til de utdødde artene, både av praktiske grunner og av nødvendighet. I boka *Den blinde birøkeren* får Tao verdifull kunnskap om biene og om menneskenes behandling av naturen. «Jeg var åtte og forstod bare en brøkdel. Men min lærers ærefrykt forstod jeg, at boken hadde berørt henne. Og jeg forstod dette med utdanning. Uten kunnskap er vi ingenting. Uten kunnskap er vi dyr» (Lunde, 2015, s. 37). Med dette blir mennesker uten kunnskap sammenlignet med dyr, i negativ forstand. Det å være ingenting og det å være dyr blir knyttet sammen, som noe man virkelig ønsker å unngå. Som vi ser blir mennesker sammenlignet med dyr ved flere tilfeller i romanen, ofte som en integrert del av språket. Men her blir altså dyrene sett på som *ingenting*, hvilket tilsier at de er noe man ikke trenger å forholde seg til. Dette virker motsigende i forhold til det *Den blinde birøkeren* ellers formidler, om å leve *med* naturen. Men samtidig stemmer utsagnet om at «uten kunnskap er vi dyr» med den måten Tao sitt distrikt lever på. De fratar barna deres utdanning og tilgang til kunnskap og trener dem opp til å gjøre bienes arbeid ute i feltet. På denne måten er de som dyr, på grunn av mangel på kunnskap.

Det er tydelig i alle tre delene at når menneskene blir sammenlignet med dyr er det oftest med negativ konnotasjon. Derfor kan man tyde at menneskene ikke vil være som dyr og kanskje heller ikke være helt likestilt med dem. Men i Tao sin del blir det bestemt at menneskene må leve sammen med andre arter på en mest mulig *naturlig* måte. De må få sin egen plass og verdi, uten å kontrolleres av menneskene. Samtidig lærer Tao fra *Den blinde birøkeren*, skrevet av Tom, at utdanning og kunnskap er forutsetningen for å kunne fjerne seg fra sin menneskelige natur. For å kunne leve *med* den ikke-menneskelige naturen må menneskene bryte med den menneskelige naturen i seg selv. De må bruke kunnskap og lærdom for å trosse sin menneskelige natur, slik at de kan forstå hvordan de skal behandle den ikke-menneskelige naturen. Altså hevdes det at uten kunnskap er vi som dyr, men med kunnskap må vi også fjerne oss fra våre menneskelige instinkter. Menneskene må derfor vekk fra primitiviteten og

skaffe seg utdanning og kunnskap for å kunne gjøre det beste for seg selv, naturen og andre arter.

4.4 Bienes historie?

De gangene jeg har tatt opp tittelen på denne romanen i en samtale, har jeg ofte fått spørsmålet «Handler den om bier?». Dette er et vanskelig spørsmål å svare på fordi det er helt klart at biene er en del av historien, men den handler om mye mer. Er det virkelig *bienes* historie som blir skildret i romanen? På mange måter blir biene brukt som et kulturelt verktøy for menneskene som vil skape en forandring. Bienes tilbakekomst og Wei-Wen sin død resulterer i et skifte i samfunnet rundt hvordan naturen og andre arter skal få leve. Altså blir biene brukt som et verktøy for å skape en forandring som gjelder mye mer enn bare biene. Dette blir også med på å sette matriarkatet i et godt lys og patriarkatet i et dårlig lys, da det er matriarkatet som står for denne forandringen. Dette stemmer overens med den tidligere nevnte teorien av Ursula Heise som sa at «(...) animals and, more rarely, plants and other organisms, are cultural tools and agents in humans' thinking about themselves, their communities, their histories and their futures» (Heise, 2016, s. 6). Menneskene tenker helt klart på sin egen fremtid og deres samfunn da de bruker biene som utløsende faktor for forandring.

Samtidig er biene brukt som et litterært verktøy i romanen for å skildre *menneskenes* historie. Det er ikke sikkert at biene var den eneste mulige arten denne boka kunne handlet om, men de ble representative for mange arter og naturen generelt. Hvorfor ble nettopp biene valgt? Kanskje fordi bikubestrukturen minner om vår egen samfunnsstruktur, med inndelte roller og arbeidsfordeling. Bier er en art som mennesker jobber tett på, både ved å røkte dem og ved å forske på dem. Det er vanskelig å skulle se på menneskenes forandring gjennom tidene i forbindelse med dyr som for eksempel apene, fordi mennesker har svært lite kontakt med disse dyrene. Men bier er insekter som konstant påvirker oss, selv om vi ikke tenker over det. Uten biene som pollinerer ville det vært svært lite vekst i naturen, slik som blir skildret i Tao sin del der menneskene må håndpollinere trærne. Det er også verdt å merke seg hvordan biene alltid blir referert til som en kollektiv art og en får aldri lære om én enkelt bie. Dette er i stor motsetning til hvordan menneskenes historie blir fortalt gjennom tre subjektive fortellinger med stort fokus på individene. Igjen tilsier dette at det er menneskenes historie, mens biene bare er en del av den.

5. Avslutning og konklusjon

5.1 Sammenheng mellom kjønn og omsorg for naturen.

For å konkludere vil jeg repetere min problemstilling og forsøke å besvare den med en kort oppsummering av oppgaven. Forskningsspørsmålet er: *Hvordan fremstilles de ulike kjønn og kjønnsroller i romanen, hvilke perspektiver blir tydelige gjennom mellommenneskelig interaksjon og i interaksjoner mellom mennesker og ikke-menneskelig natur?*

Gjennom min lesning av romanen avdekkes det at patriarkatet, altså det mannsdominerte samfunnet og familiebildet, skildres som grunnlaget for undertrykkelsen av kvinner. Det kommer til uttrykk blant annet i interaksjoner mellom mann og kone, eller far og barn. Spesielt William sin del er preget av patriarkatet, ettersom handlingen tar plass i 1852. Det er et akseptert faktum på denne tiden at kvinners rolle i familien og i samfunnet er å føde barn og ta vare på dem. Faren skal ha ansvar for disiplinen og den økonomiske inntekten. Relasjonen mellom William og Thilda er nesten ikke-eksisterende, da William er sengeliggende og ellers ignorerer sin kone. Barna er han stort sett ikke interessert i, bortsett fra sin sønn Edmund. Han ønsker å imponere Edmund med sin vitenskapelige suksess, men har allikevel ingen samtaler med ham eller blir kjent med ham på noen måte. Alt William gjør er for egen fortjeneste og selvfølelse. Selv om han ønsker å imponere sin sønn, er det kun fordi han vil bli sett opp til som en autoritær farsfigur. Han mener dette burde være en selvfølge kun fordi han er mannen i huset og derfor er familiens overhode.

I George sin del finnes det fremdeles spor av disse holdningene, men samfunnet har utviklet seg slik at patriarkatet er i forandring og er mindre styrende. George og Emma har et mer likestilt forhold, da de begge respekterer hverandres meninger. Far-sønn forholdet mellom George og Tom er ikke slik de ønsker. De har vanskelig for å kommunisere med hverandre og for å akseptere hverandre. Tom representerer en mannsfigur som bryter med det stereotypiske mannsbildet på denne tiden og i denne settingen. George forventer at sønnen skal ta over arbeidet etter ham slik at han etterlater en arv. Han godtar ikke at sønnen har bestemt seg for å bli vegetarianer eller at han skal ta høyere utdanning. Dette passer ikke inn i George sin plan. George forsøker til tider å ta kontakt med sønnen og vil spøke og le sammen med ham, men hver gang han åpner munnen kommer ordene ut helt feil. Mangelen på forståelse og kommunikasjon gjør at forholdet deres er anstrengt. Det er Emma som viser forståelse og omsorg for sønnen og som trøster sin mann da han er nede. George er mest opptatt av at han

skal ha et suksessfullt virke og sette sitt merke på verden. Han er fortsatt preget av patriarkatet, selv om samfunnet er i endring.

Dette henger også sammen med hvordan menneskene behandler og ser på naturen, da både kvinner og naturen blir mannens Andre. William ser på biene som et middel for hans vitenskapelige suksess. Han mistet lidenskapen for forskning da han ikke fikk studere insekter og det er biene som igjen gir ham lidenskapen tilbake. Han fascineres av biene og vil behandle dem med forsiktighet, men samtidig er han opptatt av å bruke dem for sin egen vinning. Underveis i forskningen treffer William på mye motgang og dette resulterer i en holdningsendring. Da han før hadde ønsket å være ett med biene, vil han nå være herre over dem. Målet er å temme biene, kontrollere dem og dermed kunne oppnå sin suksess. Det er helt tydelig at William har en antroposentrisk holdning, da han ser på naturen og andre arter som menneskenes Andre. Han påstår også at hver enkelt bie ikke har en egenverdi, men at de jobber sammen for helheten.

George utgir seg for å være svært omsorgsfull ovenfor biene sine. Allikevel kommer det frem at han også bruker biene som et middel for sin egen suksess. Han er opptatt av penger og av å legge igjen en arv, mer enn han er opptatt av bienes velferd. Det er først etter å ha blitt rammet av Colony Collapse Disorder flere ganger at han innser feilen i sine handlinger. Sønnen, Tom, er høyt utdannet og bruker sin kunnskap til å skrive ned sine tanker om årsakene til forsvinningene. Boka *Den blinde birøkeren* blir så funnet av Tao mange år senere. Den er med på å informere og utdanne Tao nok til at hun skjønner hvilken forandring menneskene må gjøre. Uansett hvor omsorgsfulle birøkterne mener å være mot biene så blir de rammet av Kollapsen. Dette er fordi de ikke har kunnskap nok til å kunne fjerne seg fra sin menneskelige natur og gjøre det som er riktig for helheten.

I Tao sin del er det hun som er den strenge forelderen, mens Kuan er leken og rolig. Tao er allikevel ikke skildret som streng uten en grunn, hun ønsker bare å gi sønnen en bedre fremtid. Tao og Kuan har et likestilt forhold da de begge arbeider og tar vare på sønnen i like stor grad. De har ikke en lidenskapelig kjærlighet basert på dype samtaler, men de respekterer hverandre og nyter hverandres nærhet. Wei-Wen er helt klart sentrum av livene deres, han kan de snakke om. Da Wei-Wen blir fraktet til Beijing blir forskjellen mellom Tao og Kuan som omsorgsgivere veldig tydelig. Kuan er passiv og vil distraheres fra problemet, mens Tao er aktiv og vil trosse alle hindre for å finne ham.

I teoridelen av oppgaven introduserte jeg en påstand av Carolyn Merchant der hun uttrykker at kvinner oftest blir miljøaktivister fordi de ønsker å redde noe/noen de bryr seg om (Merchant, 1996, s. xviii). Påstanden gjelder helt klart i Tao sitt tilfelle, da hun blir påvirket av kjærligheten og omsorgen for sitt eget barn, i tillegg til kunnskap, i avgjørelsen om å skape en forandring i menneskenes behandling av naturen. Li Xiara blir også påvirket av at hun selv har barn og derfor endrer hun holdning. Hun ønsker å gi en bedre fremtid til dem hun bryr seg om. Merchant foreslår en gjensidig partnerskapsetikk mellom mennesker og natur. «An earthcare ethic, which is premised on this dynamic relationship, is generated by humans, but is enacted by listening to, hearing and responding to the voice of nature» (Merchant, 1996, s. xix). Det er nettopp dette Tao, Li Xiara og resten av samfunnet nå har besluttet å gjøre. Menneskene vil fortsatt styre hvordan relasjonen mellom dem og naturen fungerer, men de vil nå ta hensyn til naturens stemme. Dette kommer frem blant annet ved Tao sin ytring om å la honningen få være det den fra *naturens side* er ment. Måten de før behandlet biene på resulterte i forsvinninger, matmangel og dårlige kår. Derfor vil de ta lærdom av dette og høre på naturens utvikling, slik at de nå kan endre atferd.

Kvinnens omsorg virker å være avgjørende i redningen av naturens og menneskenes fremtid. Selv om menneskes omsorgsevne utvikles i riktig retning, særlig etter avskaffelsen av patriarkatet, er det allikevel morsrollen som skildres som den *aktive*. I alle tre delene er det kvinnen som fremstår som den mest omsorgsfulle. Dette kan gi inntrykket av at det finnes spor av essensialisme i bokas univers, som sier at kvinner har en medfødt evne til å vise omsorg, nesten instinktivt. Dagens økofeminisme tar avstand fra denne typen tankegang og mener heller at kjønnsrollene, inkludert omsorgsevnen, er noe som blir konstruert av samfunnet. William, George og Tao er alle, i ulik grad, påvirket av det samfunnet de lever i. Selv om handlingen stemmer overens med idéer fra den kulturelle økofeminismen, som foreslår en endring i styresettet ved å avskaffe patriarkatet og frigjøre kvinner og natur (Merchant, 1996, s. 5), så er det ikke kun dette som løser problemet. Den store endringen i forholdet mellom menneske og ikke-menneskelig natur skjer ikke fordi samfunnet får en kvinnelig leder, men fordi denne lederen tillegger seg kunnskap. Tao og Li Xiara blir begge inspirert av *Den blinde birøkeren* som sier at man må fjerne seg fra sin menneskelige natur for å kunne leve sammen med den ikke-menneskelige naturen. Dette kan kun skje gjennom utdanning og kunnskap nok til å kunne trosse sine menneskelige instinkter. Derfor er det ikke bare matriarkatet eller morsinstinkt som utløser forandringen, men ny kunnskap og viljen til å dele omsorgen mer balansert mellom egen familie og helheten.

5.2 Sentrale oppdagelser i analysen

Noe som ble tydelig gjennom lesningen er hvordan andre arter og den ikke-menneskelige naturen er en del av vårt dagligdags språk. Ved flere tilfeller skjer det sammenligninger mellom mennesker og andre arter, eller mellom menneskeskapte gjenstander og natur. I denne romanen, med disse karakterene, blir sammenligningene mellom mennesker og dyr brukt med negative konnotasjoner. Menneskene vil ikke bli sett på som dyr ettersom som de selv ser på dyr som underlegne. Samtidig innrømmer de å ha primitive behov og til tider dyrisk oppførsel. For eksempel mener William at han har ofret livet sitt for forplantningen, lik en drone. Dronen dør like etter forplantningen, mens William refererer til sine drømmer og lidenskaper som han mener å ha gått glipp av på grunn av sin familie. Selv om menneskene stadig ser på seg selv som en overlegen art, og lar dyrene bli deres Andre, må de til slutt innse at de må fjerne seg fra sin *menneskelige natur* for å sikre sin fremtid. Deres menneskelige instinkter og vaner har ført dem til den vanskelige situasjonen de befinner seg i og måten å fikse dette på er å skaffe kunnskap nok til å trosse disse instinktene. Det er altså ikke dyrene de må forsøke å skille seg fra, men også det primitive menneskelige i seg selv.

Gjennom lesningen av romanen i lys av økofeministisk teori, har jeg gjort noen ventede funn og noen nye oppdagelser. I hovedsak har jeg funnet bevis på mine originale antakelser om at kjønn, omsorg og natur er tett knyttet sammen. Både kvinner og natur ble i 1852 sett på som mannens Andre. I 2007 skildres de som mer likestilte med mannen, men patriarkatet er fremdeles tilstede. I 2098 er derimot patriarkatet ikke lenger en faktor, men rollene har nesten blitt reversert. En av oppdagelsene jeg gjorde under lesningen var at selv om matriarkatet skapte en forandring i kjønnsrollene, så førte det ikke til en umiddelbar endring i forholdet mellom mennesker og natur. Li Xiara var i utgangspunktet lik William i sin tankegang da hun ønsket å kontrollere biene som kom tilbake. Men Tao sin morsomsorg, og kunnskap hentet fra *Den blinde birøkeren*, påvirket hennes syn på naturen og barnas fremtid. Dette er en positiv utvikling for naturen og for andre arter som nå får leve friere. Men allikevel er grunnlaget for denne avgjørelsen et ønske om å skape en bedre fremtid for *menneskene*. Og selv om det først virker som om morsomsorgen er det som fører til endringen, er det kunnskapen, og evnen til å dele sin omsorg med naturen ved å trosse sine menneskelige instinkter, som blir verktøyet. Biene blir brukt som et kulturelt verktøy for å skape en endring i det menneskelige samfunnet, altså skjer ikke endringen kun fordi menneskene ser bienes egenverdi. Tittelen *Bienes historie* kan virke noe misvisende ettersom det egentlig er menneskenes historie som blir skildret gjennom relasjonen mellom mennesker og bier, der biene også representerer andre arter og naturen generelt.

6. Litteraturliste

- Adams, C. J. & Gruen, L. (2014). *Ecofeminism: Feminist Intersections With Other Animals & The Earth*. London & New York: Bloomsbury Academic.
- Bate, J. (1991). *Romantic Ecology: Wordsworth and the Environmental Tradition*. London: Routledge.
- Beauvoir, S. d. (2015). *The Second Sex* (C. Borde & S. M.-. Chevallier, Overs.). I M. Reid (Red.), *Extracts from: The Second Sex: Simone De Beauvoir*. Great Britain: Vintage Classics.
- Bildøen, B. (2015). *Sju dagar i august*. Norge: Samlaget.
- Carson, R. (1962). *Silent Spring*. Boston, New York: Houghton Mifflin Company.
- Claudi, M. B. (2013). *Litteraturteori*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Ellis, B. (2014). *The Philosophy of Nature: A Guide to the New Essentialism*. London & New York: Routledge. (Opprinnelig utgitt 2002)
- Garrard, G. (2012). *Ecocriticism* (2. utg.). London & New York: Routledge.
- Glotfelty, C. (1996). Introduction: Literary studies in an age of environmental crisis. I C. Glotfelty & H. Fromm (Red.), *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology*. Athens, Georgia: University of Georgia Press.
- Heise, U. K. (2016). *Imagining Extinction: The Cultural Meanings of Endangered Species*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Hickner, S. & Smith, S. J. (2007). *Bee Movie*. I. USA: United International Pictures.
- Hofstad, K. (2014). Antropocen. I(15. desember utg.). Store norske leksikon. Hentet fra <https://snl.no/antropocen>
- Kidd, S. M. (2002). *The Secret Life of Bees*. New York: Penguin Books.
- Kolodny, A. (1975). *The Lay of the Land: Metaphor as Experience and History in American Life and Letters*. Chapel Hill, NC: University of North Carolina Press.
- Lerner, G. (1986). *The Creation of Patriarchy*. New York: Oxford University Press.

- Lunde, M. (2015). *Bienes historie*. Oslo: Aschehoug.
- Lunde, M. (2017). *Blå*. Norge: Aschehoug.
- Merchant, C. (1996). *Earthcare: Women and the Environment*. New York: Routledge.
- Midgley, M. (1998). *Animals and why they matter*. Athens, Georgia: University of Georgia Press. (Opprinnelig utgitt 1983)
- Mühleisen, W. (2006). Kjønn og Seksualitet. I J. Lorentzen & W. Mühleisen (Red.), *Kjønnsforskning: En Grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- natur. (2018). I *Store norske leksikon*. Hentet 15.april 2019 fra <https://snl.no/natur>
- Nhanenge, J. (2011). Ecofeminism: What It Is and Why It Is Important. I *Ecofeminism; Towards Integrating the Concerns of Women, Poor People, and Nature into Development*. USA: Univerisity Press of America.
- NRK. (2019, 02.april). Skolestreik for klimaet. Hentet 08.april 2019 fra <https://www.nrk.no/nyheter/skolestreik-for-klimaet-1.14409620>
- Næss, A., Drengson, A. R. & Devall, B. (2008). *Ecology of wisdom : writings by Arne Naess*. Berkely, CA: Counterpoint.
- Plumwood, V. (1993). *Feminism and the Mastery of Nature*. London & New York: Routledge.
- Ruether, R. R. (2014). Ecofeminism and the Challenges of Globalization. I C. J. Adams & L. Gruen (Red.), *Ecofeminism: Feminist Intersections With Other Animals & The Earth*. London & New York: Bloomsbury Academic.
- Råne. (2009). I *Store norske leksikon*. Hentet 23. januar fra <https://snl.no/r%C3%A5ne>.
- Sagdahl, M. (2019, 4.februar). økosofi. Hentet 12.april 2019 fra <https://snl.no/%C3%B8kosofi>
- Singer, P. (1983). *Animal Liberation: Towards an End to Man's Inhumanity to Animals*. Wellingborough, Nothants: Thorsons. (Opprinnelig utgitt 1975)
- Sverdrup-Thygeson, A. (2018). *Insektenes planet: om de rare, nyttige og fascinerende småkrypene vi ikke kan leve uten*. Oslo: Stenersens forl.

- Thoreau, H. D. (2004). *Walden; or, Life in the Woods*. USA: Princeton University Press.
(Opprinnelig utgitt 1854)
- Tiller, C. F. (2017). *Begynnelser*. Norge: Aschehoug.
- Vinmonopolet. (2019). Årsberetning: Vis leg, redd en bie. Hentet 21. mars 2019 fra <http://aarsberetning.vinmonopolet.no/2014/samfunnsansvar/vis-leg-redd-en-bie-og-vennelangingskampanjen>
- White, L. (1996). The Historical Roots of Our Ecologic Crisis. I C. Glotfelty & H. Fromm (Red.), *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology*. Athens, Georgia: University of Georgia Press.
- Wæhle, E. (2018, 20.februar). Patriarkat. I *Store norske leksikon*. Hentet 30. januar 2019 fra <https://snl.no/patriarkat>.
- Åkervik, S. (2018, 25.mai). Har solgt en million bøker på verdensbasis: - Det kan ikke være meg, tenker jeg. Hentet 09.april 2019 fra <https://www.dagbladet.no/kultur/har-solgt-en-million-boker-pa-verdensbasis--det-kan-ikke-vaere-meg-tenker-jeg/69839015>
- Aaslestad, P. (1999). *Narratologi: En innføring i anvendt fortelle teori*. Oslo: Landslaget for norskundervisning og Cappelen Akademisk Forlag

7. Sammendrag

7.1 Sammendrag av avhandlingen

Avhandlingens formål er å gjøre en nærlesning og analyse av romanen *Bienes historie* (Lunde, 2015) sett i lys av økofeministisk teori. Dette er et nokså lite utforsket område i norsk litteraturkritikk. Teoridelen er derfor en relativt bred introduksjon til økokritikk som forskningsfelt, med fokus på teorier og underkategorier som er spesielt relevante for lesningen. Økofeminismens utvikling og kjennetegn er sentrale for å kunne støtte opp om de observasjoner om perspektiver på kjønn og natur jeg gjør i oppgaven. Det vil også være nødvendig å gjøre rede for utbredte og sentrale holdninger innenfor miljøproblematikk, slik som antroposentrisme og økosentrisme. Dette er for å gi en forståelse av karakterenes synspunkter på ikke-menneskelig natur som blir fremstilt i romanen.

Det blir tydelig gjennom lesningen at de tre delene av romanen viser en gradvis utvikling av samfunnet der patriarkatet starter som svært sentralt, men blir mindre styrende etter hvert som årene går. Patriarkatet påvirker også omsorgsforholdet mellom mennesker og andre arter, samtidig som det styrer menneskenes syn på naturen. Det mest fremtredende er hvordan biene blir sett på som verdiløse i seg selv, men at de kollektivt er en viktig del av naturen. Det er mange eksempler på antroposentriske holdninger der menneskene setter seg selv mye høyere enn naturen og andre arter. Naturen blir etter hvert mer og mer påvirket av menneskelig aktivitet og som resultat av dette oppstår det et dystopisk samfunn. Den eneste måten menneskene kan redde seg selv på er ved å redde naturen og leve sammen med den i harmoni.

Ved flere tilfeller kommer det frem at kvinner og omsorg er knyttet sammen, spesielt gjennom morsrollen. Mødrene i de to første delene er passive, men er allikevel personen i familien som viser forståelse og omsorg for andre mennesker. I den tredje delen er Tao skildret som en aktiv og sterk kvinnefigur, samtidig som hun er en omsorgsfull mor. Rollene innad i familien er på mange måter reversert og på samme måte er rollene i samfunnet endret. Kvinner og omsorg blir svært viktig i den store forandringen hos menneskenes relasjon til naturen.

Spørsmål som oppstod i løpet av analysen er «Hva er bienes rolle i romanen? Er det egentlig *bienes historie* romanen skildrer?». Biene blir på mange måter et kulturelt verktøy for menneskene ved at de representerer en viktig forandring som menneskene gjør i sitt eget samfunn. Biene blir også representative for andre arter og naturen generelt. Romanen skildrer

aldri en bie individuelt, men kun den kollektive arten. Derimot skildres det tre meget subjektive historier om tre menneskelige individer. Det man egentlig leser om er menneskenes utvikling gjennom mange år, fremstilt gjennom relasjonen mellom mennesker og bier.

7.2 Summary of the thesis

The purpose of this thesis is to do a close reading and analysis of the novel *Bienes historie* (Lunde, 2015) seen in the light of ecofeminist theory. This is an area that has not been explored very much in Norwegian literary criticism. The theoretical part of the thesis is therefore a relatively broad introduction to ecocriticism as a literary study, focusing on theories and subcategories that are especially relevant to this reading. The development and hallmark traits of ecofeminism are central in supporting any observations I make about perspectives on gender and nature throughout my thesis. It is also necessary to elaborate on widespread and central points of view within environmental issues, like anthropocentrism and ecocentrism, to provide an understanding of the characters' views on non-human nature that are portrayed in the novel.

It becomes apparent throughout the reading that the three parts of the novel show a gradual development of the society where the patriarchy starts out as very important but gets less dominant as the years pass. The patriarchy also affects the relationship of caring between humans and other species, and at the same time controls the way humans look at nature. The most prominent view is how the bees are considered worthless by themselves but as a collective they are an important part of nature. There are many examples of anthropocentrism, where humans think of themselves as above nature and other species. Nature is, after a while, more and more affected by human activity and as a result society turns dystopian. The only way humans can save themselves is by saving nature and to live with it in harmony.

On multiple occasions it becomes apparent that women and care are closely related, especially through motherhood. The mothers in the first two parts are mostly passive, but still are the ones in the family who are understanding and caregiving towards other people. In the third part, Tao is portrayed as an active and strong woman who, at the same time, is a caring mother. The roles within the family are reversed in a lot of ways and so are the roles in society. Women and care become very important in changing the relations between humans and nature.

Questions that arose during my analysis are “What role do the bees play in the novel? Is it really the *bees*’ story that is being portrayed?”. In many ways the bees become a cultural tool for humans, in that they represent an important change the humans make within their own society. The bees also become representative of other species and nature in general. The novel never portrays a single bee individually, only collectively as a species. On the other hand, it portrays three very subjective stories about three human individuals. What you are really reading about is human development through many years, portrayed through the relationship between humans and bees.